

Lagrådsremiss

Stärkt ordning och säkerhet i domstol

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 20 juni 2018

Morgan Johansson

Anneli Skoglund
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår lagändringar som syftar till att domstolarna ska vara trygga och säkra miljöer för alla som vistas i deras lokaler. Förslagen medför att domstolarna kan genomföra sammanträden under ordnade och säkra former och att förhörspersoner kan lämna sina uppgifter utan att känna sig störda, hotade eller utsatta för påtryckningar.

Regeringen föreslår följande:

- Rädda och utsatta brottsoffer och vittnen ska få större möjlighet att delta genom videokonferens.
- Åhörare ska kunna hänvisas till en sidosal på grund av ordnings- eller säkerhetsskäl.
- En part eller åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar ska kunna utvisas ur rättssalen under ett förhör eller andra delar av ett sammanträde. En åhörare ska också i vissa fall kunna avvisas helt från domstolens lokaler.
- Förbudet mot att fotografera i rättssalen ska utvidgas så att det även gäller fotografering in i rättssalen och straffskalan för brott mot förbudet ska skärpas.
- Elektronisk utrustning som åhörare har med sig i rättssalen ska som huvudregel vara avstängd och undanstoppad.
- Ordföranden ska få en starkare roll och bättre förutsättningar att agera mot störningar.
- Säkerhetskontrollen ska bli effektivare genom att fler personer ska omfattas av den. Giltighetstiden för kontrollen förlängs dessutom till sex månader.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 2019.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	12
2.3	Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)	14
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol	16
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård	18
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård	20
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden	21
2.8	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	22
3	Ärendet och dess beredning	24
4	Ordningen och säkerheten i domstolarna behöver stärkas	24
5	Större trygghet för parter och vittnen	26
5.1	Effektivare verktyg mot påtryckningar	26
5.2	Utökade möjligheter att delta genom videokonferens och per telefon	27
5.3	Utökade möjligheter att använda sidosal	32
5.4	Utökade möjligheter att ingripa mot den som utsätter en förhörsperson för påtryckningar	37
6	Tydligare regler om fotografering i rättssalen	40
6.1	Fotografering i rättssalen	40
6.2	Kameraövervakning av rättssalar	46
7	Tydliga och effektiva regler om elektronisk utrustning i rättssalen	47
8	Bättre ordning vid sammanträden	53
8.1	En stärkt roll för rättens ordförande	53
8.2	Effektiva åtgärder mot störningar och annat olämpligt uppträdande	56
8.3	En möjlighet för ordföranden att delegera uppgiften att upprätthålla ordningen	60
8.4	Ordningsregler för allmänna utrymmen	65
9	Förvaltningsprocessen och handläggningen av domstolsärenden	66
10	Effektivare säkerhetskontroll	67
10.1	Färre undantag från säkerhetskontroll	67
10.2	Giltighetstiden för säkerhetskontroll förlängs	72
11	Sekretesskydd för incidentrapporter	73

12	Stärkt säkerhet i psykiatrimål.....	76
12.1	Säkerhetskraven vid muntliga förhandlingar som hålls på en sjukvårdsinrättning	76
12.2	Deltagande genom videokonferens i psykiatrimål.....	78
13	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	80
14	Konsekvenser	80
15	Författningskommentar	83
15.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	83
15.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	95
15.3	Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)	95
15.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol.....	97
15.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård	98
15.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättpsykiatrisk vård.....	99
15.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden	99
15.8	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	100
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Stärkt ordning och säkerhet i domstol (SOU 2017:46)	103
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag.....	111
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	132

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
3. lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),
4. lag om ändring i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol,
5. lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,
6. lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
7. lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden,
8. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 5 kap. 3, 9, 10 och 12 §§, 9 kap. 5 § och 36 kap. 18 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas åtta nya paragrafer, 5 kap. 9 a–9 d §§, 13–15 §§ och 9 kap. 5 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

3 §

Vid förhandling inom stängda dörrar må efter medgivande av rättsens ordförande tjänsteman vid domstolen så ock den som för sin utbildning tjänstgör vid denna vara närvarande. När särskilda skäl äro därtill, må rätten medgiva även annan att närvara vid sådan förhandling.

Rättsens ordförande får tillåta att en anställd vid domstolen, eller någon som tjänstgör där i utbildningssyfte, får närvara vid ett sammanträde som hålls inom stängda dörrar. Om det finns särskilda skäl får ordföranden tillåta även andra att närvara vid ett sådant sammanträde.

9 §¹

Det ankommer på rättsens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättsens sammanträden och att meddela de ordningsregler som behövs. Ordföranden får utvisa den som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt. Ordföranden får också begränsa antalet åhörare i rättssalen för att undvika trängsel.

Rättsens ordförande ska upprätthålla ordningen vid rättsens sammanträden och besluta de ordningsregler som behövs. Ordföranden får också begränsa antalet åhörare i rättssalen för att undvika trängsel.

En bildupptagning i eller en bildöverföring från rättssalen får ske endast om det följer av lag. Rätten får förbjuda annans ljudupptagning eller ljudöverföring under ett förhör, om det kan antas att upptagningen eller överföringen besvärar den som hörs i sådan grad att det blir till men för utredningen.

¹ Senaste lydelse 2005:683 (jfr 2007:636).

Om någon som har utvisats tränger sig in i rättssalen eller om någon i övrigt inte lyder en tillsägelse som har meddelats för att upprätthålla ordningen, får rätten besluta att han eller hon omedelbart skall häktas och kvarbli i häkte så länge sammanträdet pågår, dock inte längre än tre dagar

Om säkerhetskontroll i domstol finns särskilda föreskrifter.

Det finns särskilda föreskrifter om säkerhetskontroll i domstol.

9 a §

Rättens ordförande får utvisa den som stör ett sammanträde eller på något annat sätt uppträder olämpligt.

En part som utvisas ska om möjligt få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om detta inte kan ske ska det som inträffar vid sammanträdet återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Parten ska få möjlighet att ställa frågor till en person som hörs i partens frånvaro.

Om en åhörare återvänder till rättssalen efter att ha utvisats eller i övrigt inte rättar sig efter en tillsägelse av ordföranden, får ordföranden besluta att åhöraren ska avvisas från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet.

Om ordföranden inte bestämmer något annat, upphör ett beslut om utvisning att gälla när sammanträdet har avslutats och ett beslut om avvisning när sammanträdet har avslutats för dagen.

9 b §

Vid rättens sammanträden är det förbjudet att med tekniskt hjälpmedel ta upp bild i eller in i rättssalen om inte något annat följer av lag.

Förbudet hindrar inte att domstolen tar upp bild i rättssalen

när domstolens överfallslarm har utlösts.

9 c §

Rättens ordförande får förbjuda ljudupptagning eller ljudöverföring som görs av någon annan än rätten under ett förhör, om det kan antas att upptagningen eller överföringen besvärar den som hörs i sådan grad att det påverkar utredningen negativt.

9 d §

Elektronisk utrustning som åhörare har med sig i rättssalen och som kan störa ordningen eller användas för att ta upp bild ska vara avstängd och undanstoppad. Om det finns skäl för det får rättens ordförande besluta om undantag.

10 §²

Parter och andra som skall delta i ett sammanträde inför rätten skall infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls.

Om det finns skäl för det, får rätten besluta att en part eller annan som avses i första stycket i stället skall delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett sådant deltagande skall rätten särskilt beakta

1. de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som skall delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen, och

2. om någon som skall delta i sammanträdet känner påtaglig rädsla för att vara närvarande i rättssalen.

Den som ska delta i ett sammanträde inför rätten ska infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls.

Om det finns skäl för det får rätten besluta att den som ska delta i ett sammanträde i stället ska delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Rättens ordförande får besluta i frågan om den uppkommer under ett sammanträde.

Vid bedömningen av om det finns skäl för ett deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och

² Senaste lydelse 2005:683 (jfr 2007:636).

bildöverföring ska rätten, eller rättens ordförande, särskilt beakta

1. de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som ska delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen,

2. om någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla för att vara närvarande i rättssalen,

3. om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar, och

4. om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Ett deltagande enligt andra stycket får inte ske, om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter.

Den som deltar i ett sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring *skall* anses ha inställt sig inför rätten.

Ett deltagande enligt andra stycket får inte ske om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter.

Den som deltar i ett sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring *ska* anses ha inställt sig inför rätten.

12 §³

Rätten *skall* se till att de, som *skall* delta i ett sammanträde och som inte *kan beredas* plats i rätts-salen, kan följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en lokal som ställts i ordning för detta ändamål (sidosal).

Rätten får även låta åhörare som inte *kan beredas* plats i rättssalen följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring i en sidosal.

Bestämmelserna i 9 § skall tillämpas också i fråga om en sidosal.

Rätten *ska* se till att de som *ska* delta i ett sammanträde och som inte *får* plats i rättssalen, kan följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en lokal som ställts i ordning för detta ändamål (sidosal).

Rätten får även låta åhörare som inte *får* plats i rättssalen följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring i en sidosal.

Rättens ordförande får besluta om sidosal om frågan uppkommer under ett sammanträde.

13 §

Om det finns skäl för det får rätten besluta att samtliga åhörare ska följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en sidosal. Rättens ordförande får besluta i

frågan om den uppkommer under ett sammanträde.

Vid bedömningen av om det finns skäl för ett beslut om sidosal ska rätten, eller rättens ordförande, särskilt beakta

1. om det kan antas att åhörarna kommer att störa sammanträdet eller på något annat sätt uppträda olämpligt i rättssalen,

2. om någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla på grund av åhörarnas närvaro,

3. om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar av åhörarna, och

4. om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Om det finns särskilda skäl får åhörare undantas från ett beslut om sidosal.

14 §

Bestämmelserna i 9–9 d §§ ska tillämpas också i fråga om en sidosal.

15 §

Om rättens ordförande vid ett sammanträde är förhindrad att upprätthålla ordningen enligt 9 § på grund av rättssalens utformning eller för att en sidosal används, får uppgiften delegeras till en polisman eller ordningsvakt. Innan delegering sker till en polisman ska samråd ske med Polismyndigheten.

Delegeringen får inte omfatta

1. avvísning av en åhörare enligt 9 a § tredje stycket,

2. förbud mot ljudupptagning eller ljudöverföring enligt 9 c §,

3. beslut om undantag från skyldigheten att ha elektronisk utrustning avstängd och undanstoppad enligt 9 d §, eller

4. andra uppgifter som bör utföras av en lagfaren domare.

Om en polisman eller ordningsvakt efter delegering har beslutat om utvisning enligt 9 a § första stycket ska han eller hon skyndsamt anmäla det till ordföranden som snarast ska pröva frågan.

9 kap.
5 §⁴

Den som vid ett sammanträde inför rätten stör förhandlingen, bryter mot en ordningsregel eller ett förbud, som har meddelats med stöd av 5 kap. 9 §, *eller tar upp eller överför bild i strid mot 5 kap. 9 § andra stycket* döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.

Första stycket *skall* tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 §.

Den som vid ett sammanträde inför rätten stör förhandlingen *eller* bryter mot en ordningsregel eller ett förbud som har meddelats med stöd av 5 kap. 9 *eller 9 c* § döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i *en* rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.

Första stycket *ska* tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 *eller 13* §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

5 a §

Den som tar upp bild i strid med 5 kap. 9 b § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 eller 13 §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

36 kap.
18 §⁵

Rätten får besluta att en part eller en åhörare inte får vara närvarande vid ett vittnesförhör

1. om det *finns anledning att anta att vittnet* av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro, *eller*

Rättens ordförande får besluta att en part eller en åhörare inte får närvara i rättsalen

1. om det *kan antas att ett vittne* av rädsla eller *någon* annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro,

⁴ Senaste lydelse 2005:683 (jfr 2007:636).

⁵ Senaste lydelse 2005:683 (jfr 2007:636).

2. om parten eller åhöraren hindrar vittnet i hans eller hennes berättelse genom att falla honom eller henne i talet eller på annat sätt.

När en vittnesberättelse enligt första stycket lämnas i en parts frånvaro, skall parten om möjligt få följa förhöret genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om detta inte kan ske, skall vittnesberättelsen återges i behövlig omfattning när parten åter är närvarande. Parten skall beredas tillfälle att ställa frågor till vittnet.

2. om parten eller åhöraren utsätter ett vittne för påtryckningar, eller

3. om parten eller åhöraren genom att avbryta eller på något annat sätt hindrar ett vittne i hans eller hennes berättelse.

Om det finns särskilda skäl får ordföranden under de förutsättningar som anges i första stycket 1 eller 2 besluta att en åhörare ska avvisas från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet.

När ett sammanträde hålls i en parts frånvaro enligt första stycket, ska parten om möjligt få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om detta inte kan ske, ska det som inträffar vid sammanträdet återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Parten ska få möjlighet att ställa frågor till ett vittne som hörs i partens frånvaro.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 27 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §¹

Mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år *skall*, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, *så vitt* möjligt sättas ut till handläggning *i sådan ordning* att målet inte *tilldrar* sig uppmärksamhet.

Om offentlighet vid förhandling i mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år är till uppenbar olägenhet *till följd* av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för, *får rätten förordna att målet skall handläggas inom stängda dörrar. Anser* rätten att ett sådant *förordnande* bör meddelas och *är också* någon som har fyllt tjuogoett år tilltalad i målet *skall* rätten, *om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras*, handlägga åtalet mot den som är under tjuogoett år som ett särskilt mål.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får *rätten medge* att den tilltalades anhöriga, *likom annan* vars närvaro kan väntas bli till nytta, får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt arton år *skall* tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

Mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år *ska*, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, *om* möjligt sättas ut till handläggning *på ett sådant sätt* att målet inte *drar till* sig uppmärksamhet.

Rätten får i mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år *besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen* är till uppenbar olägenhet *på grund* av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. *Om* rätten *anser* att ett sådant *beslut* bör meddelas och *om* någon som har fyllt tjuogoett år *också* är tilltalad i målet, *ska* rätten handlägga åtalet mot den som är under tjuogoett år som ett särskilt mål, *om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras*.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får *rättens ordförande tillåta* att den tilltalades anhöriga *och andra* vars närvaro kan väntas bli till nytta får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt arton år *ska* tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till *någon* annan påföljd än böter.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

2.3 Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Härigenom föreskrivs i fråga om förvaltningsprocesslagen (1971:291) dels att 16 och 38 §§ ska ha följande lydelse, dels att det ska införas en ny paragraf, 38 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §¹

I fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling gäller 5 kap. 1–5, 9 och 12 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten *förordna* att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att läggas fram uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

I fråga om offentlighet och ordning vid *en* muntlig förhandling gäller 5 kap. 1–5, 9–9 d och 12–15 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten *besluta* att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att läggas fram *en* uppgift, för vilken *det* hos domstolen gäller sekretess som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

38 §²

Den som vid muntlig förhandling stör förhandlingen eller *fotograferar i rättsalen* eller bryter mot föreskrift eller förbud, som har meddelats med stöd av 16 §, jämfört med 5 kap. 9 § rättegångsbalken, döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i skrivelse till rätten uttalar sig otillbörligt.

Den som vid *en* muntlig förhandling stör förhandlingen eller bryter mot *en* föreskrift eller *ett* förbud som har meddelats med stöd av 16 §, jämfört med 5 kap. 9 *eller* 9 c § rättegångsbalken, döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i *en* skrivelse till rätten uttalar sig otillbörligt.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 16 § jämfört med 5 kap. 12 eller 13 § rättegångsbalken.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

38 a §

Den som tar upp bild i strid med 16 § jämfört med 5 kap. 9 b §

¹ Senaste lydelse 2009:409.

² Senaste lydelse 1991:298.

*rättegångsbalken döms till böter
eller fängelse i högst sex månader.*

*Första stycket ska tillämpas
också i fråga om en sådan sidosal
som avses i 16 § jämfört med 5 kap.
12 eller 13 § rättegångsbalken.*

*I ringa fall ska det inte dömas till
ansvar.*

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol

Häri genom föreskrivs att 2 och 3 §§ lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §²

Säkerhetskontroll beslutas av domstolens chef eller någon annan lagfaren domare som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. *Ska* säkerhetskontroll genomföras med anledning av en viss förhandling, får den även beslutas av rätten.

Innan säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten och, om *kontroll* ska genomföras med anledning av en viss förhandling i brottmål, med åklagaren. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse viss tid, dock längst *tre* månader, eller en viss förhandling. I beslutet ska det anges vilka lokaler som kontrollen ska omfatta.

Säkerhetskontroll beslutas av domstolens chef eller någon annan lagfaren domare som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. *Om en* säkerhetskontroll *ska* genomföras med anledning av en viss förhandling, får den även beslutas av rätten.

Innan *en* säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten och, om *kontrollen* ska genomföras med anledning av en viss förhandling i brottmål, med åklagaren. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse *en* viss tid, dock längst *sex* månader, eller en viss förhandling. I beslutet ska det anges vilka lokaler som kontrollen ska omfatta.

3 §³

En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats att närvara vid en förhandling och övriga besökare till de lokaler som beslutet om säkerhetskontroll avser. *Kontrollen omfattar dock inte domstolens anställda eller nämndemän och andra som infinner sig i berörda lokaler när de utövar allmän tjänst eller offentligt uppdrag och inte heller advokater. Om det finns särskilda skäl får den som enligt 2 § får besluta om den aktuella säkerhetskontrollen undanta andra*

En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats att närvara vid en förhandling och övriga besökare till de lokaler som beslutet om säkerhetskontroll avser.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 2001:180.

² Senaste lydelse 2014:645.

³ Senaste lydelse 2012:325.

personer från kontrollen eller besluta att personer som annars skulle vara undantagna ska omfattas av denna.

Kontrollen omfattar inte domstolens anställda eller nämndemän och inte heller åklagare, advokater, polismän eller ordningsvakter som i tjänsten finner sig i berörda lokaler. Kontrollen omfattar inte heller personer som är anhållna, häktade eller intagna i kriminalvårdsanstalt eller de som ombesörjer transporten av dessa personer. Om det finns särskilda skäl får den som enligt 2 § beslutar om säkerhetskontrollen undanta andra personer från kontrollen eller besluta att personer som annars skulle vara undantagna ska omfattas av den.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård¹

dels att 37 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 37 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

37 §²

Muntlig förhandling hålls på sjukvårdsinrättningen, om inte särskilda skäl talar för något annat. Patienten *skall* vara närvarande vid förhandlingen, om det är möjligt med hänsyn till *hans* psykiska tillstånd. Patientens stödperson har rätt att närvara vid förhandlingen och *skall* om möjligt underrättas om den. Chefsöverläkaren *skall* höras vid förhandlingen, om det inte är uppenbart obehövt.

Om det inte är uppenbart obehövt, *skall* förvaltningsrätten i ett mål enligt denna lag höra lämplig sakkunnig vid *muntlig förhandling*. Vid förhandlingen får den sakkunnige, i syfte att få upplysning *rörande* omständigheter som är av betydelse för dennes uppgift, ställa frågor till chefsöverläkaren och patienten.

Om en patient som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten *förordna* att *han skall* hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

En muntlig förhandling hålls på sjukvårdsinrättningen, om inte *patienten deltar genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring enligt 14 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) eller* särskilda skäl talar för något annat. Patienten *ska* vara närvarande vid förhandlingen, om det är möjligt med hänsyn till *patientens* psykiska tillstånd. Patientens stödperson har rätt att närvara vid förhandlingen och *ska* om möjligt underrättas om den. Chefsöverläkaren *ska* höras vid förhandlingen om det inte är uppenbart obehövt.

Om det inte är uppenbart obehövt *ska* förvaltningsrätten i ett mål enligt denna lag höra *en* lämplig sakkunnig vid *den muntliga förhandlingen*. Vid förhandlingen får den sakkunnige, i syfte att få upplysning *om* omständigheter som är av betydelse för dennes uppgift, ställa frågor till chefsöverläkaren och patienten.

Om en patient som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten *besluta* att *patienten ska* hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

¹ Lagen omtryckt 2008:415.

² Senaste lydelse 2009:809.

37 a §

Vid sjukvårdsinrättningen ska det finnas den personal, de lokaler och den utrustning som behövs för att en god säkerhet ska kunna tillgodoses vid en muntlig förhandling som hålls där enligt 37 §.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs att 21 b § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 b §

I fråga om muntlig förhandling gäller bestämmelserna i 36 och 37 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. I fråga om mål enligt 10 a eller 10 b §§ skall dock 36 § och 37 § andra stycket nämnda lag inte tillämpas.

I fråga om muntlig förhandling gäller bestämmelserna i 36–37 a §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. I fråga om mål enligt 10 a eller 10 b § ska dock 36 § och 37 § andra stycket nämnda lag inte tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden

Härigenom föreskrivs att 21 och 43 §§ lagen (1996:242) om domstolsärenden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 §¹

I fråga om offentlighet och ordning m.m. vid ett sammanträde tillämpas 5 kap. 1–5 och 9–12 §§ rättegångsbalken.

Under sammanträdet *skall* det föras anteckningar om vad som förekommer vid detta när det gäller yrkanden, medgivanden, bestridanden, åberopanden, invändningar och erkännanden samt om den utredning som läggs fram vid sammanträdet. *Har* sammanträdet begränsats enligt 13 §, *skall* även det antecknas.

I fråga om dokumentation av berättelser som lämnas i bevissyfte och av syn tillämpas 6 kap. 6 och 6 a §§ rättegångsbalken.

I fråga om offentlighet och ordning m.m. vid ett sammanträde tillämpas 5 kap. 1–5 och 9–15 §§ rättegångsbalken.

Under sammanträdet *ska* det föras anteckningar om vad som förekommer vid detta när det gäller yrkanden, medgivanden, bestridanden, åberopanden, invändningar och erkännanden samt om den utredning som läggs fram vid sammanträdet. *Om* sammanträdet *har* begränsats enligt 13 § *ska* även det antecknas.

43 §

I fråga om straff för en förseelse under förfarandet och för brott mot tystnadsplikt som ålagts av domstolen tillämpas 9 kap. 5 och 6 §§ rättegångsbalken.

I fråga om vite och hämtning tillämpas 9 kap. 7–10 §§ rättegångsbalken.

Domstolen *skall* självmant ta upp frågor om ansvar för rättegångsförseelse och om utdömande av vite som förelagts med stöd av denna lag.

I fråga om straff för en förseelse under förfarandet, *för brott mot förbudet att ta upp bild* och för brott mot tystnadsplikt som ålagts av domstolen tillämpas 9 kap. 5–6 §§ rättegångsbalken.

Domstolen *ska* självmant ta upp frågor om ansvar för rättegångsförseelse och om utdömande av vite som förelagts med stöd av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

¹ Senaste lydelse 2005:707 (jfr 2007:636).

2.8 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 18 kap. 19 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer 18 kap. 8 a–8 c §§, och närmast före 18 kap. 8 a–8 c §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

Incidentrapporter

8 a §

Utöver vad som följer av 8 § gäller sekretess hos domstol, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten för uppgift i en incidentrapport, om det kan antas att arbetet med ordningen och säkerheten i domstolens eller myndighetens verksamhet motverkas om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst fyrtio år.

Sekretessbrytande bestämmelse

8 b §

Sekretess enligt 8 a § hindrar inte att en domstol lämnar uppgiften till Domstolsverket.

Överföring av sekretess

8 c §

Om Domstolsverket får en uppgift som är sekretessreglerad i 8 a § från en domstol blir 8 a § tillämplig på uppgiften också hos Domstolsverket.

Lydelse enligt prop. 2017/18:260

Föreslagen lydelse

19 §

Den tystnadsplikt som följer av 5–10 §§, 11 § första stycket, 12 och 13 §§ inskränker rätten enligt 1 kap.

Den tystnadsplikt som följer av 5–8, 9 och 10 §§, 11 § första stycket och 12 och 13 §§ inskränker rätten

1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter. enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1–3 §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare eller inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

Den tystnadsplikt som följer av 17 § inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol eller åklagare.

Att den tystnadsplikt som följer av 1–3 §§ i vissa fall inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter utöver det som anges i andra stycket följer av 7 kap. 10, 12–18 §§, 20 § 3 och 22 § första stycket 1 och andra stycket tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § och 4 § första stycket 1 och andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen gav i december 2015 en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag på förändringar som underlättar för domstolarna att upprätthålla ordningen så att domstolarna kan vara trygga och säkra miljöer för alla som medverkar i en domstolsförhandling (dir. 2015:126). Utredningen, som antog namnet Utredningen om ordning och säkerhet i domstol, överlämnade i maj 2017 betänkandet *Stärkt ordning och säkerhet i domstol* (SOU 2017:46). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Lagförslagen i betänkandet finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2017/04740/DOM).

I lagrådsremissen behandlar regeringen huvuddelen av de förslag som utredningen lämnar. Regeringen avser inte att gå vidare med utredningens övriga förslag.

4 Ordningen och säkerheten i domstolarna behöver stärkas

Regeringens bedömning: Det finns ett behov av att förbättra ordningen och höja säkerheten i domstolarna.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna instämmer i utredningens bedömning eller har ingen invändning mot den. *Riksdagens ombudsmän* framhåller att det är nödvändigt att rättskipningen sker i så öppna former som möjligt för att förtroendet för verksamheten ska vidmakthållas. *Malmö tingsrätt* anför att en trygg och säker miljö ökar viljan hos målsägande och vittnen att medverka i förhandlingar och att den rädsla för att medverka i rättsprocessen som målsägande ger uttryck för måste tas på allvar.

Skälen för regeringens bedömning

Behovet av säkra och öppna domstolar

Det är av central betydelse för rättskipningen att domstolarna kan genomföra sammanträden under ordnade och säkra former. Parter, målsägande och vittnen ska känna sig trygga när de befinner sig i domstolen. För domstolens anställda och för de personer som i övrigt besöker domstolen är det naturligtvis också viktigt att lokalerna präglas av ordning och säkerhet.

Parter, målsägande och vittnen ska fritt och sanningsenligt kunna lämna sina berättelser utan att känna sig hotade, störda eller utsatta för påtryckningar. På så sätt får domstolen bästa möjliga underlag för sin bedömning i målen. En trygg och säker miljö kan också antas öka viljan hos målsägande och vittnen att medverka i sammanträden, vilket är en förutsättning för brottsbekämpning och lagföring. Samtidigt är det, som

Riksdagens ombudsmän framhåller, nödvändigt för förtroendet för domstolarna att rättskipningen sker i så öppna former som möjligt. De åtgärder som övervägs för att stärka ordningen och säkerheten i domstolarna måste därför alltid balanseras mot de grundlagsskyddade principerna om yttrande- och informationsfrihet och förhandlings-offentlighet.

Vilka åtgärder har vidtagits?

Hot och våld mot målsägande, vittnen och andra förhörspersoner är allvarliga angrepp inte bara mot den enskilde, utan även mot rättssystemet och samhället i stort. Som *Malmö tingsrätt* framhåller är det viktigt att den rädsla för att medverka i rättsprocessen som många förhörspersoner beskriver tas på allvar. Under de senaste åren har regeringen därför vidtagit en rad åtgärder för att förbättra situationen för de personer som ska höras i domstol.

En särskild utredare har fått i uppdrag att analysera hur handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning skulle kunna moderniseras och effektiviseras med bevarade krav på rättssäkerhet. Utredningen lämnade i slutet av förra året delbetänkandet *Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål* (SOU 2017:98) som innehåller förslag på nya bevisregler i brottmål som bl.a. kan minska risken för påtryckningar och hot mot förhörspersoner. Förslagen bereds nu inom Regeringskansliet. Vidare har försök, förberedelse och stämpling till övergrepp i rättsak och grovt övergrepp i rättsak kriminaliserats (prop. 2015/16:113). Dessutom införs ett nytt skyddsinstitut, skyddad folkbokföring, som syftar till att stärka skyddet för hotade och förföljda personer och som t.ex. kan användas för personer som vittnar i rättegångar och är i behov av skyddade personuppgifter (prop. 2017/18:145, bet. 2017/18:SkU19, rskr. 2017/18:317). Det ekonomiska stödet till kvinno- och tjejjourerna och brottsofferjourernas arbete med vittnesstöd har också höjts kraftigt. Slutligen har Brottsförebyggande rådet haft i uppdrag att belysa mekanismerna bakom att tystnads kulturer uppstår och upprätthålls i exempelvis socialt utsatta områden och inom organiserad brottslighet, samt vid relations- och hedersvåld (Brottsförebyggande rådets rapport *Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta området* [2018:6]).

Domstolsverket och domstolarna har också vidtagit flera åtgärder för att höja säkerheten. Ett exempel är att antalet domstolar med fast säkerhetskontroll har mer än tredubblats sedan 2012. Under samma tidsperiod har antalet ordningsvakter som tjänstgör i domstolarna nästan fördubblats. Kravet på högre säkerhet har också prioriterats vid planeringen av domstolarnas lokaler. Fler säkerhetssalar har byggts och vid planeringen av nya lokaler ser Domstolsverket över möjligheterna att åstadkomma lösningar som innebär att målsägande och vittnen inte ska behöva möta den tilltalade i anslutning till sammanträdet. De nya lokalerna utrustas också med säkerhetsteknik som t.ex. överfallslarm och kameraövervakning.

Domstolarna behöver bättre verktyg för att upprätthålla ordningen

För att domstolarna ska ges bra förutsättningar att upprätthålla god ordning och en hög säkerhetsnivå krävs ett fortlöpande arbete på en rad olika

områden. De insatser som har gjorts för att förbättra situationen för förhörspersoner och säkerställa att domstolarna har tillgång till ändamålsenliga och säkra lokaler är exempel på sådant arbete. En annan viktig förutsättning för att domstolarna ska kunna vara trygga och säkra miljöer är effektiv, tydlig och ändamålsenlig lagstiftning.

Utredningen har genomfört en enkätundersökning om ordning och säkerhet vid sammanträden i domstol. Undersökningen genomfördes under perioden mars–april 2016 och omfattade sammanlagt 342 åklagare, domare, advokater, processförare, säkerhetsansvariga, ordningsvakter, expeditionsvakter och domstolsvärdar. Syftet med enkäten har bl.a. varit att få kunskap om hur väl domstolarna upprätthåller ordningen i dag och om lagstiftningen ger domstolarna tillräckliga möjligheter att upprätthålla ordningen.

Resultatet från enkätundersökningen visar att det i stort råder god ordning i domstolarna men att det samtidigt finns en rad brister och problem som behöver åtgärdas. Kritik riktas t.ex. mot att rättens ordförande inte arbetar aktivt mot ordningsstörningar och inte ingriper mot subtila försök att påverka förhörspersoner. Problemen tycks också ha blivit större i vissa avseenden, bl.a. när det gäller mobiltelefoner och annan elektronisk utrustning. En majoritet av de tillfrågade anser att sådan utrustning gör det svårt att upprätthålla ordningen i rättssalarna på ett godtagbart sätt.

Statistiken från domstolarnas incidentrapportering till Domstolsverket bekräftar bilden av att ordningen och säkerheten i domstolarna behöver stärkas. Antalet rapporterade incidenter har ökat kraftigt under de senaste åren, från 283 under 2013 till 545 under 2017. Rapporterade hot står för en betydande del av denna ökning. Även om ökningen till viss del kan förklaras av en större benägenhet att rapportera incidenter bör utvecklingen tas på allvar.

Mot bakgrund av resultaten av enkätundersökningen, statistiken från incidentrapporteringen liksom vad som framkommit vid utredningens underhandskontakter med domstolarna delar regeringen utredningens uppfattning att det finns ett behov av att förbättra ordningen och höja säkerheten i domstolarna. Lagstiftningen behöver uppdateras och anpassas till den tekniska utvecklingen och till de ordnings- och säkerhetsproblem som domstolarna ställs inför i dag. Det finns t.ex. ett behov av att utöka domstolarnas möjligheter att arbeta förebyggande och av att ge domstolarna bättre verktyg för att kunna ingripa mot uppkomna ordningsproblem. Regeringen lämnar ett flertal förslag till sådana lagstiftningsåtgärder i denna lagrådsremiss.

5 Större trygghet för parter och vittnen

5.1 Effektivare verktyg mot påtryckningar

Trakasserier och hot mot målsägande och vittnen blir allt vanligare. Huvudförhandlingen är ett tillfälle där målsägande, vittnen och tilltalade möts och tidigare undersökningar visar att domstolarna är vanliga platser

för otillåten påverkan. Risken för sådan påverkan är större i mål som rör ungdomsbrott, relationsvåld eller organiserad brottslighet. Detsamma gäller mål med anknytning till socialt utsatta bostadsområden där det finns en kriminell påverkan på lokalsamhället och en obenägenhet att delta i rättsprocessen (Domstolsverket rapport Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen [2014:1], Brottsförebyggande rådets rapport Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen [2008:8] och Polismyndighetens rapport Utsatta områden: sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser, december 2015).

Utredningens enkätundersökning bekräftar att det förekommer att personer på mer eller mindre subtila sätt försöker påverka förhörspersoner. Det kan t.ex. röra sig om obehagliga gester, intensivt stirrande, frågor som visar att man vet var någon bor eller går i skolan, lyckönskningar inför vittnesmål eller anspelningar om repressalier. Beteendet kan upplevas som särskilt obehagligt och skrämmande om det kommer från personer som bär kläder eller symboler som anspelar på organiserad brottslighet eller ett våldskapital. Otillåten påverkan kan få allvarliga konsekvenser för såväl enskilda personer som för rättsprocessen. Sådant beteende är inte acceptabelt och det är av central betydelse för effektiviteten i rättsprocessen och förtroendet för domstolarna att rättens ordförande har möjlighet att ingripa mot påtryckningar under sammanträdet. Om en förhörsperson har utsatts för påtryckningar utanför rättssalen kan skadan emellertid redan vara skedd när sammanträdet påbörjas. Det är därför lika viktigt att rätten har möjlighet att agera förebyggande inför att ett sammanträde ska äga rum.

5.2 Utökade möjligheter att delta genom videokonferens och per telefon

Regeringens förslag: Möjligheten att delta i ett sammanträde genom videokonferens eller per telefon utökas och förtydligas. Sådant deltagande ska vara tillåtet

- om någon som ska delta känner rädsla för att vara närvarande i rättssalen
- om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar
- om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Regeringens bedömning: Huvudregeln om att den som ska delta i ett sammanträde ska infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls bör finnas kvar oförändrad. Detsamma gäller den lämplighetsbedömning som görs inför ett beslut om deltagande genom videokonferens eller per telefon.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har inget att invända mot utredningens förslag och bedömning.

Norrköpings tingsrätt framhåller att det är viktigt att videokonferens inte överanvänds och att det inte utvecklas en presumtion för användning av

denna teknik. Tingsrätten framhåller att det allmänt sett får anses mer lämpligt och rättssäkert att en förhörsperson lämnar sin berättelse personligen inför rätten och att man därför i första hand bör överväga medhörning. Även *Sveriges advokatsamfund* framför att videokonferens bör användas med försiktighet och restriktivitet.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Behovet av utvidgade möjligheter att använda videokonferens

Den 1 januari 2000 påbörjades en försöksverksamhet med videokonferens i rättegång vid allmän domstol. Motsvarande försöksverksamhet vid allmän förvaltningsdomstol inleddes den 1 april 2001. Regelverken kring försöksverksamheterna utformades med utgångspunkt i de befintliga reglerna om användning av telefon i rättegång. Försöksverksamheterna föll väl ut och möjligheten att delta genom videokonferens permanentades vid genomförandet av reformen En modernare rättegång, den s.k. EMR-reformen (prop. 2004/05:131). Regleringen gjordes teknikneutral och i stället för att använda uttrycken telefon och videokonferens i lagtexten används uttrycken ljudöverföring och ljud- och bildöverföring.

Reglerna i rättegångsbalken om när någon får delta genom videokonferens överensstämmer med reglerna för deltagande per telefon. I båda fallen är möjligheten inte begränsad till parter och vittnen, utan alla som på något sätt ska delta i ett sammanträde kan göra det genom videokonferens eller per telefon under förutsättning att det finns skäl för det. Vid den bedömningen ska rätten särskilt beakta de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som ska delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen och om någon som ska delta i sammanträdet känner påtaglig rädsla för att vara närvarande i rättssalen (5 kap. 10 § första och andra styckena). I förarbetena nämns att även säkerhetsskäl kan vara en anledning att tillåta deltagande genom videokonferens eller per telefon (prop. 2004/05:131 s. 225). En person får inte delta genom videokonferens eller per telefon om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter (5 kap. 10 § tredje stycket).

Vid utvärderingen av EMR-reformen konstaterades att reformen har fallit väl ut. Möjligheten att delta genom videokonferens har underlättat arbetet vid domstolarna, utrustningen fungerar väl och den tekniska kvaliteten är god. Möjligheten har även ökat tillgängligheten till domstolarna och minskat risken för inställda förhandlingar (prop. 2015/16:39 s. 21). Enligt utredningen har domstolarna bekräftat bilden av att videokonferens fungerar väl. Kvaliteten på ljud- och bildöverföringarna är numera så bra att i stort sett alla domare anser att den bevisning som läggs fram på det sättet i princip kan värderas lika bra som om personen hade befunnit sig i rättssalen. Som konstateras ovan är påverkan på förhörspersoner ett växande problem. Det är därför viktigt att förebyggande åtgärder kan vidtas så att risken för påverkan aldrig uppstår. Med hänsyn också till de positiva erfarenheterna av deltagande genom videokonferens som konstaterats vid utvärderingen av EMR-reformen, och som också bekräftats av utredningens kontakter med domstolarna, delar regeringen utredningens uppfattning att utökade möjligheter till

videokonferens kan vara ett effektivt verktyg för att minimera risken för påverkan.

Huvudregeln om fysisk närvaro i rättssalen bör inte ändras

Rättegångsbalkens regler bygger på att de som deltar i ett sammanträde befinner sig på den plats där sammanträdet hålls. Möjligheten att använda videokonferens och telefon är alltså ett undantag från denna grundprincip. Fysisk inställelse i rättssalen kan i sig ha en psykologisk betydelse för såväl parter som vittnen och andra förhörspersoner. Som utredningen föreslår, och som *Norrköpings tingsrätt* också framhåller, bör huvudregeln därför även fortsättningsvis vara att parter och andra som ska delta i ett sammanträde ska infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls. Detta innebär att användning av videokonferens och telefon även fortsättningsvis bör ses som komplement till reglerna om fysisk inställelse i rättssalen.

När det gäller Norrköpings tingsrätts synpunkt att man i första hand ska överväga s.k. medhörning i stället för deltagande genom videokonferens eller per telefon bör det noteras att ett beslut om medhörning innebär att en part eller åhörare utvisas från rättssalen. Om det är en part som utvisas ska parten få följa förhöret genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring, dvs. genom medhörning (36 kap. 18 § andra stycket rättegångsbalken). Om det däremot är en åhörare som utvisas finns det ingen skyldighet att erbjuda medhörning. Det innebär alltså att en åhörare som utvisas inte har någon insyn i processen. Videokonferens kan ur den aspekten anses vara ett mindre ingripande alternativ. Av betydelse för bedömningen av vilket alternativ som ska väljas är även om det finns risk för påtryckningar på förhörspersonen innan sammanträdet påbörjas eller i pauser. I så fall kan det vara lämpligare med videokonferens än att vissa personer utvisas ur rättssalen. Vad som är mest lämpligt och ändamålsenligt måste alltid avgöras utifrån förhållandena i det enskilda fallet.

I förarbetena till den nuvarande regleringen diskuteras fördelarna och nackdelarna med att i detalj räkna upp vilka aktörer som kan delta genom videokonferens eller per telefon vid särskilt angivna sammanträden. Slutsatsen är dock att en generell utformning ger ökad flexibilitet och större möjligheter att anpassa handläggningen till vad som är lämpligt i det enskilda fallet. Syftet med regelverket är alltså att det ska vara utformat så att ingen kategori av personer helt ska uteslutas från möjligheten att delta vid ett sammanträde genom videokonferens och att detta ska gälla oavsett vilken fråga som behandlas vid sammanträdet (prop. 2004/05:131 s. 89 f.). Regeringens bedömning i denna fråga kvarstår.

En gemensam reglering för användning av videokonferens och telefon

Regeringen har tidigare uttryckt att reglerna om när någon ska få delta genom videokonferens eller per telefon så långt som möjligt bör vara överensstämmande. Det gör reglerna mer överskådliga och underlättar tillämpningen. Det finns inte anledning att nu göra en annan bedömning. En annan sak är att det förhållandet att villkoren är lika utformade inte innebär att det i alla sammanhang är lika lämpligt att använda sig av telefon som av videokonferens. I tidigare förarbeten uttalas att videokonferens i

de flesta fall överträffar deltagande per telefon (prop. 2004/05:131 s. 98). Uttalandena har alltså fog för sig.

Liksom hittills bör regleringen vara så teknikneutral som möjligt. Det innebär att uttrycken ljudöverföring och ljud- och bildöverföring även fortsättningsvis bör användas i lagtexten.

Kravet på att rädslan ska vara påtaglig tas bort

En persons rädsla kan vara skäl för att delta genom videokonferens eller per telefon, men enligt nuvarande ordning krävs det att det ska vara fråga om en påtaglig rädsla. Enligt förarbetena innebär det att rädslan inte ska framstå som abstrakt eller obefogad (prop. 2004/05:131 s. 224 f.).

För förtroendet för domstolarna och den rättskipande verksamheten är det viktigt att den rädsla som parter och vittnen känner tas på allvar. Personer som är oroliga kan känna sig tryggare och säkrare om de får delta genom videokonferens eller per telefon. Detta talar för att man bör överväga att ta bort kravet på att rädslan ska vara påtaglig. Dessutom har domstolarna, enligt utredningen, i praktiken inte tillämpat kravet på påtaglig rädsla med den restriktivitet som framgår av lagtext och förarbeten. Mot denna bakgrund och med hänsyn till de goda erfarenheter som finns av deltagande genom främst videokonferens delar regeringen utredningens uppfattning att tröskeln för när rädslan ska kunna beaktas bör sänkas något. För att någon som ska delta i sammanträdet ska få göra det genom videokonferens eller per telefon bör det således vara tillräckligt att personen känner rädsla för att vara närvarande i rättssalen. Rädslan kan exempelvis avse hot eller trakasserier i eller utanför rättssalen från parter eller åhörare.

Påtryckningar som skäl för användning av videokonferens eller telefon

Det framgår av utredningens enkätundersökning att det är ett problem att personer på mer eller mindre subtila sätt försöker påverka förhörspersoner. Det är därför viktigt att det finns bra verktyg för att motverka alla former av försök till påverkan och en utökad användning av främst videokonferens bedöms vara ett sådant verktyg. Om en förhörsperson tillåts att delta genom videokonferens eller per telefon minskar inte bara risken för att förhörspersonen utsätts för påtryckningar under själva förhöret utan även risken för påtryckningar i pauser eller innan sammanträdet påbörjas. Med beaktande också av de goda erfarenheter som finns av deltagande genom videokonferens bör det, som utredningen föreslår, därför vara möjligt att använda den tekniken även när det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar. Domstolen bör kunna ta upp frågan på eget initiativ om det finns skäl för det, t.ex. om uppgifter från åklagaren eller ett målsägandebiträde ger anledning till det eller om det i samband med delgivningsförsök eller ett inställt sammanträde framkommer uppgifter som tyder på att den som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar. Det bör alltså inte krävas att förhörspersonen själv agerar i frågan och påtalar sin rädsla.

Säkerhet som skäl för användning av videokonferens eller telefon

Även säkerhetsskäl kan motivera deltagande genom videokonferens eller per telefon (prop. 2004/05:131 s.225). Det framgår emellertid inte av

lagtexten att sådana skäl kan beaktas vid bedömningen. Utredningen konstaterar att möjligheten att väga in säkerhetsaspekter används mycket restriktivt. Den restriktiva tillämpningen kan åtminstone delvis förklaras av lagtextens utformning. Regeringen delar därför utredningens uppfattning att det av lagtexten uttryckligen bör framgå att säkerhetsskäl kan beaktas vid bedömningen av om det finns skäl för deltagande genom videokonferens eller per telefon. Att det finns en konkret hotbild mot målsägande, vittnen eller andra förhörspersoner kan innebära att det finns skäl för ett sådant deltagande. Vid bedömningen bör rätten dock överväga även andra åtgärder som kan förebygga och avhjälpa säkerhetsriskerna. Som exempel kan nämnas säkerhetskontroll, utökad närvaro av ordningsvakter eller att en utsatt person får hjälp att ta sig till rättsalen genom en särskild ingång.

Lämplighetsbedömningen

Enligt nuvarande ordning får deltagande genom videokonferens eller per telefon inte tillåtas om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter. Som konstateras ovan överträffar videokonferens i de allra flesta fall användning av telefon och lämplighetsbedömningen kan därför falla olika ut beroende på om det är videokonferens eller telefon som övervägs.

Enligt tidigare förarbetsuttalanden är möjligheten att genomföra sammanträdet utan att kvaliteten på rättsprocessen blir lidande eller att rättssäkerheten på annat sätt äventyras det som främst bör vara avgörande vid bedömningen av om deltagande genom videokonferens eller per telefon är olämpligt i det enskilda fallet. Vad som är av särskild vikt för rättens bedömning i det konkreta fallet varierar beroende på vem som ska inställa sig och varför. Hänsyn måste tas till målets karaktär, vilken typ av sammanträde det är fråga om, vilken roll personen har och vad som ska avhandlas vid sammanträdet. Det kan t.ex. vara rättens möjlighet att värdera bevisning, vikten av att unga tilltalade är närvarande i rättsalen vid prövningen av åtal mot dem eller behovet av personlig närvaro i syfte att föra förlikningsdiskussioner (prop. 2004/05:131 s. 95 och 225).

I förarbetena anges också att det måste finnas starka skäl för att besluta om videokonferens när det är fråga om en prövning av allvarlig brottslighet eller där en person som önskar delta på det sättet utgör den avgörande eller enda bevisningen (a. prop. s. 94 f.). Enligt utredningen bör dessa uttalanden i förarbetena ses i ljuset av dåtidens teknik och att erfarenheterna av videokonferens då var begränsade. Högsta domstolen har också uttalat att eftersom det är svårt att bedöma en utsaga med ledning av det allmänna intryck som förhörspersonen ger eller av icke verbala faktorer i övrigt ska domstolen i första hand lägga vikt vid faktorer som avser innehållet i berättelsen som sådan (NJA 2017 s. 316 I och II, jfr även NJA 2010 s. 671).

Utredningen konstaterar att domstolarnas tillämpning av reglerna om videokonferens inte är lika restriktiv som förarbetsuttalandena ger uttryck för, men väl förenlig med lagtexten. Utredningen bedömer således att regleringen av lämplighetsbedömningen inte behöver ändras. Regeringen gör inte någon annan bedömning.

5.3 Utökade möjligheter att använda sidosal

Regeringens förslag: Möjligheten för rätten att låta åhörarna följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en sidosal utökas. Åhörarna ska kunna hänvisas till en sidosal om

- det kan antas att de kommer att störa sammanträdet eller på något annat sätt uppträda olämpligt
- någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla på grund av åhörarnas närvaro
- det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar från åhörarna
- det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Rättens ordförande får besluta om sidosal om frågan uppkommer under ett sammanträde.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår inte att säkerhetsskäl ska kunna motivera att åhörarna hänvisas till en sidosal. Utredningen föreslår inte heller att rätten ska få besluta om sidosal under beredningen av mål.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag eller har ingen invändning mot det. *Åklagarmyndigheten*, *Malmö tingsrätt* och *Gävle tingsrätt* framhåller att en ökad användning av sidosal bör leda till större trygghet för parter och vittnen.

Växjö tingsrätt och *Norrköpings tingsrätt* framför att brist på salar kan innebära att det inte finns praktiska förutsättningar att använda sidosal i någon större utsträckning. *Svenska Journalistförbundet* och *TU Medier i Sverige* anser att en utökad möjlighet till sidosal innebär minskad öppenhet och att andantag för grundlagsskyddade medier bör komma till uttryck i lagtexten. Även *Bildleverantörernas förening* anser att yrkespersoner inom media bör undantas från ett beslut om att åhörarna får följa sammanträdet från en sidosal.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att även säkerhetsskäl bör kunna motivera användning av en sidosal.

Skälen för regeringens förslag

Sidosal bör kunna användas även vid andra situationer än vid platsbrist

Rätten ska se till att de som ska delta i ett sammanträde och som inte får plats i rättssalen kan följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en lokal som ställts i ordning för detta ändamål (sidosal). Även åhörare som inte får plats i rättssalen kan få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring (5 kap. 12 § rättegångsbalken). Möjligheten att använda sidosal infördes i samband med EMR-reformen. Bakgrunden var att det hade förekommit flera stora och uppmärksammade rättegångar där deltagare eller åhörare inte fick plats i rättssalen (prop. 2004/05:131 s. 101).

Enligt utredningen använder domstolar sidosal även för ändamål som inte uttryckligen framgår av lagtexten. Främst handlar det om att förebygga ordningsstörningar och höja säkerheten i vissa mål. Åhörarna hänvisas då till en sidosal där de kan följa sammanträdet genom en ljud-

och bildöverföring från rättssalen. Nära anhöriga till parterna och företrädare för media tillåts ofta vara kvar i rättssalen. Flera domstolar ser fördelar med att kunna använda sidosal av ordnings- och säkerhetsskäl eftersom det bidrar till att skapa en lugn och trygg stämning i rättssalen, samtidigt som det förebygger störningar.

Som konstateras i avsnitt 5.1 visar resultatet av utredningens enkätundersökning att det förekommer att personer på mer eller mindre subtila sätt försöker att påverka förhörspersoner. *Åklagarmyndigheten* bedömer att risken för påverkan är förhöjd i vissa kategorier av mål, t.ex. när det finns anknytning till organiserad brottslighet och gängkriminalitet, och anser att en ökad möjlighet till användning av sidosal borde vara ett effektivt sätt att tillförsäkra parter och vittnen ett tryggt processklimat. Även *Gävle tingsrätt* framhåller att en ökad användning av sidosal skulle skapa större trygghet för de personer som ska delta i sammanträdet, vilket i sin tur kan leda till färre inställda sammanträden eftersom färre utblir på grund av oro och rädsla. Som *Malmö tingsrätt* framför är det även sannolikt att det kommer att finnas ett ökande behov av att kunna placera personer i en sidosal på grund av att de uppträder störande eller på olika sätt försöker påverka aktörer i rättsprocessen.

Svenska Journalistförbundet och *TU Medier i Sverige* anför att användning av sidosal innebär minskad öppenhet. Redan enligt nuvarande ordning kan dock åhörare som inte får plats i rättssalen behöva hänvisas till en sidosal och därifrån följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Som utredningen konstaterar bör det krävas att överföring sker med både ljud och bild när sidosal används av andra skäl än av platsbrist. Eftersom överföring med både ljud och bild garanteras enligt utredningens förslag delar inte regeringen uppfattningen att en utvidgad möjlighet till sidosal skulle begränsa möjligheten till öppenhet och insyn i processen.

Regeringen bedömer således, liksom utredningen och flertalet remissinstanser, att en utökad användning av sidosal kan innebära förbättrade möjligheter för förhörspersoner att lämna sina uppgifter under trygga och ordnade former. Sidosal bör därför kunna användas även i andra situationer än vid platsbrist.

När ska sidosal kunna användas?

Utgångspunkten bör även fortsättningsvis vara att åhörarna ska beredas plats i rättssalen. Som utredningen konstaterar kan det dock i vissa typer av mål gynna ordningen och säkerheten om åhörarna hänvisas till en sidosal. Ett exempel kan vara om det kan antas att åhörarna kommer att störa sammanträdet eller på något annat sätt uppträda olämpligt, t.ex. genom att skratta, applådera eller kommentera vad som händer i rättssalen. I en sådan situation bör det visserligen ofta vara förhållandevis enkelt för ordföranden att ingripa enbart mot de åhörare som stör sammanträdet och utvisa just dessa. Det kan dock inträffa att man redan på förhand kan anta att det kommer att bli stökigt på åhörarplats och att det därför kan vara motiverat att agera förebyggande genom att överväga användning av sidosal. Ett sådant exempel är vissa mål mot unga tilltalade där det ofta är många kamrater till parterna på plats.

Regeringen delar även utredningens uppfattning att det bör vara möjligt att använda sidosal om en förhörsperson känner rädsla på grund av åhörarnas närvaro och alternativet hade varit att låta förhörspersonen delta i sammanträdet genom videokonferens eller att utvisa eller avvisa åhörarna.

I enlighet med vad utredningen föreslår bör sidosal även kunna användas för att komma tillrätta med situationer där personer som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar av åhörarna. Framför allt kan det vara viktigt i mål som har anknytning till organiserad brottslighet eller gängkriminalitet. I den typen av mål förekommer det att åhörare bär emblem, symboler eller klädsel med avsikten att hota eller markera mot någon i rättsalen. Om åhörarna hänvisas till en sidosal förtas effekten av ett sådant agerande.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framför att även säkerhetsskäl bör kunna motivera att åhörarna hänvisas till en sidosal. Säkerhetsskäl föreslås vara en anledning till deltagande genom videokonferens eller per telefon (se avsnitt 5.2). Samma argument som anförs när det gäller användning av videokonferens eller telefon som ett led i säkerhetsarbetet kan anföras för att använda sidosal. Regeringen delar således hovrättens uppfattning att sidosal även bör kunna användas av säkerhetsskäl. Vid bedömningen av om sidosal bör användas av säkerhetsskäl bör man dock överväga även andra åtgärder som kan förebygga och avhjälpa säkerhetsriskerna. Som exempel kan nämnas säkerhetskontroll, utökad närvaro av ordningsvakter eller att en utsatt person får hjälp att ta sig till rättsalen genom en särskild ingång.

Växjö tingsrätt och *Norrköpings tingsrätt* anför att inte alla domstolar har så många salar så att sidosal kan användas i någon större utsträckning. Mot bakgrund av att det normalt bara är i vissa typer av mål som det blir aktuellt med sidosal och att dessa mål ofta bör kunna identifieras på ett tidigt stadium bedöms emellertid flertalet domstolar ha möjlighet att organisera arbetet och utsättningen av sammanträden på ett sådant sätt att det finns tillgång till sidosal i de flesta fall där det bedöms nödvändigt. Utredningens kontakter med domstolar visar också att domstolarna har kunnat planera lokalanvändningen på ett sådant sätt att det har funnits tillgång till sidosal när så har behövts. De skäl som *Växjö tingsrätt* och *Norrköpings tingsrätt* anför bör därför inte hindra att möjligheten till utökade möjligheter att använda sidosal införs.

Sammanfattningsvis bör man kunna hänvisa åhörarna till en sidosal om det kan antas att de kommer att störa sammanträdet eller på något annat sätt uppträda olämpligt, om någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla på grund av åhörarnas närvaro, om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar från åhörarna eller om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Samtliga åhörare bör som huvudregel omfattas av ett beslut om sidosal

Gemensamt för samtliga situationer när sidosal ska kunna användas av ordnings- och säkerhetsskäl är enligt utredningen att det är mer än en åhörare som orsakar eller kan antas orsaka störningarna. Enligt utredningens förslag ska huvudregeln vara att samtliga åhörare hänvisas till sidosalen. *Svenska Journalistförbundet* framför dock att åtgärder

endast bör vidtas mot den eller de personer som stör sammanträdet och inte mot åhörarna som kollektiv.

För att kunna agera förebyggande i mål där det redan på förhand går att se att det finns risk för störningar, påtryckningar eller oroligheter på åhörarpåls, t.ex. mål som rör organiserad brottslighet, gängkriminalitet, mål med rivaliserande släkter eller politiska ytterlighetsgrupper, bör dock rätten vid behov kunna besluta om lämpliga åtgärder redan innan sammanträdet påbörjas. Om ett ingripande kan ske först när störningen, påtryckningen eller hotet mot säkerheten är ett faktum blir ingripandet mindre effektivt och kan i vissa fall också äventyra säkerheten för alla närvarande i rättssalen. Subtila påverkansförsök vid sammanträdet är dessutom ofta svåra för ordföranden att uppfatta och ingripa mot och vid förhöjd risk för sådana påtryckningar är det mer ändamålsenligt att besluta om sidosal innan sammanträdet påbörjas. Beslut som tas innan sammanträdet påbörjas kan inte riktas mot specifika personer eftersom rätten då inte vet vilka som kommer att närvara vid sammanträdet och eventuellt uppträda störande. Ett beslut som fattas i förebyggande syfte måste av naturliga skäl omfatta åhörarna som kollektiv. En annan sak är att undantag från beslut om sidosal också kan fattas innan sammanträdet påbörjas. Se mer nedan angående möjligheten till undantag.

Beslut om sidosal bör även kunna fattas efter att sammanträdet har påbörjats, även om det då ofta kan vara mer ändamålsenligt att utvisa eller avvisa enskilda åhörare. Om ett beslut om sidosal fattas i god tid innan sammanträdet påbörjas finns det inte alltid någon utsedd ordförande. Att lämna beslutanderätten till den kommande ordföranden kan därför vara opraktiskt. En mer flexibel och ändamålsenlig ordning åstadkoms om beslut i dessa fall fattas av rätten (jfr prop. 2011/12:63 s. 18). Under beredningen av mål består rätten av en lagfaren domare i såväl tingsrätt som hovrätt (1 kap. 3 och 3 c §§ och 2 kap. 4 § femte stycket rättegångsbalken). Till skillnad mot vad utredningen föreslår bör därför beslut fattas av rätten. Om frågan uppkommer först vid sammanträdet är det emellertid lämpligt att ordföranden får besluta. Lagtexten bör utformas i enlighet med detta.

Beslut om sidosal på grund av ordnings- eller säkerhetsskäl bör alltså, som huvudregel, omfatta alla åhörare och kunna fattas både innan och under ett sammanträde.

En möjlighet till undantag

Genom utredningens kontakter med domstolar har det framkommit att när sidosal används görs det i praktiken ofta undantag för vissa personer, bl.a. familjemedlemmar och representanter för massmedia. För ett brottsoffer eller en minderårig tilltalad kan det vara betydelsefullt att en nära anhörig är närvarande i rättssalen. Det bör därför finnas en möjlighet till undantag från beslutet att åhörarna ska hänvisas till en sidosal.

Svenska Journalistförbundet och *TU Medier i Sverige* anser att ett undantag för grundlagsskyddade medier bör komma till uttryck i lagtexten. Att i lag göra undantag för representanter för media innebär dock vissa svårigheter. Vilka medier som är grundlagsskyddade framgår av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. När det gäller publicering på internet kan det, som Svenska Journalistförbundet framför,

emellertid vara svårt att avgöra om en webbplats har grundlagsskydd eller inte. Det finns även en risk att frilansjournalister missgynnas av en reglering som undantar representanter för grundlagsskyddade medier eftersom frilansjournalisterna inte alltid är på plats i rättssalen på uppdrag av något medieföretag.

En annan lösning skulle kunna vara att, som *Bildleverantörernas förening* föreslår, ange att yrkespersoner inom media, som fotografer och journalister, inte omfattas av ett beslut om sidosal. Det är emellertid inte befogat att undanta fotografer från ett sådant beslut eftersom det råder fotograferingsförbud i rättssalen. Vad gäller journalister är det, som Svenska Journalistförbundet framför, i praktiken svårt att avgöra vem som är journalist eller inte. Journalist är inte en skyddad titel. Svenska Journalistförbundet framhåller att det finns flera aktörer som utfärdar presslegitimationer och att det faktum att en person har en sådan legitimation inte är någon garanti för att han eller hon är journalist. Det finns alltså en stor risk för gränsdragningsproblem. Det är inte lämpligt att i lag göra undantag för en grupp personer om det inte är alldeles klart vilka som omfattas av undantaget. Dessutom kan även andra än massmedia ha ett befogat intresse av att närvara i rättssalen. Som exempel kan nämnas anhöriga till parterna. Att generellt undanta anhöriga från ett beslut om sidosal är emellertid inte lämpligt eftersom det i vissa fall kan vara de anhöriga som orsakar störningarna, utövar påtryckningar eller utgör ett säkerhetsshot.

Även om regeringen således delar remissinstansernas uppfattning att representanter för grundlagsskyddade medier i många fall bör kunna tillåtas att närvara i rättssalen är det alltså inte lämpligt att i lag göra ett sådant generellt undantag. Som utredningen föreslår bör det i stället vara rätten som beslutar vilka åhörare som ska tillåtas vara närvarande i rättssalen i varje enskilt fall, eller ordföranden om frågan om sidosal uppkommit efter att sammanträdet har påbörjats. Vid den bedömningen bör rapportering som sker som ett led i nyhetsförmedling, t.ex. för publicering i ett grundlagsskyddat medium eller i något annat sammanhang av samhälleligt intresse, ges särskild betydelse.

Vilka regler ska gälla i sidosalen?

Enligt nuvarande ordning likställs sidosal som används vid platsbrist med rättssalen när det gäller ordningen i salen (12 § tredje stycket rättegångsbalken). De befogenheter och skyldigheter som rätten och ordföranden har i fråga om ordningen i rättssalen gäller alltså även i sidosalen. Rätten får t.ex. förbjuda att någon annan tar upp eller överför ljud under ett förhör och förbudet mot fotografering gäller även i sidosalen. Det finns inte skäl att behandla en sidosal som används på grund av ordnings- eller säkerhetsskäl på något annat sätt. De regler som gäller för ordningen i rättssalen bör alltså gälla även i en sidosal, oberoende av skälet för att använda sidosal.

5.4 Utökade möjligheter att ingripa mot den som utsätter en förhörsperson för påtryckningar

Regeringens förslag: Rättens ordförande ska kunna besluta att en part eller en åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar inte får vara närvarande i rättsalen.

Om det finns särskilda skäl ska ordföranden i en sådan situation kunna avvisa en åhörare från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet. Detsamma ska gälla om det kan antas att en förhörsperson av rädsla eller någon annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av åhörarens närvaro.

Utvisning och avvísning ska kunna ske även under andra delar av sammanträdet än förhören. En part som utvisas ska om möjligt få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om det inte är möjligt ska det som inträffar vid sammanträdet återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Parten ska också få ställa frågor till personer som hörs under partens frånvaro.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår inte att det som inträffat vid sammanträdet ska återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande efter att ha varit utvisad utan att ha kunnat följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. I stället föreslår utredningen endast att det är förhörspersoners berättelser som ska återges i en sådan situation.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig särskilt i frågan, bl.a. *Åklagarmyndigheten*, *Roks* och *Unizon*, tillstyrker utredningens förslag. *Umeå tingsrätt* framhåller att det finns skillnader mellan regleringarna om utvisning och avvísning i den föreslagna 5 kap. 9 a § och 36 kap. 18 § rättegångsbalken som kan framstå som svår-förklarliga, bl.a. att det krävs särskilda skäl vid avvísning av åhörare enligt 36 kap. 18 § medan ett sådant krav inte gäller enligt 5 kap. 9 a §.

Skälen för regeringens förslag

Möjligheterna att ingripa mot påtryckningar behöver förbättras

Som konstateras i avsnitt 5.1 är det viktigt både för effektiviteten i rättsprocessen och förtroendet för domstolarna att det finns möjligheter att motverka påtryckningar. Av utredningens enkätundersökning framgår att en relativt hög andel (38 procent) av de professionella aktörerna inte anser att ordförandena ingriper mot subtila påverkansförsök. Mest kritiska är åklagarna, där en klar majoritet (67 procent) inte anser det. Den kritik som ligger i enkätresultaten bör till viss del kunna förklaras med att ordförandena inte uppfattar händelser som äger rum på åhörarplats eller under pauser i sammanträdet. Det är också förståeligt att ordförandena är försiktiga med att ingripa mot situationer där det är svårt att bedöma om det rör sig om tillåtet agerande eller subtila påverkansförsök. Kritiken visar dock att domstolarna kan utvecklas i sitt arbete med att uppmärksamma och motverka påtryckningar. Ett viktigt led i detta arbete är att ge

ordförandena tydliga befogenheter att ingripa mot subtila hot, trakasserier och andra slags påtryckningar i och utanför rättssalarna.

Enligt nuvarande regelverk får rätten besluta att en part eller åhörare inte får vara närvarande vid ett vittnesförhör om det finns anledning att anta att vittnet av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro, eller om parten eller åhöraren hindrar vittnet i hans eller hennes berättelse genom att falla honom eller henne i talet eller på annat sätt (36 kap. 18 § rättegångsbalken). Detsamma gäller vid förhör med en part eller målsägande som inte för talan (37 kap. 3 § rättegångsbalken).

De möjligheter som i dag finns att besluta att en part eller åhörare inte får närvara i rättssalen gäller dock endast under själva förhöret med den person som ska höras och inte under andra delar av sammanträdet. Regleringen tar inte heller sikte på påtryckningen som sådan utan på att en viss effekt ska uppstå, nämligen att förhörspersonen inte fritt berättar sanningen eller hindras i sin berättelse. Vid mer subtila påverkansförsök rör det sig normalt inte om sådant störande beteende som kan ligga till grund för ett beslut om utvisning med stöd av 5 kap. 9 § rättegångsbalken. Mot bakgrund av det angivna finns det enligt regeringens mening ett behov av att stärka domstolarnas möjligheter att motverka påtryckningar.

Utökade möjligheter att utvisa parter och åhörare ur rättssalen

Regeringen delar utredningens uppfattning att det bör införas en möjlighet att besluta att en part eller en åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar inte får närvara i rättssalen. Om en förhörsperson utsätts för påtryckningar i början av ett sammanträde kan skadan dock redan vara skedd när förhöret påbörjas. Möjligheten att utvisa en part eller en åhörare från rättssalen bör därför även finnas under andra delar av sammanträdet än förhören. En part eller åhörare som t.ex. stirrar intensivt eller gör obehagliga gester mot målsäganden under redogörelserna för yrkanden och inställning eller under sakframställningarna bör alltså kunna utvisas. Vittnen befinner sig i allmänhet inte i rättssalen innan de hörs (36 kap. 9 § rättegångsbalken). Möjligheten att besluta om utvisning under andra delar av sammanträdet än förhören kommer därför främst att kunna användas för att motverka försök att påverka parter och målsägande som inte för talan.

I likhet med vad som gäller i dag bör en part som utvisats ur rättssalen kunna hänvisas till ett annat rum och där genom överföring av ljud eller ljud och bild kunna följa vad som sägs i rättssalen (medhörning). Som en konsekvens av att det blir möjligt att utvisa en part även under andra delar av sammanträdet än förhören bör möjligheten att besluta om medhörning utvidgas i samma utsträckning. I de undantagsfall där en part inte kan beredas möjlighet att följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring ska, liksom hittills, förhörspersoners berättelser återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Om det är nödvändigt för att rätten till försvar ska iaktas bör samma sak gälla det som i övrigt inträffar vid sammanträdet, t.ex. sakframställningar och slutanföranden (jfr artikel 8.5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i

straffrättsliga förfaranden). Liksom hittills får parten ställa frågor till förhörspersoner som hörs under partens frånvaro.

En möjlighet att avvisa åhörare från domstolens lokaler

Problemet med påtryckningar är inte begränsat till rättssalarna utan förekommer även i domstolens allmänna utrymmen, t.ex. under in- och utpassering och i pauser i sammanträdet. Ett beslut om att utvisa någon från rättssalen får inte avsedd effekt om beteendet som har lett till utvisningen fortsätter utanför rättssalen. I dag saknas möjlighet att ingripa i den typen av situationer. När det gäller mer subtila påverkansförsök finns det inte heller någon möjlighet för domstolens ordningsvakter att avvisa personen så länge denne inte stör den allmänna ordningen i domstolens lokaler i den mening som avses i 13 § polislagen (1984:387). Regeringen föreslår därför, liksom utredningen, att rättens ordförande ska få besluta att en åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar ska avvisas från domstolens lokaler om det finns särskilda skäl. Denna möjlighet bör även finnas om det kan antas att en förhörsperson av rädsla eller någon annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av åhörarens närvaro.

Möjligheten till avvisning utgör en inskränkning i den grundlagsfästa principen om förhandlingsoffentlighet och den rätt för var och en att närvara vid domstolsförhandlingar som följer av denna (2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen och 5 kap. 1 § rättegångsbalken). Med hänsyn till vikten av att skydda förhörspersoner från otillbörlig påverkan är det dock enligt regeringens bedömning godtagbart att förhandlingsoffentligheten får stå tillbaka i dessa fall (2 kap. 20 § första stycket 4 och 2 kap. 21 § regeringsformen). Mot bakgrund av behovet av att kunna genomföra ett sammanträde på ett rättssäkert sätt och intresset av partsinsyn bör det däremot inte vara möjligt att avvisa en part i den situationen.

Umeå tingsrätt framhåller att det finns skillnader mellan förslagen om utvisning och avvisning vid påtryckningar, när förhörspersoner av rädsla inte berättar fritt eller när de hindras i sitt förhör (36 kap. 18 § rättegångsbalken) och det som i avsnitt 8.2 föreslås gälla vid utvisning och avvisning på grund av ordningsstörningar (5 kap. 9 a §). Ett exempel är att det kommer att krävas särskilda skäl för ett beslut om avvisning av åhörare enligt 36 kap. 18 § andra stycket rättegångsbalken. Detta kan emellertid förklaras av att ett beslut om avvisning med stöd av den regleringen inte förutsätter att det är fråga om upprepade störningar. Kravet på särskilda skäl ställs därför upp för att markera att åtgärden ska användas med restriktivitet och att den förutsätter att det finns omständigheter av särskild tyngd.

Längden på ett beslut om utvisning eller avvisning

En annan fråga där det enligt *Umeå tingsrätt* behövs ett förtydligande är hur länge ett beslut om utvisning eller avvisning gäller. Eftersom förhörspersoner ofta befinner sig i rättssalen endast under en del av sammanträdet kan beslutets längd behöva anpassas efter detta. Det bör därför inte ställas upp någon huvudregel om när ett beslut om utvisning eller avvisning upphör. Ordföranden bör i stället i varje enskilt fall få bestämma under vilka delar av sammanträdet beslutet ska gälla och bör se till att åtgärden inte blir mer omfattande än vad som krävs.

6 Tydligare regler om fotografering i rättssalen

6.1 Fotografering i rättssalen

Regeringens förslag: Förbudet mot att fotografera i rättssalen utvidgas till att omfatta även fotografering in i rättssalen.

Straffskalan för brott mot fotograferingsförbudet ska skärpas från penningböter till böter eller fängelse i högst sex månader och brott mot förbudet ska inte längre behandlas som en rättegångsförseelse.

Ringa fall av rättegångsförseelse och överträdelser av fotograferingsförbudet ska inte vara straffbara.

Regeringens bedömning: Det straffrättsliga skyddet mot spridning av integritetskänsliga bilder från rättegångssituationer bör inte kompletteras genom ändringar i straffbestämmelsen om olaga integritetsintrång.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att rättens ordförande ska kunna besluta om undantag från fotograferingsförbudet när sammanträde inte pågår. Vidare föreslår utredningen att det straffrättsliga skyddet mot spridning av integritetskänsliga bilder från rättegångssituationer ska kompletteras genom ändringar i straffbestämmelsen om olaga integritetsintrång. Utredningen föreslår inte att det ska framgå av lagtexten när fotograferingsförbudet gäller eller att brott mot fotograferingsförbudet inte längre ska behandlas som en rättegångsförseelse.

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser tillstyrker eller har ingen invändning mot utredningens förslag. Bland dessa finns *Hovrätten för Västra Sverige*, *Attunda tingsrätt*, *Norrköpings tingsrätt*, *Varbergs tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Åklagarmyndigheten*, *Sveriges advokatsamfund* och *Unizon*. *Södertörns tingsrätt* framhåller att den nuvarande ordningen, där fotografering accepteras under förutsättning att fotografen och kameran befinner sig på ”rätt” sida om en tröskel, är såväl olämplig som inkonsekvent och inbjuder till trängsel och oordning runt rättssalens dörr.

Några remissinstanser, *Svenska Journalistförbundet*, *Sveriges Radio AB*, *Sveriges Television AB*, *TU Medier i Sverige* och *Bonnier Broadcasting AB*, avstyrker eller är negativa till förslaget att förbjuda fotografering in i rättssalen med hänvisning bl.a. till att det utgör ett betydande ingrepp i yttrande- och informationsfriheten som gör det svårare för allmänheten att få en inblick i hur det ser ut i rättssalen. Sveriges Radio AB och Sveriges Television AB avstyrker även förslaget att det ska vara straffbart att sprida integritetskänsliga bilder från rättegångssituationer eftersom det innebär en kriminalisering av spridning av fotografier från lokaler där det bedrivs verksamhet som är av stort allmänintresse att bevaka journalistiskt.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Förbudet mot att fotografera i rättsalen

Enligt nuvarande ordning är en bildupptagning i eller en bildöverföring från rättsalen tillåten endast om det följer av lag (5 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken). När förbudet mot att fotografera i rättsalen infördes uttalades det i förarbetena att sådan fotografering stör förhandlingen i allmänhet och kan utsätta den tilltalade i brottmål för ett onödigt lidande (NJA II 1943 s. 63). I förarbetena till senare lagändringar har det slagits fast att förbudet har lika stor betydelse för målsägandens och vittnens personliga integritet som för den tilltalades (prop. 2004/05:131 s. 114). Fotograferingsförbudet är straffsanktionerat (9 kap. 5 § rättegångsbalken).

Teknikutvecklingen ställer domstolarna inför nya utmaningar

De skäl som ligger till grund för fotograferingsförbudet är minst lika relevanta nu som när förbudet infördes för snart 70 år sedan. På grund av den snabba teknikutvecklingen är de utmaningar som domstolarna ställs inför på många sätt ännu större i dag. Detta gäller inte minst möjligheterna att skydda parter, målsägandes och vittnens integritet. Nästan alla som besöker en domstol har den utrustning som krävs för att filma, direktsända, sprida och kommentera känsligt bildmaterial på sociala medier. På internet kan känsliga bilder och filmer snabbt spridas och när detta väl har skett är materialet ofta svårt att ta bort. Den som fotograferas kan uppleva ett stort obehag av att ha blivit fotograferad i en känslig situation och inte veta om bilderna sprids eller hur de används. Detta förhållande kan påverka viljan hos parter, målsägande, vittnen och andra att medverka vid sammanträden, vilket är av central betydelse för rättskipningen.

Fotografering in i rättsalen

En återkommande fråga är om fotograferingsförbudet även är tillämpligt när någon fotograferar in i en rättsal, t.ex. genom en öppen dörr. Justitieombudsmannen har uttalat att sådan fotografering är lika störande som om den sker inne i rättsalen och att förbudet därför rimligen måste tolkas på så sätt att det även träffar sådana situationer (JO 2001/02 s. 46 och JO 2007/08 s. 49). Även 1999 års rättegångsutredning ansåg att gällande rätt bör tolkas på det sättet (SOU 2001:103 s. 104). Svea hovrätt har emellertid funnit att förbudet inte omfattar fotografering in i en rättsal (RH 2007:55). I rättslitteraturen sägs det att hovrättens avgörande framstår som riktigt, inte minst med tanke på att straffbestämmelsen i 9 kap. 5 § rättegångsbalken inte får tolkas extensivt (Fitger m.fl., Rättegångsbalken s. 5:18 och Edelstam, Offentlighet och sekretess i rättegång, 2001, s. 300).

I utredningens enkätundersökning uppger nästan en tredjedel av de personer som svarat på enkäten att det förekommer ordningsstörningar i samband med att parter, vittnen och besökare fotograferas i domstolarnas väntrum eller på väg in i eller ut ur rättsalen. Sådan fotografering kan vara problematisk ur ordningssynpunkt, inte minst i uppmärksammade mål. Det kan t.ex. uppstå trängsel när parter, ombud och andra som ska delta i sammanträdet ska passera in i eller ut ur rättsalen genom samma dörröppning som någon fotograferar in genom. Problem kan även uppkomma ur integritetsskyddssynpunkt, där både fotograferingen som

sådan och risken för att bilderna sprids på internet kan upplevas som obehaglig eller kränkande. Att målsägande är rädda för att bli fotograferade och uthängda på sociala medier är också något som lyfts fram i enkätsvaren. Ett annat exempel är fotografering av anhållna, häktade och tilltalade, som kan känna sig tvingade att bära jackor eller filter över huvudet när de går in i rättsalen i uppmärksammade mål.

Regeringen anser, liksom utredningen, att de problem som har uppmärksammats talar för att möjligheterna att fotografera in i rättsalen bör begränsas. Som *Södertörns tingsrätt* anför framstår det också som inkonsekvent att upprätthålla ett strikt förbud mot att fotografera inne i rättsalen och samtidigt tillåta fotografering in i rättsalen. Att fotografera hör dock till de vanligaste metoderna för att samla in information för publicering. Som bl.a. *Svenska Journalistförbundet* och *Sveriges Radio AB* framhåller är ett förbud mot att fotografera in i rättsalen en inskränkning av yttrande- och informationsfriheten. En fråga som först bör analyseras är därför hur ett sådant förbud förhåller sig till skyddet för yttrande- och informationsfriheten och de regler som gäller vid begränsning av dessa friheter.

Skyddet för yttrande- och informationsfriheten

Grundläggande bestämmelser om yttrande- och informationsfriheten finns i regeringsformen. När det gäller tryckfriheten och friheten att yttra sig i tv och vissa andra medier gäller regleringen i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Yttrande- och informationsfriheterna är inte absoluta utan får begränsas genom lag (2 kap. 20 § regeringsformen). En begränsning får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får dock aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. En begränsning får inte heller göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 21 § regeringsformen).

Av 2 kap. 23 § regeringsformen följer att yttrande- och informationsfriheten får begränsas med hänsyn till bl.a. allmän ordning och säkerhet, enskilda anseende och privatlivets helgd. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får göras ska vikten av vidaste möjliga yttrande- och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter beaktas särskilt.

I tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen ges tryckfriheten och motsvarande frihet att yttra sig i vissa andra medier ett särskilt starkt skydd. Dessa grundlagar bygger på vissa grundläggande principer, bl.a. ensamansvaret och meddelarskydd. Ensamansvaret innebär att bara en person är straffrättsligt ansvarig för innehållet, i första hand utgivaren. Meddelarskyddet omfattar meddelar- och anskaffarfrihet, rätt till anonymitet och efterforskningsförbud och innebär i huvudsak följande. Upphovsmannen till en framställning är inte skyldig att avslöja sin identitet. Detsamma gäller den som t.ex. har lämnat en bild för offentliggörande. Den som tar del i tillkomsten eller spridningen av något som är avsett att ingå i ett grundlagsskyddat medium har tystnadsplikt och får inte röja sina källor. Efterforskningsförbudet innebär att det allmänna inte får

efterforska anonyma upphovsmän eller meddelare om det inte finns stöd för detta i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen. Anskaffarfriheten innebär en rätt för var och en, med de begränsningar som följer av grundlagarna, att anskaffa uppgifter i vilket ämne som helst för att offentliggöra dem i ett grundlagsskyddat medium eller för att lämna dem till bl.a. utgivare, redaktioner eller nyhetsföretag (1 kap. 1 § tredje och fjärde styckena tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen).

Anskaffarfriheten får inskränkas genom lag. En förutsättning för att ett förbud mot att fotografera ska kunna tillämpas utan att komma i konflikt med anskaffarfriheten är dock att tillämpningsområdet inte avgränsas med utgångspunkt från innehållet i bilder eller filmer. Förbudet får alltså endast gälla det sätt på vilket uppgifterna anskaffas (1 kap. 9 § 5 tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 12 § yttrandefrihetsgrundlagen). Utrymmet för att enbart förbjuda t.ex. viss särskilt närgången eller integritetskänslig fotografering är av detta skäl mycket begränsat (jfr Lagrådets yttranden i prop. 2012/13:69 s. 61 och 66).

Yttrande- och informationsfriheten skyddas även av artikel 10.1 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Friheten får dock underkastas de villkor, inskränkningar och straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn bl.a. till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för annans goda namn och rykte eller rättigheter eller för att upprätthålla domstolarnas auktoritet och opartiskhet (artikel 10.2). Detta innebär att rätten till yttrandefrihet ibland måste vika till förmån för dessa intressen.

Ett förbud mot att fotografera in i rättssalen är förenligt med yttrande- och informationsfriheten

Syftet med ett förbud mot att fotografera in i rättssalen är att förhindra att ordningen i domstolen störs och att skydda enskildas personliga integritet. Detta är ändamål som enligt regeringsformen och Europakonventionen kan ligga till grund för att begränsa yttrande- och informationsfriheten. Ett sådant fotograferingsförbud är också en begränsad åtgärd eftersom det bara gäller fotografering in i rättssalen, där det dessutom redan är förbjudet att fotografera. Förbudet påverkar inte heller möjligheterna att rapportera från rättegångar på andra sätt än med bilder inifrån rättssalen. Mot denna bakgrund framstår ett förbud mot att fotografera in i rättssalen som en proportionerlig åtgärd i förhållande till de problem som har uppmärksamrats.

Sammantaget bedömer regeringen, liksom utredningen, att ett förbud mot att fotografera in i rättssalen är förenligt med regeringsformen och Europakonventionen. Ett sådant förbud, som tar sikte på sättet för anskaffande, är också förenligt med anskaffarfriheten och de övriga tryck- och yttrandefrihetsrättsliga principer som gör sig gällande på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens område. Mot denna bakgrund och med hänsyn till de problem som sådan fotografering ger upphov till anser regeringen att ett förbud mot att fotografera in i rättssalen bör införas.

Hur bör fotograferingsförbudet utformas och när gäller det?

Fotograferingsförbudet bör utformas som ett förbud mot att med tekniskt hjälpmedel ta upp bild i eller in i en rättssal. På så sätt utvidgas förbudet till att omfatta även den som tar upp bild in i en rättssal, t.ex. genom en öppen dörr eller genom en fönsterruta. Vidare klargörs att regleringen är tekniskneutral, dvs. omfattar såväl bildupptagning som bildöverföring, oavsett vilken teknik som används (jfr prop. 2012/13:69 s. 23).

Enligt tidigare förarbetsuttalanden gäller fotograferingsförbudet under pågående förhandling (NJA II 1943 s. 63). Av den straffbestämmelse som är kopplad till förbudet framgår att straffansvaret omfattar den som tar upp bild vid ett sammanträde inför rätten (9 kap. 5 § rättegångsbalken). I rättslitteraturen görs bedömningen att förarbetsuttalandet i förening med utformningen av straffbestämmelsen bör tolkas på så sätt att förbudet gäller från det att målet ropas på till dess att en dom avkunnats eller underrättelse om tid för meddelande av dom lämnats (jfr Edelstam, Offentlighet och sekretess i rättegång, 2001, s. 301 f.). Enligt regeringens mening bör det tydligare framgå att förbudet gäller fotografering som sker vid rättens sammanträden. Förbudet kommer därmed att gälla från det att målet ropas på till dess att parter, ombud, åhörare och andra som närvarar har lämnat rättssalen efter att en dom avkunnats eller underrättelse om tid för meddelande av dom lämnats.

Eftersom förslaget inte innebär att fotograferingsförbudets tidsmässiga omfattning ändras saknas det skäl att, som utredningen föreslår, införa en möjlighet för rättens ordförande att besluta om undantag från förbudet när sammanträde inte pågår.

Straffet för brott mot fotograferingsförbudet bör skärpas

Den som bryter mot fotograferingsförbudet kan dömas till penningböter. Detsamma gäller för andra förseelser i rättegången och för alla sådana förseelser kan frågan om ansvar tas upp av rätten utan åtal (9 kap. 5 § och 20 kap. 1 § rättegångsbalken).

Den snabba teknikutvecklingen har inneburit ett ökat behov av att skydda parter, målsägande, vittnen och andra från att fotograferas i rättegångssituationer. Samhällets syn på allvaret i att mot sin vilja bli fotograferad i en integritetskänslig situation har förändrats, vilket avspeglas bl.a. i kriminaliseringen av kränkande fotografering (prop. 2012/13:69). Den skada som otillåten fotografering i rättssalen kan leda till kan i många fall anses större i dag än när fotograferingsförbudet infördes.

Den nuvarande regleringen om ansvar för förseelse i rättegången omfattar gärningar av varierande svårhetsgrad och påföljden för dessa förseelser är alltså penningböter. Vid brott mot fotograferingsförbudet kan det ifrågasättas om den nuvarande straffskalan ger tillräckligt utrymme för nyanserade bedömningar av straffvärdet. Ett exempel på en situation som motiverar en mer ingripande påföljd än penningböter är när någon filmar en förhörsperson som lämnar sin berättelse inför rätten. Det kan t.ex. röra sig om en målsägande i ett mål om grov kvinnofridskränkning som berättar om hur hon utsatts för våld i hemmet eller en målsägande i ett mål om ansvar för ett allvarligt sexualbrott som berättar om vad som hänt under övergreppet.

Regeringen föreslår därför, liksom utredningen, att straffskalan för brott mot fotograferingsförbudet ändras från penningböter till böter eller fängelse i högst sex månader. Därmed blir dagsböter normalpåföljden för överträdelse av fotograferingsförbudet och det skapas utrymme för en mer nyanserad bedömning av straffvärdet som bättre kan återspegla brottets allvar. Vidare innebär den föreslagna ändringen utökade möjligheter att gripa den som är misstänkt för att ha brutit mot förbudet (24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken).

Som utredningen konstaterar innebär skärpningen av straffskalan att det framstår som naturligt att brott mot fotograferingsförbudet prövas efter åtal. Regeringen anser av den anledningen – till skillnad från utredningen – att det inte längre bör finnas någon möjlighet för rätten att på eget initiativ ta upp frågan om ansvar för brott mot fotograferingsförbudet. I stället bör rättegångsbalkens allmänna brottmålsregler gälla för åtal och forum samt för handläggningen i övrigt (jfr 9 kap. 6 § rättegångsbalken).

Mindre allvarliga rättegångsförseelser och överträdelse av fotograferingsförbudet bör inte vara straffbara

Kriminaliseringen av rättegångsförseelser är vid och omfattar bl.a. ageranden i strid mot alla slags ordningsregler och förbud som ordföranden meddelar. Alla gärningar som omfattas av straffbestämmelsen är emellertid inte så klandervärda att de bör straffas. Exempel kan vara personer som i strid med en ordningsregel som ordföranden har beslutat tar med sig mat eller dryck in i rättssalen eller lämnar kvar kläder och andra tillhörigheter under en paus i sammanträdet. I dessa fall framstår det som alltför långtgående att döma till ansvar och andra reaktioner bör väljas i stället. Regeringen anser därför, liksom utredningen, att ringa fall bör undantas från det straffbara området. Detsamma bör gälla vid överträdelse av fotograferingsförbudet. Ett undantag för ringa fall ligger också i linje med hur regleringen redan tillämpas.

Spridning av bilder från rättegångssituationer

Utredningen föreslår att det ska vara straffbart att sprida integritetskänsliga bilder från rättegångssituationer och att en möjlighet att ingripa mot spridningen av sådana bilder borde samordnas med det förslag om en ny straffbestämmelse om olaga integritetsintrång som lämnats av Utredningen om ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten (SOU 2016:7). Förslaget i det betänkandet har dock redan legat till grund för en ny straffbestämmelse om olaga integritetsintrång, som trädde i kraft den 1 januari 2018 (prop. 2016/17:222).

I likhet med utredningen konstaterar regeringen att spridningen av vissa integritetskänsliga bilder från rättegångssituationer skulle kunna omfattas av någon av punkterna i regleringen om olaga integritetsintrång. Detta gäller särskilt bilder på någon som befinner sig i en mycket utsatt situation (4 kap. 6 c § första stycket 4 brottsbalken). Frågan om spridning av integritetskänsliga bilder från rättegångssituationer kan utgöra olaga integritetsintrång har dock ännu inte varit föremål för prövning. Regeringen anser att bedömningen av behovet av att vidta ytterligare lagstiftningsåtgärder när det gäller integritetskänsliga bilder från

rättegångssituationer bör anstå till dess den frågan har prövats. Det straffrättsliga skyddet mot spridning av sådana bilder bör således inte nu kompletteras genom ändringar i straffbestämmelsen om olaga integritetsinfrång.

6.2 Kameraövervakning av rättssalar

Regeringens förslag: Domstolen ska få ta upp bild i en rättssal när domstolens överfallslarm har utlöst.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig särskilt i frågan, bl.a. *Södertörns tingsrätt*, *Attunda tingsrätt* och *Förvaltningsrätten i Malmö*, tillstyrker utredningens förslag. *Varbergs tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Göteborg* och *Sveriges domareförbund* anser att det ska vara tillåtet att ta upp bild i rättssalen även när det interna vaktlarmet har utlöst. *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att det bör framgå av lagtexten att det bara är domstolen som ges tillåtelse att filma om överfallslarmet har utlöst.

Skälen för regeringens förslag: I dagsläget är det bara ett fåtal domstolar som inte har kameraövervakning av väntrum och allmänna utrymmen. Sådan övervakning är en viktig del av domstolarnas säkerhetsarbete och ett värdefullt verktyg för att kunna upprätthålla ordningen, göra säkra ingripanden och förebygga brott. Någon möjlighet till kameraövervakning inne i rättssalarna finns dock inte. I rättspraxis har fotograferingsförbudet i rättegångsbalken nämligen ansetts hindra att tillstånd till sådan övervakning ges. Detta beror på att fotograferingsförbudet är absolut och att det krävs stöd i lag för att göra undantag (se Kammarrätten i Stockholms dom den 24 maj 2005 i mål 4306-04).

I rättssalen finns två olika larmsystem. Det ena är möjligheten att kalla på vakt och används vid mindre störningar som kan klaras upp utan att polis kallas till platsen. Det andra innebär att larmet går både till domstolens vakter och till Polismyndigheten. Detta larm är främst avsett att användas i överfallssituationer och vid allvarigare incidenter. Om överfallslarmet aktiveras sänds ljudet från rättssalen automatiskt ut till domstolens reception för att ordningsvakter och polismän som ska gå in i salen ska kunna bilda sig en uppfattning om situationen. Domstolsverket och domstolarna har framfört önskemål om att även bilder ska få överföras från salen om överfallslarmet aktiveras.

De polismän och ordningsvakter som ska svara på ett överfallslarm behöver information om situationen inne i salen för att inte utsätta sig själva eller andra för onödiga risker. Nuvarande ordning bygger på att någon, i första hand rättens ordförande, muntligen eller genom t.ex. ett e-postmeddelande beskriver situationen inne i rättssalen. Om överfallslarmet kopplas till en eller flera kameror i rättssalen och rörliga bilder sänds till monitorer utanför rättssalen skulle det vara möjligt att snabbare få en klar bild av situationen. En möjlighet att spela in det som händer i rättssalen när överfallslarmet har utlöst kan också utgöra ett värdefullt verktyg vid utredning och eventuell lagföring av en incident.

Övervägande skäl talar alltså för att det processuella hinder som finns mot att tillstånd ges till kameraövervakning av rättssalar i överfalls-situationer bör tas bort. Regeringen föreslår därför att domstolen ska få ta upp bild i en rättssal när domstolens överfallsalarm har utlösts. Som *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller bör det framgå av lagtexten att denna möjlighet är förbehållen domstolarna. Frågan om tillstånd ska ges till kameraövervakning och de närmare villkoren för sådan övervakning – t.ex. hur länge bilder får sparas, om även ljud får tas upp och andra aspekter av betydelse för övervaknings- och integritets-intresset – avgörs vid tillståndsprövningen enligt kameraövervaknings-lagen (2013:460). Riksdagen har antagit regeringens förslag till en ny kamerabevakningslag som träder i kraft den 1 augusti 2018 (prop. 2017/18:231, bet. 2017/18:JuU36, rskr. 2017/18:391). Lagstiftningen innebär inte några förändringar för domstolarna i fråga om kravet på tillstånd.

Som nämns ovan används domstolens interna vaktalarm i första hand vid mindre störningar som kan klaras upp utan att polis kallas till platsen. Mot den bakgrunden finns det inte skäl att, som bl.a. *Varbergs tingsrätt* föreslår, införa ett undantag från fotograferingsförbudet även för sådana situationer.

7 Tydliga och effektiva regler om elektronisk utrustning i rättssalen

Regeringens förslag: Elektronisk utrustning som åhörare har med sig i rättssalen och som kan störa ordningen eller användas för att ta upp bild ska vara avstängd och undanstoppad. Om det finns skäl för det ska rättens ordförande få besluta om undantag.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningens förslag är inte begränsat till åhörare och enligt förslaget ska domstolen kunna besluta om undantag i sina ordningsregler.

Remissinstanserna: Många remissinstanser är positiva till utredningens förslag eller har ingen invändning mot det. Bland dessa finns *Riksdagens ombudsmän*, *Falu tingsrätt*, *Norrköpings tingsrätt*, *Örebro tingsrätt*, *Växjö tingsrätt*, *Alingsås tingsrätt*, *Södertälje tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Umeå tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten*, *Brottsoffermyndigheten*, *Migrationsverket*, *Brottsförebyggande rådet*, *Lunds universitet*, *Unizon* och *Sveriges kommuner och landsting*.

Varbergs tingsrätt förordar ett absolut förbud mot elektronisk utrustning i rättssalarna. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att det vore tillräckligt att rättens ordförande ges en uttrycklig möjlighet att förbjuda öppen användning av elektronisk utrustning. *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Linköping* framhåller att domstolarna bedriver ett digitaliseringsarbete och att det skulle kunna uppfattas som motsägelsefullt att inte låta deltagare vid ett sammanträde utnyttja tekniska hjälpmedel. Även *Hovrätten för Västra Sverige* framför att parter kan ha

legitima intressen att använda elektronisk utrustning och att undantag därför bör kunna göras för parterna. *Sveriges advokatsamfund* framhåller att det bör framgå av lagtexten att advokater och andra professionella aktörer är undantagna från förbudet.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att nuvarande möjligheter för journalister att direktrapportera från rättsalen inte bör begränsas. Hovrätten anser att ett sådant undantag inte bör vara beroende av domstolens ordningsregler utan komma till uttryck i lagen. *Myndigheten för press, radio och tv, Svenska Journalistförbundet, TU Medier i Sverige, Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB* och *Bonnier Broadcasting AB* anför att det inte är tillräckligt att förlita sig på att ordföranden ska besluta om undantag för medier, utan anser att det bör komma till uttryck i lagtext. Svenska Journalistförbundet och TU Medier i Sverige anför dessutom att förslaget riskerar att begränsa anskaffarfriheten. *Bildleverantörernas förening* avstyrker förslaget och anför att det innebär hinder för yrkespersoner som ofta behöver elektronisk utrustning för att utföra sitt arbete.

Skälen för regeringens förslag

Behovet av en reglering av elektronisk utrustning

År 2012 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att kartlägga hur ordningen i och utanför rättsalarna upprätthålls. Med anledning av detta genomförde Domstolsverket bl.a. en enkätundersökning riktad till domare, ordningsvakter, åklagare, advokater och processförare. Kartläggningen resulterade i rapporten *Ordning i domstol* (Domstolsverkets rapport 2012:2). Av rapporten framgår att mobiltelefoner i rättsalarna utgör ett problem eftersom de används för att fotografera eller filma. Det framgår även att åhörare använder mobiltelefoner för att genom textmeddelanden kommunicera vad som händer i rättsalen till personer som ska komma in och vittna i det aktuella målet eller för att varna personer som är på väg att bli hämtade till sammanträdet. Vidare konstateras att det förekommer att inspelningsutrustning lämnas kvar i salen under rättens enskilda överläggningar. Hur vanligt det är med otillåten användning av elektronisk utrustning framgår inte, men enligt rapporten rapporterar domstolarna allt oftare att fotografier samt ljud- eller bildfiler har observerats på internet efter sammanträden och överläggningar. Slutligen konstateras att det står klart att den ökade användningen av mobiltelefoner och annan elektronisk utrustning i rättsalarna är problematisk ur integritetsskydds- och rättssäkerhetssynpunkt och att olämpliga och otillåtna beteenden måste beivras mer effektivt.

Utredningens enkätundersökning visar att problemen som beskrivs i Domstolsverkets rapport fortfarande förekommer. En majoritet av de tillfrågade håller helt eller delvis med om att mobiltelefoner och annan elektronisk utrustning i rättsalarna gör det svårt att upprätthålla ordningen. Varannan domare och åklagare uppfattar också att det förekommer att mobiltelefoner och annan elektronisk utrustning används för att fotografera eller filma under pågående sammanträde eller för att spela in rättens enskilda överläggningar. Många vill se förändringar på området. En klar majoritet av de tillfrågade anser att en begränsning av möjligheten att ta med sig eller använda mobiltelefoner och annan elektronisk

utrustning i rättssalarna skulle minska risken för ordningsstörningar. Bland domare och åklagare delas den uppfattningen av ännu fler. Enkätresultatet har också bekräftats vid underhandskontakter mellan utredningen och domstolarna.

Det kan alltså konstateras att användning av elektronisk utrustning är ett problem i många domstolar. Det är oacceptabelt att sådan utrustning används för att fotografera eller filma under sammanträden eller för att spela in rättens enskilda överläggningar. Ofta är det svårt för ordföranden att avgöra om någon använder elektronisk utrustning på ett otillåtet sätt eller inte. Det förekommer därför att ordföranden meddelar ordningsregler med stöd av 5 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken som innebär att mobiltelefoner ska vara avstängda och undanstoppade under sammanträdet. Enligt utredningen råder det dock osäkerhet bland domare om det är möjligt att meddela sådana ordningsregler. Vissa domstolar har försökt lösa problemet genom att i sina allmänna ordningsregler upplysa om att mobiltelefoner ska vara avstängda i rättssalen.

Sammanfattningsvis visar genomförda undersökningar att det finns ett behov av att kunna begränsa användningen av elektronisk utrustning i rättssalarna samtidigt som det råder en viss osäkerhet bland domare om var gränserna går när det gäller möjligheten att fatta den typen av beslut. Det kan således konstateras att det finns ett behov av att tydligare reglera användningen av elektronisk utrustning i rättssalarna.

Elektronisk utrustning ska vara avstängd och undanstoppad

Utredningens förslag innebär att elektronisk utrustning som kan störa ordningen eller användas för att ta upp eller överföra bilder ska vara avstängd och i övrigt hanteras så att den inte kan användas på ett otillåtet sätt. Med att utrustningen i övrigt ska hanteras så att den inte kan användas på ett otillåtet sätt avser utredningen i första hand att utrustningen inte ska hanteras öppet utan vara undanstoppad.

Utredningen anser att reglerna av effektivitetsskäl bör omfatta all elektronisk utrustning som kan störa ordningen vid ett sammanträde eller användas för att ta upp eller överföra bilder, även om utrustningen kan användas också för andra ändamål. Det innebär att den föreslagna regleringen omfattar de allra flesta mobiltelefoner, surfplattor och bärbara datorer liksom smarta klockor, glasögon, pennor och liknande smarta föremål. Avsikten med förslaget är att rättens ordförande inte ska behöva ge sig in i några detaljerade diskussioner om tekniska specifikationer. Regeringen delar utredningens uppfattning om vilken slags utrustning som bör omfattas och konstaterar att den föreslagna regleringen inte omfattar sådan elektronisk utrustning som enbart kan användas för ändamål som är tillåtna i rättssalen. Ett exempel är elektroniska diktafoner som används för att spela in ljud.

När det gäller den närmare utformningen av reglerna om användning av elektronisk utrustning i rättssalarna föreslår *Varbergs tingsrätt* ett absolut förbud mot sådan utrustning. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att det vore tillräckligt att ge rättens ordförande en uttrycklig möjlighet att förbjuda öppen användning av elektronisk utrustning.

Regeringen konstaterar till att börja med att ett absolut förbud skulle beröra alla personer som besöker eller deltar vid ett sammanträde och

därmed få stora praktiska konsekvenser. Som exempel kan nämnas förseningar vid in- och utpassering när utrustning som inte får tas med in ska identifieras, förvaras och lämnas tillbaka.

När det gäller förslaget att införa en reglering som endast möjliggör ett förbud i det enskilda fallet kan konstateras att enligt utredningen har de allra flesta domare framfört att generella bestämmelser är att föredra framför ett klagörande att rättens ordförande får besluta sådana ordningsregler. Man har bl.a. betonat att en generell reglering minskar behovet av upprepade beslut med samma innebörd och skapar bättre förutsättningar för en mer enhetlig rättstillämpning och tydligare kommunikation gentemot domstolens besökare.

Som konstateras ovan är det ett utbrett problem med elektronisk utrustning som används för att fotografera i smyg, skicka meddelanden till vittnen som väntar utanför rättssalen eller spela in rättens enskilda överläggningar. Risken för otillåten användning finns i alla mål och regeringen delar därför utredningens uppfattning att den lämpligaste lösningen är en generell regel om användningen av elektronisk utrustning i rättssalen.

Som utredningen framhåller bör reglerna utformas på ett sätt som tar hänsyn till att det i praktiken är svårt för rättens ordförande att avgöra om mobiltelefoner och liknande utrustning används på ett otillåtet sätt eller inte. Målsättningen bör vara att ordföranden ska ges bättre kontroll över att fotograferingsförbudet respekteras och att sammanträdet inte störs. Parter, målsägande, vittnen och andra ska kunna känna sig trygga i att deras personliga integritet respekteras och intresset av att skydda den personliga integriteten och förebygga störningar väger många gånger tyngre än åhörarens intresse av att kunna använda elektronisk utrustning i rättssalen. Redan i dag beslutar många domare att elektronisk utrustning ska vara avstängd och undanstoppad. En sådan ordning har inte bara positiva effekter ur ordnings- och integritetsskyddssynpunkt utan minskar också risken för att åhörare påverkar rättegången genom att t.ex. skicka textmeddelanden till ett vittne som väntar utanför rättssalen och som ännu inte har hörts i målet. Regeringen delar därför utredningens uppfattning att elektronisk utrustning som kan störa ordningen eller användas för att ta upp bild som huvudregel ska vara avstängd och undanstoppad.

Regleringen bör endast omfatta åhörare och endast ordföranden bör få besluta om undantag

Utredningens förslag till reglering av användningen av elektronisk utrustning omfattar samtliga personer i rättssalen. Utredningen föreslår vidare att generella undantag ska kunna göras i domstolens ordningsregler, men att ordföranden alltid ska kunna besluta om andra undantag.

Som framgår av det föregående är alltså användningen av elektronisk utrustning ett förhållandevis omfattande problem i domstolarna i dag. Det finns emellertid vissa personkategorier som har ett befogat intresse av att använda elektronisk utrustning i rättssalen. Flera remissinstanser, däribland *Hovrätten för Västra Sverige* och *Sveriges advokatsamfund*, framhåller att parter, ombud och andra professionella aktörer kan ha legitima behov av elektronisk utrustning och att undantag för dessa personer bör göras i lag. Även ordningsvakter, polismän och andra som i

tjänsten befinner sig i rättssalen har ofta ett legitimt intresse av att kunna använda elektronisk utrustning. Som *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Linköping* uppmärksammar pågår det dessutom ett digitaliseringsarbete i många domstolar, där målsättningen är att all kommunikation med parterna ska ske digitalt. Enligt remissinstanserna finns det därför ett behov för parter och ombud att kunna ta del av dokumenten i målet med hjälp av elektronisk utrustning även när de befinner sig i rättssalen. Regeringen har förståelse för de framförda synpunkterna och konstaterar att det är viktigt att en reglering utformas på ett sådant sätt att den inte begränsar möjligheten för aktörerna i rättsprocessen att använda elektronisk utrustning i rättssalen. Regleringen bör inte heller hindra det pågående digitaliseringsarbetet i domstolarna.

Det är vidare angeläget att regleringen inte utformas på ett sätt som gör det nödvändigt att göra många undantag. Enligt utredningens förslag ska domstolen kunna besluta om undantag i sina ordningsregler samtidigt som ordföranden alltid ska ha möjlighet att besluta på något annat sätt. Som *Förvaltningsrätten i Stockholm* anför innebär utredningens förslag att många undantag kommer att behövas och att undantagen i praktiken kommer att fungera som huvudregel. Enligt regeringens uppfattning kan en sådan ordning ifrågasättas.

Som utredningen konstaterar syftar förslaget framför allt till att lösa problemen med åhörarens användning av elektronisk utrustning. Det är därför mer ändamålsenligt att utforma regleringen så att den endast omfattar åhörare. Med en sådan ordning behöver inte parter, advokater, åklagare och andra professionella aktörer förlita sig på att ordföranden ska medge undantag från huvudregeln att elektronisk utrustning ska vara avstängd och undanstoppad. En sådan ordning leder också till att det inte finns något behov av att ge domstolen möjlighet att besluta om undantag i sina ordningsregler. Endast ordföranden bör således ges en möjlighet att besluta om undantag i enskilda fall.

Flera remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Myndigheten för press, radio och tv*, *Svenska Journalistförbundet*, *Bildleverantörernas förening*, *TU Medier i Sverige*, *Sveriges Radio AB*, *Sveriges Television AB* och *Bonnier Broadcasting AB* anser att förslaget riskerar att begränsa journalisters möjligheter att utföra sitt arbete. Vissa av dessa remissinstanser anför att det inte är tillräckligt att förlita sig på att ordföranden ska besluta om undantag utan anser att undantaget bör komma till uttryck i lagtext.

Medias möjlighet att rapportera från offentliga sammanträden är av avgörande betydelse för att allmänheten ska få en reell möjlighet till insyn i domstolsprocessen. Det är därför angeläget att sådan rapportering inte försvåras. Som konstateras i Domstolsverkets rapport är journalister medvetna om vilka regler som gäller och följer generellt dessa väl. Syftet med en uttrycklig reglering som begränsar möjligheten att använda elektronisk utrustning i rättssalen är inte att försvåra mediets rapportering.

Med hänsyn till remissinstansernas synpunkter att förslaget skulle kunna begränsa journalisters möjligheter att utföra sitt arbete skulle det kunna övervägas att i lag undanta representanter för grundlagsskyddade media från regeln att elektronisk utrustning ska vara avstängd och undanstoppad. Detta är emellertid förknippat med flera svårigheter. Vilka medier som är

grundlagsskyddade framgår av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Men när det gäller publicering på internet kan det, som Svenska Journalistförbundet framför, vara svårt att avgöra om en webbplats har grundlagsskydd eller inte. Det finns även en risk för att frilansjournalister missgynnas av en sådan reglering eftersom frilansjournalister inte alltid arbetar på uppdrag av något medieföretag. Att göra undantag för journalister rent generellt är inte heller en framkomlig väg eftersom det i praktiken är svårt att avgöra vem som är journalist eller inte. Journalist är inte en skyddad titel och som *Svenska Journalistförbundet* anför finns det flera aktörer som utfärdar presslegitimationer. Det finns alltså en stor risk för gränsdragningsproblem. Det bör således inte införas något generellt undantag för representanter för grundlagsskyddade media eller för journalister när det gäller användningen av elektronisk utrustning.

Svenska Journalistförbundet och *TU Medier i Sverige* framför vidare att anskaffarfriheten kan begränsas om elektronisk utrustning ska vara avstängd och undanstoppad. Frågan är därför om det bör övervägas att införa ett generellt undantag för anskaffande som sker för publicering i ett grundlagsskyddat medium.

Som nämns i avsnitt 6.1 innebär anskaffarfriheten att vem som helst har rätt att anskaffa uppgifter avsedda för publicering i ett massmedium som omfattas av grundlagarna. Anskaffarfriheten innebär emellertid inte att den som är ute efter att skaffa information för publicering kan kräva särskilda rättigheter. Däremot innebär den att inskränkningar i rättigheter eller möjligheter som normalt finns inte får inriktas specifikt mot ett sådant anskaffande. Den föreslagna regleringen inriktas inte specifikt mot anskaffande för publicering i grundlagsskyddade medier. Även med en reglering som innebär att åhörarnas elektroniska utrustning ska vara avstängd och undanstoppad är det möjligt att anteckna vad som sägs och meddela det vidare för publicering i grundlagsskyddade media. Som nämns ovan är det även tillåtet att använda utrustning som enbart tar upp ljud och på så vis spela in det som sägs vid ett sammanträde och förmedla det vidare. En annan nackdel med ett undantag för anskaffande för publicering i grundlagsskyddade medier är att var och en som har elektronisk utrustning påslagen skulle kunna påstå att syftet med det är att anskaffa uppgifter för publicering i ett grundlagsskyddat medium. Det finns alltså en risk för att en sådan reglering inte får avsedd effekt (jfr prop. 2012/13:69 s. 17).

Mot bakgrund av det angivna anser regeringen att förslaget är förenligt med anskaffarfriheten och att det inte bör införas ett undantag för anskaffande som sker för publicering i ett grundlagsskyddat medium. Det bör i stället vara ordföranden som beslutar om undantag i varje enskilt fall om det finns skäl för det. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett undantag bör särskild betydelse ges till sådana omständigheter som att elektronisk utrustning behövs för rapportering som sker som ett led i nyhetsförmedling, t.ex. för publicering i ett grundlagsskyddat medium, eller i något annat sammanhang av samhällsintresse. Skäl för undantag bör även kunna finnas i förhållande till andra åhörare. Som exempel kan nämnas studenter som i studiesyfte är på plats i rättsalen och vars möjlighet att dokumentera vad som händer där påtagligt underlättas om de får använda elektronisk utrustning. Alla undantag ska bygga på objektiva och sakliga kriterier.

8 Bättre ordning vid sammanträden

8.1 En stärkt roll för rättens ordförande

Regeringens förslag: Rättens ordförande får ett förtydligat ansvar för ordningen vid rättens sammanträden.

Rättens ordförande får i stället för rätten besluta om

- utvisning av en part eller åhörare när det kan antas att en förhörsperson av rädsla inte fritt berättar sanningen eller när personen utsätts för påtryckningar eller hindras i sin berättelse
- deltagande genom videokonferens eller per telefon, om frågan uppkommer under ett sammanträde
- användning av sidosal vid platsbrist, om frågan uppkommer under ett sammanträde
- förbud mot ljudupptagning och ljudöverföring under förhör
- all närvaro vid sammanträde inom stängda dörrar.

Regeringens bedömning: Rätten bör även fortsättningsvis besluta om

- yppandeförbud
- offentlig överläggning
- rätt för någon annan än rättens ledamöter och protokollförare att närvara under rättens överläggning
- stängda dörrar vid sammanträde
- deltagande genom videokonferens eller per telefon, om frågan uppkommer under beredningen av ett mål
- användning av sidosal vid platsbrist, om frågan uppkommer under beredningen av ett mål.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att ordföranden ska få besluta i fler frågor och oavsett om det sker under ett sammanträde eller under beredningen av målet.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna är positiva till förslagen. Bland dessa finns *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Attunda tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Norrköpings tingsrätt*, *Växjö tingsrätt*, *Malmö tingsrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Varbergs tingsrätt*, *Värmlands tingsrätt*, *Gävle tingsrätt*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Förvaltningsrätten i Göteborg*, *Domstolsverket* och *Sveriges domareförbund*.

Flera av remissinstanserna, bl.a. *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Göteborgs tingsrätt*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Förvaltningsrätten i Göteborg* och *Sveriges domareförbund*, uppmärksammar att det under beredningen av målet inte bör vara ordföranden som beslutar utan rätten, eftersom ordföranden ofta utses kort tid innan sammanträdet.

Göteborgs tingsrätt, *Varbergs tingsrätt*, *Värmlands tingsrätt* och *Sveriges domareförbund* anser att ordföranden även bör få besluta om stängda dörrar.

Uppsala universitet, *Nämndemännens riksorganisation*, *Svenska Journalistförbundet* och *TCO* avstyrker förslaget om att ordföranden i stället för rätten ska få besluta i vissa frågor. *Nämndemännens*

riksorganisation och TCO anser att det inte är ansvarsfördelningen som utgör hindret för att upprätthålla ordningen i rättssalen. Uppsala universitet är kritiskt till att ordföranden ska kunna besluta om offentlig överläggning, närvaro inom stängda dörrar och yppandeförbud och anser att övriga ändringar är onödiga och riskerar att leda till otydlighet. *Bildleverantörernas förening* och *TU Medier i Sverige* anser att rättens ordförande inte ensam bör besluta i frågor som handlar om insyn i domstolsprocessen. Remissinstanserna anger yppandeförbud och offentlig överläggning som exempel på frågor där rätten även fortsättningsvis bör besluta.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ordförandens ansvar för ordningen bör förtydligas

Det är rättens ordförande som ansvarar för ordningen vid rättens sammanträden och som meddelar de ordningsregler som behövs (5 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken). Vid utredningens enkätundersökning har det framkommit synpunkter på ordförandenas sätt att hålla ordning. En del domare uppfattas som passiva vid störande eller olämpligt beteende i rättssalen och de åtgärder som vidtas upplevs inte alltid som ändamålsenliga. Ett exempel är upprepade tillsägelser som inte får avsett resultat. Vissa anser att ordförandena inte fullt ut använder de möjligheter som finns för att upprätthålla ordningen och att bestämmelserna inte tillämpas på ett enhetligt sätt. Åklagarna är över lag mer kritiska än övriga som har besvarat enkäten.

Rättens ordförande har en central roll för ordningen i rättssalen. Det är viktigt att ordföranden leder sammanträdet på ett aktivt sätt och ingriper mot olämpligt och störande beteende. I de allra flesta fall agerar ordföranden med den tydlighet och fasthet som krävs mot störningar och dåligt beteende i rättssalen. Samtidigt har viktiga synpunkter lämnats i enkätsvaren och även om dessa bör ses i ljuset av aktörernas skilda roller i processen måste den kritik som ligger i svaren tas på allvar. Mot den bakgrunden delar regeringen utredningens uppfattning att det bör förtydligas att rättens ordförande ska upprätthålla ordningen under rättens sammanträden och besluta de ordningsregler som behövs. På så vis blir det tydligare att detta är en obligatorisk uppgift för ordföranden.

Ordföranden bör besluta i frågor som gäller ordningen

Ordföranden bör alltså få ett tydligare ansvar för ordningen vid rättens sammanträden. I linje med detta bör det även övervägas om ordföranden ska få större möjlighet att besluta själv i ordningsfrågor. Det kan framstå som inkonsekvent att ordföranden är ansvarig för ordningen i rättssalen men inte ensam kan besluta i vissa frågor som har betydelse för ordningen. I stället måste dessa beslut enligt nuvarande ordning fattas av rätten.

Nämndemännens riksorganisation och *TCO* framför dock att det inte är ansvarsfördelningen som utgör hinder mot att upprätthålla ordningen i rättssalen utan otydliga ordningsregler. Det kan naturligtvis finnas flera anledningar till att ordningen inte alltid upprätthålls på ett önskvärt sätt. En bidragande orsak förefaller dock vara att ansvarsfördelningen i vissa fall hindrar ett effektivt och tydligt ingripande. Det kan exempelvis

ifrågasätts om det är ändamålsenligt att rätten – efter överläggning – ska besluta om en part eller åhörare som faller ett vittne i talet ska utvisas (36 kap. 18 § rättegångsbalken). Regeringen delar alltså utredningens uppfattning att beslutanderätten i ordningsfrågor och vissa närliggande frågor så långt som möjligt bör knytas till den som är ansvarig för att ordningen upprätthålls, dvs. rättens ordförande. Detta skulle leda till effektivare sammanträden utan onödiga pauser och med möjlighet till snabb reaktion vid störande beteenden.

Ordföranden bör således få besluta att en part eller åhörare inte får närvara i rättssalen under de förutsättningar som anges i 36 kap. 18 § rättegångsbalken. När frågor om deltagande genom videokonferens eller per telefon uppkommer under ett sammanträde bör ordföranden få besluta även i dessa frågor (5 kap. 10 § rättegångsbalken). Detsamma gäller frågor om användning av sidosal vid platsbrist om frågan uppkommer under ett sammanträde (5 kap. 12 § rättegångsbalken). Ordföranden bör även få förbjuda ljudupptagning och ljudöverföring under förhör (den föreslagna 5 kap. 9 c § rättegångsbalken) och besluta om all närvaro vid sammanträden som hålls inom stängda dörrar och inte bara som i dag besluta om närvaro för tjänsteman vid domstolen eller den som tjänstgör där i utbildningssyfte (5 kap. 3 § rättegångsbalken). Även när det gäller handläggning inom stängda dörrar i ungdomsmål bör ordföranden få besluta om närvaro för anhöriga och andra (27 § tredje stycket lagen [1964:167] om unga lagöverträdare).

Rätten bör besluta i frågor som gäller offentligheten

Utredningen anser att frågor om ordning och offentlighet ofta hänger ihop och att vissa frågor om offentlighet därför bör få beslutas av ordföranden. I linje med detta föreslår utredningen att ordföranden ska få besluta om yppandeförbud efter förhandling inom stängda dörrar (5 kap. 4 § rättegångsbalken). Utredningen föreslår också att ordföranden ska få besluta om rätt för någon annan än rättens ledamöter och protokollföraren att närvara under överläggning och att ordföranden även ska få besluta om offentlig överläggning (5 kap. 5 § rättegångsbalken).

Flera remissinstanser, däribland *Svenska Journalistförbundet*, *Bildleverantörernas förening* och *TU Medier i Sverige*, invänder att dessa frågor rör insynen i processen och att beslutanderätten därför inte bör överlåtas till ordföranden.

Regeringen har förståelse för remissinstansernas synpunkter om att det främst bör vara i ordningsfrågor som ordföranden får besluta ensam. Vid beslut som inte direkt påverkar ordningen men däremot möjligheterna till insyn i processen måste det noga övervägas om det är motiverat att överlåta beslutanderätten från rätten till ordföranden. Ett beslut om yppandeförbud kan inte anses vara ett beslut i en ordningsfråga och beslutet kräver i normalfallet inte ett snabbt ställningstagande utan överläggning. Beslut om yppandeförbud bör därför även fortsättningsvis fattas av rätten.

Det kan även ifrågasättas om offentlig överläggning ska få beslutas av ordföranden. Precis som *Uppsala universitet* anför råder det sekretess för rättens överläggningar. Det kan inte uteslutas att en offentlig överläggning kan leda till att någon eller några av rättens ledamöter inte vågar uttrycka

sin åsikt eller ställa en fråga. Det praktiska behovet av en annan ordning än den nuvarande kan också ifrågasättas. Med hänsyn till detta är det inte lämpligt att ordföranden ska kunna besluta om avsteg från huvudregeln om att rättens överläggningar ska hållas inom stängda dörrar. Av samma skäl bör det inte heller vara möjligt för ordföranden att ensam besluta om närvaro vid överläggning för någon annan än rättens ledamöter eller protokollföraren. Beslut om offentlig överläggning och rätt för någon annan att närvara vid överläggning bör därför även fortsättningsvis fattas av rätten.

Göteborgs tingsrätt, Varbergs tingsrätt, Värmlands tingsrätt och Sveriges domareförbund anser att ordföranden även bör få besluta om stängda dörrar. Beslut om stängda dörrar är inte en ordningsfråga eller en begränsad närliggande fråga. Det är tvärtom en ingripande åtgärd som har betydelse för insynen i processen och regeringen delar därför utredningens uppfattning att frågan om stängda dörrar inte bör överlämnas till ordföranden.

Rätten bör besluta i frågor som uppkommer under beredningen av mål

En annan frågeställning är vem som bör besluta i frågor under beredningen av ett mål. Som flera remissinstanser anför kan det vålla problem att ange att beslut ska fattas av ordföranden eftersom det i beredningsorganisationerna vid landets domstolar ofta först på ett sent stadium bestäms vem som ska vara ordförande vid sammanträdet. Beslut om sidosal vid platsbrist och deltagande genom videokonferens eller per telefon är beslut som normalt fattas viss tid före sammanträdet när det inte alltid finns någon utsedd ordförande. Att lämna beslutanderätten i dessa frågor till den kommande ordföranden kan därför vara opraktiskt. En mer flexibel och ändamålsenlig ordning åstadkoms om beslut även i dessa fall fattas av rätten (jfr prop. 2011/12:63 s. 18). Under beredningen av mål består rätten av en lagfaren domare i såväl tingsrätt som hovrätt (1 kap. 3 och 3 c §§ och 2 kap. 4 § femte stycket rättegångsbalken). Det är därför lämpligare att under beredningen av målet behålla den nuvarande ordningen att beslut ska fattas av rätten. Bestämmelserna bör utformas i enlighet med detta.

8.2 Effektiva åtgärder mot störningar och annat olämpligt uppträdande

Regeringens förslag: Möjligheten för rättens ordförande att utvisa personer ur rättssalen utvidgas genom att det inte längre ska krävas att man uppträder otillbörligt, utan att det ska räcka med att man uppträder olämpligt för att utvisning ska få ske. Om ordföranden inte bestämmer något annat upphör beslutet om utvisning när sammanträdet har avslutats.

En part som utvisas ska om möjligt få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om det inte är möjligt ska det som inträffar vid sammanträdet återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Parten ska också få ställa frågor till personer som hörs under partens frånvaro.

Rättens ordförande ska få besluta att en åhörare som återvänder till rättssalen efter att ha utvisats, eller som i övrigt inte rättar sig efter en tillsägelse av ordföranden, ska avvisas från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet. Om ordföranden inte bestämmer något annat upphör beslutet om avvisning när sammanträdet har avslutats för dagen.

Möjligheten att häkta den som tränger sig in i rättssalen efter att ha utvisats eller som i övrigt inte lyder en tillsägelse av ordföranden tas bort.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår inte att det som inträffat vid sammanträdet ska återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande efter att ha varit utvisad utan att ha kunnat följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. I stället föreslår utredningen endast att det är förhörspersoners berättelser som ska återges i en sådan situation. Utredningens förslag innehåller inte heller någon begränsning av vem som kan avvisas.

Remissinstanserna: *Göteborgs tingsrätt, Gävle tingsrätt och Åklagarmyndigheten* tillstyrker utredningens förslag. *Umeå tingsrätt* framhåller att de föreslagna regleringarna om utvisning och avvisning i 5 kap. 9 a § och 36 kap. 18 § rättegångsbalken delvis överlappar varandra, att det finns skillnader mellan regleringarna som kan framstå som svårförklarliga och att det blir enklare att tillämpa reglerna om de samlas i 5 kap. rättegångsbalken. Tingsrätten anser också att det bör förtydligas vad ändringen från otillbörligt till olämpligt innebär. *Brottsofferjourenas riksförbund* anser att ett beslut om att avvisa någon från domstolens lokaler ska gälla för hela sammanträdet.

Skälen för regeringens förslag

Tydligare regler om utvisning

Möjligheten att utvisa den som inte uppförde sig tyst och anständigt under en rättegång infördes genom förordningen (1881:17) om offentlighet i underdomstolarna. Bestämmelsen togs in i rättegångsbalken utan ändringar i sak och har därefter ändrats främst språkligt. Enligt den nuvarande lydelsen får ordföranden utvisa en person som stör förhandlingen eller som på något annat sätt uppträder otillbörligt.

Reglerna om utvisning diskuterades i samband med EMR-reformen och i det sammanhanget ansågs utrymmet för ordföranden att utvisa personer vara väl avvägt (prop. 2004/05:131 s. 104, jfr SOU 2001:103 s. 316 f.). I dag finns det skäl att ompröva detta ställningstagande. Som utredningen konstaterar finns det problem med ordningen i rättssalarna. Resultatet från den enkät som utredningen har genomfört visar att domarnas processledning ibland upplevs som svag och att dåligt beteende i rättssalen inte alltid möts av tillräckliga ingripanden. I avsnitt 8.1 föreslår regeringen att ordföranden ska få en stärkt roll och ett tydligare ansvar för ordningen under sammanträden. Problemen med passivitet och bristande enhetlighet bör även hanteras genom en tydligare reglering av ordförandens befogenheter att ingripa i olika situationer.

Precis som i dag bör rättens ordförande ha möjlighet att utvisa den som stör ordningen vid ett sammanträde. Som exempel på vad som kan leda till utvisning kan nämnas beteenden som i mer påtaglig mening stör sammanträdet som t.ex. skratt och kommentarer under ett förhör, samtal på åhörarpplats och störande ljud- och ringsignaler.

Möjligheten till utvisning omfattar enligt gällande ordning även den som på annat sätt uppträder otillbörligt. Vad det innebär att uppträda otillbörligt utvecklas inte närmare i förarbetena (se NJA II 1943 s. 63). I likhet med utredningen bedömer regeringen att en möjlighet för ordföranden att besluta om utvisning även vid mindre påtagliga ordningsstörningar kan bidra till att upprätthålla ordningen i rättssalen. I ordet otillbörligt finns ett inslag av något moraliskt förkastligt eller särskilt klandervärt som ordet olämpligt saknar. Regeringen föreslår därför, liksom utredningen, att regleringen ändras på så sätt att utvisning får ske av den som på något annat sätt uppträder olämpligt. Beslut om utvisning kommer därmed att kunna aktualiseras i fler situationer än vad som nu är fallet.

Umeå tingsrätt efterlyser ett förtydligande om vad ändringen från otillbörligt till olämpligt innebär i praktiken. Exempel på ett beteende som kan vara olämpligt utan att vara direkt störande eller otillbörligt är att skapa irritation genom att viska eller göra vissa gester. Ytterligare ett exempel kan vara att någon upprepade gånger går in i och ut ur rättssalen (jfr SOU 2001:103 s. 317). Den närmare betydelsen av ordet olämpligt bör dock ges utrymme att utvecklas i rättstillämpningen.

Längden på ett utvisningsbeslut och utvisad parts möjlighet att följa sammanträdet

Under utredningens arbete har det framkommit att enskilda domare och domstolar har olika uppfattningar i vissa tillämpningsfrågor. En sådan fråga är hur länge ett utvisningsbeslut gäller. Vid vissa domstolar tillämpas ordningen att en person som utvisats inte får återvända så länge sammanträdet pågår. Vid andra domstolar tillåts personen att återvända senare under dagen, eller åtminstone till en senare sammanträdesdag. Regeringen anser, liksom utredningen, att huvudregeln bör vara att ett utvisningsbeslut upphör att gälla när sammanträdet har avslutats. Detta bör gälla även om sammanträdet pågår under mer än en dag. Ordföranden bör dock kunna bestämma att utvisningsbeslutet ska gälla för en kortare tid.

En annan fråga där det finns behov av klargöranden är hur ordningsstörningar från en part ska hanteras. Även parter som stör ett sammanträde kan utvisas ur rättssalen. Behovet av att kunna genomföra ett sammanträde på ett rättssäkert sätt och intresset av partsinsyn innebär dock att en part bl.a. bör ha rätt att ta del av den muntliga bevisning som lagts fram medan parten varit frånvarande (jfr prop. 1986/87:89 s. 178 f.).

En part som utvisas under ett förhör på grund av att ett vittne hindras i sin berättelse, eller för att det kan antas att vittnet inte fritt berättar sanningen i partens närvaro, kan i dag hänvisas till att följa vad som sägs i rättssalen genom s.k. medhörning (36 kap. 18 § andra stycket rättegångsbalken). Parten ska då som huvudregel få möjlighet att från ett annat rum än rättssalen följa förhöret genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om det inte är möjligt ska vittnesberättelsen återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Parten ska också ges

möjlighet att ställa frågor till vittnen som hörs under partens frånvaro. Detsamma gäller vid förhör med en part eller en målsägande som inte för talan (37 kap. 3 § rättegångsbalken).

Om en part utvisas på grund av att parten stör sammanträdet saknas dock uttryckligt stöd för att besluta om medhörning. I praktiken hänvisas parter som stör sammanträdet ofta till ett medhörningsrum. Regeringen anser att detta är en lämplig ordning och föreslår därför, liksom utredningen, att möjligheten att besluta om medhörning om en part utvisas på grund av ordningsstörningar ska regleras i lag.

I avsnitt 5.4 föreslår regeringen vissa ändringar i regleringen om medhörning, bl.a. att det ska vara möjligt att besluta om medhörning även under andra delar av sammanträdet än förhören. Det som föreslås där bör även gälla om en part utvisas på grund av ordningsstörningar. Det innebär att en utvisad part inte bara kommer att kunna ges möjlighet att ta del av den muntliga bevisningen utan även att följa det som i övrigt inträffar under sammanträdet när parten inte är närvarande.

En möjlighet att avvisa åhörare från domstolens lokaler

Det händer att personer som utvisats ur rättssalen fortsätter att störa ordningen, t.ex. genom att trakassera förhörspersoner under pauser i sammanträdet eller genom att försöka gå in i rättssalen när målet ropas på igen. I dag är det inte möjligt att med stöd av rättegångsbalken besluta att någon som utvisas ur rättssalen också måste lämna domstolsbyggnaden. Detta innebär att det i realiteten saknas möjligheter att ingripa mot en person som fortsätter att störa ordningen efter att ha utvisats, om personen inte stör den allmänna ordningen eller utgör en sådan omedelbar fara för denna att domstolens ordningsvakter får ingripa med stöd av 13 och 29 §§ polislagen.

Ett lämpligt sätt att ge ordföranden effektivare verktyg för att trygga ordningen i sådana situationer är att införa en möjlighet att avvisa en person som återvänder till rättssalen efter att tidigare ha utvisats. Ordföranden bör också kunna avvisa en person som i övrigt inte rättar sig efter en tillsägelse av ordföranden. Möjligheten till avvisning utgör en inskränkning i den grundlagsfästa principen om förhandlingsoffentlighet och den rätt för var och en att närvara vid domstolsförhandlingar som följer av denna (2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen och 5 kap. 1 § rättegångsbalken). När det som i dessa fall rör sig om personer som vid upprepade tillfällen stör ordningen eller uppträder olämpligt är det emellertid enligt regeringens bedömning godtagbart att förhandlingsoffentligheten får stå tillbaka (2 kap. 20 § första stycket 4 och 2 kap. 21 § regeringsformen). Avvisningen innebär att personen måste lämna domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet. För att personens möjlighet att besöka andra sammanträden inte ska begränsas mer än nödvändigt bör beslutet som huvudregel gälla till dess sammanträdet har avslutats för dagen och inte, som *Brottsofferjournalernas riksförbud* föreslår, under resterande del av sammanträdet. Ordföranden bör dock kunna bestämma att beslutet ska gälla under kortare eller längre tid än så.

Som *Umeå tingsrätt* uppmärksammar är utredningens förslag tillämpligt även på en part. Det skulle dock vara förenat med stora svårigheter, inte

minst av praktisk natur, att genomföra ett sammanträde på ett rättssäkert sätt och tillgodose intresset av partsinsyn om en part avvisas från domstolens lokaler. Regeringen bedömer därför, till skillnad från utredningen, att möjligheten till avvisning bör begränsas till åhörare. En sådan lösning stämmer dessutom överens med vad som föreslås gälla för beslut om avvisning med stöd av i 36 kap. 18 § rättegångsbalken (se avsnitt 5.4).

Med anledning av Umeå tingsrätts synpunkter angående förhållandet mellan regleringarna om utvisning och avvisning i 5 kap. 9 a § och 36 kap. 18 § rättegångsbalken bör det framhållas att regleringarna har delvis olika syften. Den förstnämnda regleringen tar främst sikte på situationer där någon genom yttre åtgärder stör ordningen, vilket i och för sig undantagsvis kan innefatta mer påtagliga försök att påverka ett vittne. Den senare avser påverkan av förhörspersoner som ofta sker utan yttre direkt iakttagbara medel (jfr prop. 1986/87:89 s. 178). Det framstår därmed som naturligt att regleringarna återfinns i olika kapitel i rättegångsbalken.

Möjligheten att häkta den som stör ordningen bör tas bort

Enligt nuvarande ordning får rätten häkta en person som återvänder till rättssalen efter att ha utvisats eller som i övrigt inte lyder en tillsägelse som har meddelats för att upprätthålla ordningen (5 kap. 9 § tredje stycket rättegångsbalken). Det är dock ytterst ovanligt att personer häktas på denna grund. Redan i början av 1980-talet konstaterades att häktningens möjlighet bara torde användas i rena undantagsfall (prop. 1979/80:87 s. 30). Numera synes möjligheten inte användas alls.

Att häkta en person enbart på den grunden att han eller hon återvänder till en rättssal efter ett utvisningsbeslut eller inte lyder en tillsägelse är en mycket ingripande åtgärd som kan ifrågasättas ur ett proportionalitetsperspektiv. Den möjlighet som nu föreslås att från domstolens lokaler avvisa en åhörare som återvänder till rättssalen efter att ha utvisats eller som inte rättar sig efter en tillsägelse är ett alternativ till häktning som är mer effektivt ur ordningssynpunkt och mindre ingripande för den enskilde. Regeringen delar därför utredningens uppfattning, som remissinstanserna dessutom inte invänder emot, att häktningens möjlighet bör tas bort.

8.3 En möjlighet för ordföranden att delegera uppgiften att upprätthålla ordningen

Regeringens förslag: Det införs en möjlighet för ordföranden att delegera uppgiften att upprätthålla ordningen vid ett sammanträde till en polisman eller ordningsvakt när ordföranden är förhindrad att fullgöra uppgiften på grund av rättssalens utformning eller för att åhörarna är placerade i en sidosal. Innan delegering sker till en polisman ska samråd ske med Polismyndigheten. Delegeringen får inte omfatta möjligheten att

- avvisa en åhörare från domstolens lokaler
- förbjuda ljudupptagning eller ljudöverföring
- besluta om undantag från skyldigheten att ha elektronisk utrustning avstängd och undanstoppad.

Delegeringen får inte heller omfatta andra uppgifter som bör utföras av en lagfaren domare.

Om en polisman eller ordningsvakt efter delegering har beslutat att utvisa någon ur rättssalen ska han eller hon skyndsamt anmäla det till ordföranden som snarast ska pröva frågan.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår inte att det av lagtexten ska framgå att det bara är när ordföranden är förhindrad att upprätthålla ordningen på grund av rättssalens utformning eller vid användning av en sidosal som delegering får ske. Vidare lämnare utredningen inget förslag om att samråd ska ske med Polismyndigheten innan delegering sker till en polisman. Utredningen föreslår inte heller att det av lag ska framgå vilka uppgifter som inte får delegeras eller att en polisman eller ordningsvakt som efter delegering har beslutat att utvisa någon ur rättssalen skyndsamt ska anmäla det till ordföranden som snarast ska pröva frågan.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag. Bland dessa finns *Attunda tingsrätt, Södertälje tingsrätt, Södertörns tingsrätt, Falu tingsrätt, Örebro tingsrätt, Växjö tingsrätt, Malmö tingsrätt, Gävle tingsrätt, Förvaltningsrätten i Göteborg, Brottsofferjourernas riksförbund* och *Sveriges förenade ordningsvakter*.

Stockholms tingsrätt anser att möjligheten till delegering är problematisk, framför allt eftersom skälen för att meddela beslut om ordningen i en rättssal och i en sidosal kan vara olika.

Riksdagens ombudsmän tillstyrker delegering till ordningsvakt som är anställd vid domstolen men avstyrker förslaget att delegering ska kunna ske till en polisman eller en ordningsvakt som inte är anställd vid domstolen. Även *Hovrätten för Västra Sverige, Förvaltningsrätten i Linköping* och *Uppsala universitet* ifrågasätter om delegering ska kunna ske till en person som inte är anställd vid domstolen.

Norrköpings tingsrätt, som i och för sig ser behovet av att kunna delegera befogenheter till en ordningsvakt eller polisman, framhåller att det krävs förtydliganden kring hur delegeringen är tänkt att ske och vilka beslut som kan omfattas av en sådan. *Förvaltningsrätten i Linköping* uppmärksammar att det av lagtexten inte framgår vilka uppgifter som är sådana att de bör utföras av lagfarna domare och därmed inte får delegeras. Några remissinstanser framhåller att delegeringen bör vara skriftlig och att checklistor bör tas fram.

Skälen för regeringens förslag

Behovet av att kunna delegera uppgiften att upprätthålla ordningen

Det ansvar som rättens ordförande har för ordningen under ett sammanträde omfattar även t.ex. åhörarplatser bakom en glasvägg i rättssalen och sidosal. Vid projekteringen av nya domstolsbyggnader eller utbyggnader av redan befintliga lokaler planeras det numera för rättssalar med många åhörarplatser, ofta bakom en glasvägg. I uppmärksammade mål där stora rättssalar med många åhörarplatser används kan det vara svårt rent praktiskt för ordföranden att säkerställa att ordningen upprätthålls. Det är även svårt för ordföranden att hålla ordning

i en sidosal eftersom ordföranden inte har direkt uppsikt över vad som händer i den salen.

Vid utredningens kontakter med domare har det framkommit att ordföranden behöver kunna delegera vissa delar av uppgiften att upprätthålla ordningen till någon annan. Enligt utredningen förekommer det redan i dag att uppgiften att hålla ordning i sidosal och i rättsalar som är avgränsade med glasvägg delegeras främst till polismän och ordningsvakter.

I betänkandet En modernare rättegång (SOU 2001:103 s. 107) föreslogs en möjlighet för ordföranden att delegera ansvaret för ordningen i en sidosal till ”annan”. Förslaget ledde inte till lagstiftning. I propositionen uttalas i stället att rättsens ordförande bör ha ansvaret för ordningen, men att ordföranden vid upprätthållande av ordningen i en sidosal bör kunna ta hjälp av t.ex. vaktmästare som får i uppgift att rapportera incidenter till ordföranden, eventuellt med hjälp av särskild kommunikationsutrustning (prop. 2004/05:131 s. 104). Detta tillvägagångssätt försvårar dock tydliga och snabba ingripanden eftersom det ibland varken är möjligt eller lämpligt att kontakta ordföranden för att få ett beslut i frågan. Som flera remissinstanser ger uttryck för finns det alltså ett praktiskt behov av att i viss omfattning kunna delegera uppgiften att upprätthålla ordningen, särskilt mot bakgrund av förslaget i avsnitt 5.3 om en utökad användning av sidosal.

Vilka beslut ska få delegeras?

Enligt utredningens förslag ska ordföranden bara kunna delegera sådana uppgifter som ordföranden ensam kan besluta om. Som utredningens förslag är utformat kan ordföranden delegera inte bara uppgiften att upprätthålla ordningen, utan också möjligheten att besluta nödvändiga ordningsregler. Samtidigt föreslår utredningen att uppgifter som bör utföras av lagfarna domare inte ska kunna delegeras, vilket innebär att uppgifter som är rättsligt komplicerade, av stor betydelse för enskilda eller kräver särskilda intresseavvägningar inte ska kunna delegeras. Eftersom beslut om ordningsregler typiskt sett är en uppgift som bör utföras av en lagfaren domare bör det enligt regeringen tydligare framgå att det endast är uppgiften att upprätthålla ordningen som får delegeras.

En annan utgångspunkt för utredningens förslag är att delegering ska få ske endast när ordföranden på grund av rättsalens utformning inte fullt ut kan upprätthålla ordningen eller om sidosal används. Regeringen delar utredningens uppfattning att uppgiften att upprätthålla ordningen inne i rättsalen normalt inte bör delegeras, om inte salens utformning hindrar ordföranden att se eller höra vad som sägs t.ex. bakom en glasvägg. Regeringen anser dock att denna begränsning bör framgå av lagtexten. Dessutom bör det av lagtexten framgå att delegering kan vara möjlig för att upprätthålla ordningen i en sidosal.

Stockholms tingsrätt anser att möjligheten till delegering är problematisk, framför allt eftersom skälen för att meddela beslut om ordningen i en rättsal och i en sidosal kan vara olika, speciellt om sidosal används av ordningsskäl. Regeringen konstaterar dock att det är samma regler som gäller för ordningen i rättsalen som i sidosalen oavsett om det är utrymmesskäl eller ordningsskäl som är grunden för beslutet om sidosal.

Störande beteenden och ageranden i strid med fotograferingsförbudet måste förhindras oavsett skälet för att använda sidosal. Regeringen ser därför inte de farhågor med delegering som tingsrätten ger uttryck för. Däremot måste det noga övervägas vilka uppgifter som ska vara möjliga att delegera och det bör, liksom *Förvaltningsrätten i Linköping* framför, tydligare framgå vilka uppgifter som inte kan omfattas av en sådan delegering.

Exempel på uppgifter som kan vara lämpliga att delegera är att generellt övervaka ordningen, reglera in- och utpassering och att meddela tillsägelser. Andra exempel kan vara att se till att åhörarna inte bryter mot förbudet att fotografera i rättssalen och regleringen om att elektronisk utrustning ska vara avstängd och undanstoppad. Ett beslut om utvisning enligt den föreslagna 5 kap. 9 a § första stycket rättegångsbalken bör kunna meddelas efter delegering, men det kan samtidigt konstateras att ett sådant beslut är en ingripande åtgärd. Om en åhörare har utvisats bör anmälan skyndsamt göras hos ordföranden som snarast ska pröva frågan, vanligen i samband med nästa paus i sammanträdet.

Det bör däremot inte gå att delegera möjligheten att avvisa en åhörare som stör ordningen från domstolens lokaler eller att meddela ett förbud mot ljudupptagning eller ljudöverföring. Det är ingripande åtgärder och beslut i sådana frågor bör fattas av ordföranden. Vidare bör endast ordföranden kunna besluta om undantag från skyldigheten att ha elektronisk utrustning avstängd och undanstoppad i rättssalen.

Sammanfattningsvis bör det införas en möjlighet för ordföranden att delegera uppgiften att upprätthålla ordningen vid ett sammanträde när ordföranden är förhindrad att fullgöra uppgiften på grund av rättssalens utformning eller för att en sidosal används. Delegeringen bör inte få omfatta möjligheten att avvisa en åhörare som stör ordningen från domstolens lokaler, förbjuda ljudupptagning eller ljudöverföring eller besluta om undantag från skyldigheten att ha elektronisk utrustning avstängd och undanstoppad. Delegeringen får inte heller omfatta andra uppgifter som bör utföras av en lagfaren domare. Det innebär att uppgifter som är rättsligt komplicerade, av stor betydelse för enskilda eller kräver särskilda intresseavvägningar inte bör omfattas av möjligheten till delegering.

Till vem ska delegering få ske?

Utredningen föreslår att delegering ska kunna ske till polismän och ordningsvakter. Flera remissinstanser välkomnar förslaget. Några remissinstanser, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Uppsala universitet*, är dock kritiska till att ordföranden ska kunna delegera uppgifter som innebär myndighetsutövning till någon som inte är anställd vid domstolen.

Som utredningen konstaterar förekommer det redan i dag att uppgiften att upprätthålla ordningen delegeras till polismän och ordningsvakter. Såväl polismän som ordningsvakter har utbildning och erfarenhet av både stökiga situationer och myndighetsutövning. Det är därför en lämplig utgångspunkt att delegering bör kunna ske till dessa två yrkesgrupper. Ordningsvakter förordnas av Polismyndigheten. De ordningsvakter som

tjänstgör i domstolarna kan ha olika arbetsuppgifter. Ett ordningsvaktsförordnande kan avse att tjänstgöra vid säkerhetskontroll i domstolen (2 a § lagen [1980:578] om ordningsvakter). Ett förordnande kan också avse att tjänstgöra i domstolens lokaler och utrymmen dit allmänheten har tillträde samt områden utomhus i omedelbar anslutning till domstolens byggnad (3 § lagen om ordningsvakter).

För närvarande finns det sammanlagt 202 anställda med ordningsvaktsförordnande i Sveriges Domstolar. Ett tjugotal domstolar saknar egen anställd ordningsvakt. I flera fall är dessa domstolar samlokaliserade med främst en tingsrätt som har ordningsvaktsresurser att tillgå. I ett fall köps ordningsvaktstjänster in till domstolen från vaktbolag. Det finns också små domstolar och domstolar med väldigt få besökare från allmänheten som har bedömt att det inte finns något behov av en ordningsvakt. Några av landets större tingsrätter har tio anställda ordningsvakter. Vanligast är annars att domstolarna har en till fyra anställda med ordningsvaktsförordnande.

Ordningstvakterna är alltså nästan uteslutande anställda av domstolen, bara i något undantagsfall förekommer det att ordningstvakt hyrs in. Ordningstvakternas förordnande och utbildning är dessutom desamma oavsett anställningsform. Delegering bör därför kunna ske till ordningstvakter oavsett anställningsform. Regeringen delar således inte vissa remissinstansers uppfattning att delegering enbart ska kunna ske till av domstolen anställd personal. En förutsättning för att delegering ska kunna ske är att ordningstvaken har ett förordnande att tjänstgöra i domstolens lokaler och utrymmen dit allmänheten har tillträde och inte enbart ett förordnande att tjänstgöra vid säkerhetskontroll.

En ordningstvakt lyder under Polismyndigheten och är skyldig att lyda en order som en polisman meddelar i tjänsten, om det inte är uppenbart att ordern inte angår tjänstgöringen som ordningstvakt eller att den strider mot lag eller annan författning (5 och 6 §§ lagen om ordningstvakter). Detta förhållande gäller oavsett vilken anställningsform, typ av förordnande eller arbetsuppgifter som ordningstvaken har. Utifrån principiella och systematiska hänsyn bör därför inte en ordningstvakt kunna tilldelas uppgifter och befogenheter som inte kan tilldelas en polisman. Regeringen delar således utredningens uppfattning att delegering bör kunna ske till såväl polismän som ordningstvakter.

Enligt regeringens uppfattning bör delegering främst ske till ordningstvakter, inte minst utifrån intresset av en ändamålsenlig användning av de polisiära resurserna. I de fall där det ändå kan bli aktuellt att delegera uppgiften till en polisman bör samråd först ske med Polismyndigheten.

Det är viktigt att de personer som uppgifter delegeras till är väl insatta i det aktuella regelverket. Domstolarna bör försäkra sig om att den som delegering har skett till har tillräcklig kunskap för att delegeringen av uppgiften att upprätthålla ordningen ska vara lämplig i det enskilda fallet.

8.4 Ordningsregler för allmänna utrymmen

Regeringens bedömning: Domstolarnas möjligheter att besluta ordningsregler för lokaler och utrymmen som disponeras av domstolen och som är tillgängliga för allmänheten bör inte regleras i lag.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att domstolarnas möjlighet att besluta ordningsregler för lokaler och utrymmen som disponeras av domstolen och är tillgängliga för allmänheten ska regleras i lag. Vidare föreslår utredningen att det ska vara straffbart att bryta mot ordningsreglerna.

Remissinstanserna: Majoriteten av de remissinstanser som yttrar sig särskilt i frågan tillstyrker eller har ingen invändning mot förslaget. *Stockholms tingsrätt*, *Attunda tingsrätt* och *Södertörns tingsrätt* avstyrker dock förslaget att det ska vara straffbart att bryta mot domstolens ordningsregler eftersom detta ger upphov till såväl förutsebarhets- som rättssäkerhetsinvändningar. Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges Radio AB* och *Sveriges Television AB*, efterlyser tydligare ramar i lag för vilken typ av ordningsregler som domstolarna kan besluta med stöd av regleringen. Dessa remissinstanser anser också att beslut om ordningsregler ska kunna överklagas.

Skälen för regeringens bedömning: Domstolarna får, liksom andra myndigheter, besluta ordningsregler för de delar av lokalerna som allmänheten har tillträde till så länge reglerna inte är godtyckliga, diskriminerande eller på annat sätt dikterade av ovidkommande skäl (jfr JO 2009/10 s. 436 och JO 2011/12 s. 594 samt prop. 2000/01:32 s. 29 f.). Sådana ordningsregler finns redan i dag i vissa domstolar och kan bl.a. gälla mat och dryck, kläder och andra tillhörigheter eller områden utanför rättssalen där personer inte får uppehålla sig.

Utredningen föreslår att domstolarnas möjlighet att besluta ordningsregler för lokaler och utrymmen som disponeras av domstolen och som är tillgängliga för allmänheten ska regleras i lag och att det ska vara straffbart att bryta mot ordningsreglerna. Det senare förslaget kritiserar dock av *Stockholms tingsrätt*, *Attunda tingsrätt* och *Södertörns tingsrätt* som ifrågasätter lämpligheten i en ordning där varje enskild domstol ska kunna besluta ordningsregler och därefter döma den som bryter mot reglerna till ett straff. Enligt tingsrätterna är det tillräckligt att den som bryter mot ordningsreglerna kan avvisas från domstolens lokaler.

Regeringen delar remissinstansernas uppfattning att utredningens förslag ger upphov till vissa förutsebarhets- och rättssäkerhetsinvändningar. Kriminalisering av ett tidigare straffritt beteende bör också ske med försiktighet. Den som bryter mot en ordningsregel som en domstol har beslutat kommer inte sällan att störa den allmänna ordningen i domstolens lokaler i den mening som avses i 13 § polislagen, vilket innebär att domstolens ordningsvakter kan avvisa personen. Eftersom möjligheten till avvisning framstår som tillräcklig i ordningshänseende delar regeringen remissinstansernas uppfattning att det inte finns skäl att kriminalisera överträdelse av en domstols ordningsregler.

Mot bakgrund av denna bedömning kan det ifrågasättas om det finns något behov av att reglera domstolarnas möjligheter att besluta ordningsregler genom bestämmelser i lag. Enligt regeringens mening finns det inga

tydliga fördelar med att reglera frågan i lag. Det får i stället övervägas i ett senare skede om det finns skäl att reglera domstolarnas möjligheter att besluta ordningsregler i förordning.

9 Förvaltningsprocessen och handläggningen av domstolsärenden

Regeringens förslag: De nya och ändrade reglerna om ordning och säkerhet i rättegångsbalken ska även vara tillämpliga i förvaltningsprocessen och vid handläggningen av domstolsärenden.

Regeringens bedömning: Möjligheten att besluta om medhörning vid förhör i bevissyfte med en part enligt förvaltningsprocesslagen och lagen om domstolsärenden bör inte regleras.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att möjligheten att besluta om medhörning vid förhör i bevissyfte med en part enligt förvaltningsprocesslagen och lagen om domstolsärenden ska regleras. Utredningen föreslår inte att sanktionerna vid ordningsstörningar vid muntliga förhandlingar enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291) ska vara tillämpliga även i förhållanden till ageranden i en sidosal.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Stockholm* anför att enligt rättegångsbalken är sanktionerna vid ordningsstörningar vid sammanträden tillämpliga även på ageranden i en sidosal. Den motsvarande förvaltningsprocessrättsliga regleringen är däremot inte uttryckligen tillämplig på sådana ageranden och bör därför förtydligas.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Utredningen föreslår att de nya och ändrade reglerna i rättegångsbalken om ordning och säkerhet ska vara tillämpliga även i allmän förvaltningsdomstol och vid handläggningen av ärenden enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Ordnings- och säkerhetsproblemen i domstolarna är inte begränsade till de allmänna domstolarna. I takt med att det blir allt vanligare med muntliga förhandlingar i de allmänna förvaltningsdomstolarna ökar utmaningarna även där. Förutom psykiatrimålen har målen om tvångsomhändertaganden av barn, vissa migrationsmål och skattemålen framhållits som måltypen där ordnings- och säkerhetsproblem kan uppstå. Regeringen delar därför utredningens uppfattning att de nya och ändrade reglerna i rättegångsbalken om ordning och säkerhet även ska vara tillämpliga i förvaltningsprocessen. Detsamma bör gälla frågor i allmän domstol som handläggs som ärenden enligt lagen om domstolsärenden.

Som såväl *Kammarrätten i Stockholm* som *Förvaltningsrätten i Stockholm* framhåller bör sanktionerna vid ordningsstörningar vid muntliga förhandlingar enligt förvaltningsprocesslagen vara tillämpliga även i förhållande till ageranden i en sidosal, på samma sätt som gäller enligt rättegångsbalken. Ett förtydligande enligt vad remissinstanserna föreslår bör därför göras.

Det finns för närvarande ingen uttrycklig möjlighet att i allmän förvaltningsdomstol besluta att en part eller en åhörare inte får närvara i rättsalen under ett förhör i bevissyfte med en part. Enligt utredningen har domare vid flera förvaltningsrätter påtalat att det finns ett behov av en sådan möjlighet och det är också så regleringen tillämpas i praktiken. Möjligheten till förhör i bevissyfte med en part är emellertid oreglerad i förvaltningsprocesslagen. Hur ett sådant förhör bör hanteras är enligt regeringens uppfattning en fråga som, om den ska regleras, bör behandlas i sin helhet. Det är därför inte lämpligt att inom ramen för detta lagstiftningsärende endast reglera frågan om medhörning vid förhör i bevissyfte med en part. Detsamma gäller möjligheten till medhörning vid förhör i bevissyfte med en part enligt lagen om domstolsärenden.

10 Effektivare säkerhetskontroll

10.1 Färre undantag från säkerhetskontroll

Regeringens förslag: Undantaget från säkerhetskontroll begränsas till domstolens anställda och nämndemän samt de åklagare, advokater, polismän och ordningsvakter som i tjänsten infinder sig i domstolens lokaler. Även personer som är anhållna, häktade eller intagna i kriminalvårdsanstalt samt de som ombesörjer transporten av dessa personer undantas.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock inte att personer som är anhållna, häktade eller intagna i kriminalvårdsanstalt och de som ombesörjer transporten av dessa personer ska undantas från säkerhetskontroll. Utredningen föreslår inte heller att ordningsvakter ska undantas från säkerhetskontroll.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till utredningens förslag eller har ingen invändning mot det. Bland dessa finns *Attunda tingsrätt, Södertälje tingsrätt, Södertörns tingsrätt, Falu tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Örebro tingsrätt, Växjö tingsrätt, Varbergs tingsrätt, Värmlands tingsrätt, Umeå tingsrätt, Gävle tingsrätt, Malmö tingsrätt, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Göteborg, Åklagarmyndigheten, Kammarkollegiet, Försäkringskassan, Säkerhetspolisen och Migrationsverket.*

Hovrätten över Skåne och Blekinge och *Hovrätten för Västra Sverige* anser att det bör övervägas om inte samtliga personer som går in i domstolsbyggnaden bör omfattas av säkerhetskontroll.

Förvaltningsrätten i Stockholm betonar att det är av stor vikt att det finns en möjlighet att inskränka kretsen av personer som generellt är undantagna från säkerhetskontroll när det finns särskilda skäl. *Förvaltningsrätten i Göteborg* anser att det bör övervägas om inte processförare från de statliga myndigheterna ska vara undantagna från säkerhetskontroll. *Kammarrätten i Stockholm* framför att det blir upp till varje förvaltnings- och migrationsdomstol att ta ställning till undantag för exempelvis myndigheters processförare och att det finns risk för att hanteringen av

undantagen kommer att variera mellan domstolarna. *Polismyndigheten* framför att inte enbart polismän bör undantas från säkerhetskontrollen utan även andra anställda inom Polismyndigheten. *Sveriges advokatsamfund* anser att även biträdande jurister anställda på advokatbyrå ska undantas från säkerhetskontroll. *Sveriges förenade ordningsvakter* framför att ordningsvakter i tjänst bör undantas från säkerhetskontrollen. *Göteborgs tingsrätt* anser att det inte är motiverat att låta säkerhetskontroll omfatta av domstol förordnade offentliga ombud.

Skälen för regeringens förslag

Säkerhetsprövningen enligt nuvarande ordning

Möjligheterna att besluta om säkerhetskontroll utökades den 1 juli 2012. Genom lagändringarna infördes en ny och enhetlig reglering av förutsättningarna för säkerhetskontroll och den tidigare uppdelningen mellan allmän och särskild säkerhetskontroll togs bort (prop. 2011/12:63).

Numera gäller att säkerhetskontroll i domstol får genomföras om en sådan kontroll behövs för att begränsa risken för att det i en domstols lokaler eller i andra lokaler som används vid domstolsförhandling begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom (1 § lagen om säkerhetskontroll i domstol [1981:1064]). Säkerhetskontroll beslutas av domstolens chef eller någon lagfaren domare som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. Om säkerhetskontroll ska ske med anledning av en särskild förhandling får även rätten besluta om sådan. Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse viss tid eller viss förhandling (2 § första och tredje styckena lagen om säkerhetskontroll i domstol).

Det är möjligt att låta enbart en mindre del av domstolen, t.ex. en viss rättssal, omfattas av säkerhetskontroll. Kontrollen kan också omfatta hela domstolen och genomförs då vanligtvis i domstolens entré. För närvarande har 22 domstolar s.k. fast säkerhetskontroll i domstolens entré.

En säkerhetskontroll omfattar de personer som har kallats att närvara vid ett sammanträde och övriga besökare till de lokaler som omfattas av beslutet om säkerhetskontroll. Kontrollen omfattar inte domstolens anställda, nämndemän och andra som infinner sig i berörda lokaler när de utövar allmän tjänst eller offentligt uppdrag. Även advokater är undantagna. Om det finns särskilda skäl får domstolens chef, eller i förekommande fall rätten, besluta att även andra personer ska undantas från säkerhetskontrollen eller att sådana som är undantagna ska omfattas av kontrollen (3 § lagen om säkerhetskontroll i domstol).

Behovet av att göra färre undantag från säkerhetskontroll

Det inträffar allvarliga händelser i landets domstolar. Sprängdådet i entrén till Malmö tingsrätts lokaler hösten 2014 är en sådan händelse. Många farliga eller olämpliga föremål hittas också i säkerhetskontrollerna. Enligt uppgift till utredningen hittades vid säkerhetskontrollen i Malmö tingsrätt under 2016 sammanlagt omkring två tusen saxar, skruvmejslar, större paraplyer och andra föremål som kan användas för att skada sig själv och andra.

Under samma period gjordes i samband med kontrollen 16 polis-anmälningar för innehav av knivar och andra föremål som omfattas av lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål.

Det är viktigt att domstolarna kan upprätthålla en hög säkerhetsnivå och hindra att vapen, sprängämnen och andra farliga föremål förs in i domstolens lokaler. Enligt utredningen har såväl Domstolsverket som flera domstolar framfört önskemål om att säkerhetskontrollen bör vara mer omfattande än i dag och att alltså färre personer ska undantas från en sådan kontroll. Skälen för det är främst att minska risken för att undantagen utnyttjas för att föra in farliga föremål i domstolens lokaler. Tillämpningen varierar också mellan domstolarna. Flera domstolar har t.ex. beslutat att tolkar och rättsliga biträden som inte är advokater ska omfattas av säkerhetskontrollen medan andra domstolar inte tillämpar en sådan ordning. För att öka enhetligheten och minska risken för att otillåtna föremål förs in i domstolarnas lokaler bör alltså reglerna om säkerhetskontroll ses över.

Färre personer bör vara generellt undantagna från säkerhetskontroll

Som nämns ovan omfattar en säkerhetskontroll alltså som huvudregel de personer som har kallats att närvara vid ett sammanträde och övriga besökare till de lokaler som omfattas av beslutet om säkerhetskontroll. Kontrollen omfattar emellertid inte domstolens anställda, nämndemän och andra som infinner sig i berörda lokaler när de utövar allmän tjänst eller offentligt uppdrag. Även advokater är undantagna. Utredningen föreslår att det generella undantaget ska begränsas till domstolens anställda, nämndemän, åklagare, advokater och polismän som i tjänsten infinner sig i domstolens lokaler. Övriga som utövar allmän tjänst eller offentligt uppdrag föreslås inte längre vara undantagna.

Som utredningen framhåller förtjänar det att understrykas att förslag som innebär att fler ska omfattas av säkerhetskontrollen inte innebär att någon specifik person eller grupp pekas ut som särskilt benägen att föra in otillåtna föremål. I princip innebär alla undantag från säkerhetskontrollen en säkerhetsrisk. Varje undantag ökar domstolarnas sårbarhet och risken för att undantag utnyttjas. En person som inte omfattas av säkerhetskontrollen kan t.ex. utsättas för sådana hot att han eller hon känner sig tvingad att föra in farliga föremål i domstolens lokaler. Föremål kan även läggas i en ovetande persons väska och på så vis föras in. Det kan alltså, som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Hovrätten för Västra Sverige* anför, hävdas att säkerhetskontrollen bör omfatta alla som passerar in i en lokal som omfattas av säkerhetskontroll. Säkerhetsintresset måste dock vägas mot andra intressen och en proportionalitetsbedömning bör alltid göras.

Att låta kontrollen omfatta domstolens personal är inte praktiskt möjligt. Domstolarna har vanligen separata personalingångar där säkerhetskontroll saknas. Åklagare har av säkerhetsskäl också ofta egna ingångar. Även personer som är anhållna, häktade eller intagna i kriminalvårdsanstalt och den personal som ombesörjer transporten av dessa personer har av säkerhetsskäl normalt separata ingångar. Om säkerhetskontrollen inte ska kunna kringgå genom användning av separata ingångar skulle domstolen behöva ha kontroller även vid dessa. En sådan ordning är inte rimlig och

dessa personkategorier bör därför undantas från säkerhetskontroll. Det är inte lämpligt att behandla nämndemän annorlunda än domstolens personal. Det finns därför skäl att även fortsättningsvis undanta nämndemän från säkerhetskontroll.

En praktisk aspekt av utökad säkerhetskontroll är, som *Sveriges advokatsamfund* framhåller, att det finns risk att det bildas köer till säkerhetskontrollen. Det är därför angeläget att de som undantas från säkerhetskontrollen enkelt kan kontrolleras av den ordningsvakt som bemannar kontrollen. En vanligt förekommande grupp personer i domstol är advokater. Advokater har möjlighet att få advokatlegitimation som enkelt kan visas upp i säkerhetskontrollen. Det är därför lämpligt att advokater även fortsättningsvis undantas från säkerhetskontrollen.

Utredningen föreslår att också polismän i tjänst bör undantas från kontroll. En sådan ordning framstår som rimlig eftersom det är olämpligt att polismän som bär vapen och annan utrustning som han eller hon inte bör lämna ifrån sig ska genomgå säkerhetskontroll. Även polismän bör därför undantas.

Sveriges förenade ordningsvakter anser att också ordningsvakter i tjänst bör undantas från säkerhetskontroll. Även ordningsvakter har utrustning som ger utslag i säkerhetskontrollen och som det inte är lämpligt att lämna ifrån sig. Regeringen delar därför *Sveriges förenade ordningsvakt*ers uppfattning att även ordningsvakter i tjänst bör undantas från säkerhetskontroll.

Sammanfattningsvis delar regeringen utredningens uppfattning att domstolens anställda, nämndemän, åklagare, advokater och polismän bör vara generellt undantagna från säkerhetskontroll. Regeringen ser dock ett behov av att även undanta dels ordningsvakter i tjänst, dels personer som är anhållna, häktade eller intagna i kriminalvårdsanstalt samt de som ombesörjer transporten av dessa personer.

Rättsliga biträden som inte är advokater, tolkar, processförare och andra anställda vid Polismyndigheten bör inte vara generellt undantagna från säkerhetskontroll

Göteborgs tingsrätt anser att samtliga offentliga ombud som har förordnats av domstol även fortsättningsvis bör vara undantagna från säkerhetskontrollen. På de större domstolarna utses emellertid ett stort antal personer till olika offentliga uppdrag och domstolen har inte något underlag för att ta ställning till om personen är betrodd ur säkerhets-synpunkt. I praktiken torde det inte heller ske någon sådan bedömning vid förordnandet. Som nämns ovan bör undantagen från säkerhetskontroll begränsas och enligt utredningen måste rättsliga biträden som inte är advokater redan i dag genomgå säkerhetskontroll vid flera av landets större tingsrätter. Regeringen delar därför utredningens uppfattning att förordnandet i sig inte bör avgöra om personen ska omfattas av säkerhetskontrollen eller inte.

Sveriges advokatsamfund anser att biträdande jurister anställda på advokatbyrå bör undantas från säkerhetskontroll eftersom de är registrerade hos advokatsamfundet, vilket enkelt kan kontrolleras vid inpassering. Med utgångspunkten att undantagen ska begränsas finns det

dock inte skäl att behandla biträdande jurister på advokatbyrå annorlunda än andra rättsliga biträden.

Vid de större domstolarna tjänstgör ett stort antal tolkar och domstolen har ofta inte någon närmare kännedom om vilka de är. Domstolen ska visserligen göra en lämplighetsprövning när personen utses att vara tolk, men domstolen har ingen reell möjlighet att göra en bedömning av tolken i säkerhetskänseende. Uppdraget i sig bör därför inte leda till att personen undantas från säkerhetskontroll. Det är också den ordning som redan tillämpas vid flera av landets större domstolar. Tolkar bör därför inte heller vara generellt undantagna från säkerhetskontroll.

Förvaltningsrätten i Göteborg anser att det bör övervägas om inte processförare från de statliga myndigheterna ska vara undantagna från säkerhetskontroll eftersom det inte finns någon avgörande skillnad mellan dessa och åklagare. Som nämns ovan är det vanligt att åklagare har särskilda ingångar. Det är inte lika vanligt att processförare av säkerhetsskäl har separata ingångar. Det är inte heller samma stora mängd muntliga förhandlingar i allmän förvaltningsdomstol som det är sammanträden i allmän domstol, vilket innebär att köbildning till säkerhetskontroll i allmän förvaltningsdomstol sannolikt inte kommer att bli något större problem om fasta säkerhetskontroller införs. Risken för att processförare får stå i kö tillsammans med sin motpart bedöms därför som liten och olägenheten att gå igenom säkerhetskontrollen blir begränsad. De berörda myndigheterna invänder inte heller mot utredningens förslag att processförare inte längre ska vara generellt undantagna. Mot den bakgrunden finns det inte skäl att generellt undanta processförare från säkerhetskontroll.

Slutligen framför *Polismyndigheten* att alla anställda inom myndigheten som i tjänsten vistas i domstolens lokaler bör undantas från säkerhetskontroll. Eftersom utgångspunkten bör vara att undantagen ska begränsas finns det inte skäl att generellt undanta andra än polismän.

Det bör finnas en möjlighet till ytterligare undantag

Såväl säkerhetsskäl som praktiska hänsyn kan motivera ytterligare undantag. I likhet med vad utredningen och *Förvaltningsrätten i Stockholm* anför bör de befintliga möjligheterna att besluta om undantag för andra grupper därför finnas kvar. Det är domstolen som bäst kan bedöma behovet av undantag från säkerhetskontroll. Den enskilda domstolen kan således, om det finns särskilda skäl, undanta fler kategorier av personer från säkerhetskontroll men även besluta att sådana som är generellt undantagna ska genomgå säkerhetskontroll.

Liksom hittills kan särskilda skäl till undantag finnas för personer som har en sådan ställning som liknar de generellt undantagnas. Särskilda skäl kan även finnas om det generella undantaget leder till praktiska problem. Domstolen kan då inskränka det generella undantaget (prop. 2011/12:63 s. 31, prop. 2000/01:32 s. 63 och prop. 1980/81:114 s. 22).

10.2 Giltighetstiden för säkerhetskontroll förlängs

Regeringens förslag: Ett beslut om säkerhetskontroll ska kunna gälla i upp till sex månader.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har ingen invändning mot förslaget. Bland dessa finns *Malmö tingsrätt*, *Falu tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Växjö tingsrätt*, *Gävle tingsrätt*, *Örebro tingsrätt*, *Umeå tingsrätt* och *Migrationsverket*.

Flera remissinstanser anser att tiden bör förlängas ytterligare. Bland dessa finns *Hovrätten för Västra Sverige* och *Värmlands tingsrätt* som anför att beslut om säkerhetskontroll bör löpa tills vidare och inte kräva omprövning var sjätte månad. *Attunda tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att tiden bör förlängas till i vart fall ett år. Även *Norrköpings tingsrätt* anser att tiden bör kunna förlängas ytterligare.

Sveriges advokatsamfund ifrågasätter förslaget och anför att säkerhetskontroll måste användas restriktivt eftersom det innebär en begränsning av informationsfriheten, skyddet mot kroppsvisitation och förhandlings-offentligheten. En proportionalitetsbedömning måste alltid göras och en säkerhetskontroll ska aldrig beslutas för längre tid än absolut nödvändigt.

Skälen för regeringens förslag: Enligt nuvarande ordning kan säkerhetskontroll beslutas för en viss förhandling eller viss tid, dock längst tre månader (2 § tredje stycket lagen om säkerhetskontroll i domstol).

I förarbetena motiveras den nuvarande begränsningen till tre månader av domstolens möjlighet att överblicka säkerhetssituationen samtidigt som begränsningen medger kontinuitet och struktur i säkerhetsarbetet. Om behovet av kontroll upphör under ett besluts giltighetstid ska kontrollen avbrytas i förtid (prop. 2011/12:63 s. 20).

Det är mindre sannolikt att den övergripande risken för att någon begår brott i domstolarna ändras på något avgörande sätt från en månad till en annan. Detta har också blivit tydligt i den praktiska tillämpningen eftersom det numera är mycket vanligt att ett beslut om säkerhetskontroll direkt ersätts med ett nytt. Som nämns i föregående avsnitt har 22 domstolar för närvarande fast säkerhetskontroll. I praktiken innebär det att domstolarna förlänger sitt beslut om säkerhetskontroll var tredje månad. Som exempel uppger *Malmö tingsrätt* att domstolen har haft fast säkerhetskontroll alla arbetsdagar sedan juli 2012.

Hovrätten för Västra Sverige och *Värmlands tingsrätt* anser att ett beslut om säkerhetskontroll bör gälla tills vidare. Några andra remissinstanser, däribland *Attunda tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Förvaltningsrätten i Stockholm*, anser att tiden bör förlängas till i vart fall ett år. Som *Sveriges advokatsamfund* framför berör ett beslut om säkerhetskontroll grundlagsskyddade fri- och rättigheter och det finns därför anledning att behålla en tidsgräns för hur länge ett sådant beslut får gälla. Av samma skäl bör giltighetstiden inte vara alltför lång.

Efter flera års goda erfarenheter av hur fast säkerhetskontroll fungerar i praktiken framstår utredningens förslag om en förlängning till sex månader som väl avvägt. Om det allmänna samhällsklimatet på orten skulle förändras i positiv riktning är det på domstolens ansvar att avbryta

kontrollen. Regeringen delar alltså utredningens uppfattning att giltighetstiden bör förlängas till sex månader.

11 Sekretesskydd för incidentrapporter

Regeringens förslag: Sekretessen för uppgifterna i domstolarnas, Åklagarmyndighetens och Ekobrottsmyndighetens incidentrapporter stärks. Sekretess ska gälla för sådana uppgifter om det kan antas att arbetet med ordningen och säkerheten i domstolens eller myndighetens verksamhet motverkas om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling ska sekretessen gälla i högst fyrtio år.

Sekretessen ska inte hindra att en domstol lämnar uppgiften till Domstolsverket och sekretessen ska gälla även hos Domstolsverket.

Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter ska ha företräde framför den tystnadsplikt som följer av den nya sekretessregleringen.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas något särskilt sekretesskydd för enskildas namn och andra personuppgifter i incidentrapporter.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig särskilt i frågan, bl.a. *Attunda tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten*, tillstyrker utredningens förslag. *Domstolsverket* anser att det är önskvärt att även personuppgifter i incidentrapporter omfattas av sekretess. *Bonnier Broadcasting AB* framhåller att grundlagskyddade medier måste kunna begära ut handlingar och granska incidentrapporter i samma utsträckning som i dag. *Svenska Journalistförbundet* anser att den föreslagna bestämmelsen får ett för brett tillämpningsområde och att den i stället bör utformas med 18 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som förebild.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ett stärkt sekretesskydd för incidentrapporter

Enligt Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 1993:2) är arbetsgivare skyldiga att dokumentera tillbud och händelser med inslag av våld eller hot om våld. Domstolsverket administrerar en databas för incidentrapportering som domstolarna kan använda för att dokumentera och rapportera den typen av händelser. Med incident avses en händelse som stör verksamheten på ett negativt sätt och som kräver en åtgärd från domstolen för att komma tillrätta med situationen (Domstolsverkets rapport Ordning i domstol). Syftet med rapporteringen är att Domstolsverket ska kunna bedöma risker, se trender och åtgärda säkerhetsproblem i domstolarna. Informationen används även i andra delar av säkerhetsarbetet, t.ex. vid verksamhetsplanering och vid

bedömning av utbildningsbehov och annat stöd till domstolarnas säkerhetsarbete. Liknande system för incidentrapportering används inom Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. Dessa myndigheter hanterar dock incidentrapporterna internt och rapporterna görs inte tillgängliga för någon annan myndighet.

Incidentrapporterna är i regel allmänna handlingar som ska lämnas ut om det inte finns hinder på grund av sekretess. Domstolsverket har påtalat att den befintliga sekretessregleringen inte ger tillräckligt skydd för uppgifter som, om de blir offentliga, kan motverka säkerhetsarbetet i domstolarna. Exempel på sådana uppgifter är uppgifter om utrycknings- och svarstider vid larm, egenskaper hos lås- och larmsystem, val av åtgärd och bemanning vid olika incidenter, uppgifter om säkerhetskontroller, vaktbemanning och säkerhetsorganisation. En annan negativ konsekvens av offentligheten är att enskilda medarbetare i domstolarna går att identifiera.

Enligt Domstolsverket har domstolarna på grund av offentligheten blivit allt mer restriktiva med vilka uppgifter som rapporteras. Incidentrapporterna är i dag så knapphändiga att de är svåra att använda i ordnings- och säkerhetsarbetet. Exempelvis har möjligheten att beskriva en incident i fritext tagits bort. Domstolsverket bedömer att ett starkare sekretesskydd skulle göra det möjligt för domstolarna att rapportera de uppgifter som krävs för att bedöma ordnings- och säkerhetsläget, utveckla rutiner och erbjuda realistiska krisövningar och annan utbildning till domstolarna. Vid de möten och seminarier som inom ramen för utredningens arbete har genomförts i domstolar runt om i landet har deltagarna också gett uttryck för att sekretesskyddet för incidentrapporter bör stärkas.

Den nuvarande sekretessregleringen för säkerhets- och bevakningsåtgärder är, i nu relevanta delar, begränsad till byggnader, lokaler och inventarier (18 kap. 8 § 1 offentlighets- och sekretesslagen). När det gäller uppgifter om andra sådana åtgärder finns det inte någon tillämplig bestämmelse om sekretess. Sekretesskyddet framstår som svagare än det som gäller på andra liknande områden, t.ex. inom Polismyndighetens brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet (18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen).

Uppgifterna från Domstolsverket och domstolarna visar att det finns ett behov av att stärka sekretesskyddet för incidentrapporter och på så sätt ge domstolarna bättre förutsättningar att förebygga och ingripa mot hot, våld och andra säkerhetsrisker. Detsamma gäller motsvarande uppgifter inom Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. Det som i första hand bör komma i fråga är sekretess för uppgifter som, om de röjs, skulle motverka arbetet med ordningen och säkerheten. Även om merparten av uppgifterna i incidentrapporterna normalt inte är känsliga, finns det uppgifter som kan utnyttjas för att exempelvis kartlägga interna säkerhetsrutiner. Det kan röra sig om uppgifter om beredskapen för olika slags händelser, om vilka åtgärder som vidtas eller andra uppgifter av betydelse för förmågan att hantera angrepp och hot. Andra exempel är uppgifter om rutiner för säkerhetskontroll för att förhindra införsel av otillåtna föremål och uppgifter om hur sådana föremål hanteras.

Behovet av ökad sekretess måste vägas mot att det finns ett stort insynsintresse i domstolarnas, Åklagarmyndighetens och Ekobrottsmyndighetens verksamhet. När det gäller sådana uppgifter som kan

motverka arbetet med ordningen och säkerheten anser dock regeringen – till skillnad från *Bonnier Broadcasting AB* – att skälen för sekretess väger tyngre. Regeringen föreslår därför, i likhet med utredningen, att sekretess ska gälla hos domstol, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten för uppgift i incidentrapport, om det kan antas att arbetet med ordningen och säkerheten i domstolens eller myndighetens verksamhet motverkas om uppgiften röjs. Eftersom regleringen bara gäller uppgifter i incidentrapporter kommer den att tillämpas inom ett väl avgränsat område. Mot den bakgrunden saknas det skäl att, som *Svenska Journalistförbundet* föreslår, avgränsa tillämpningsområdet till uppgifter som lämnar eller kan bidra till upplysning om säkerhets- eller bevakningsåtgärd. Med hänsyn till insynsintresset bör dock sekretesskyddet begränsas med ett rakt skaderekvisit, vilket innebär att det råder en presumtion för offentlighet.

Bör sekretess gälla även för andra uppgifter?

En annan fråga är om sekretessen bör utökas även i andra avseenden, t.ex. om enskilda medarbetares personuppgifter i incidentrapporter bör kunna skyddas. Uppgifterna från domstolarna om att enskilda medarbetare som kan identifiera sig själva i rapporteringen upplever detta som obehagligt talar för att ett sådant behov kan finnas. Problemet tycks vara större på vissa mindre domstolar.

Regeringen har förståelse för den oro som finns. Det krävs dock tungt vägande skäl för att göra avsteg från den grundlagsfästa offentlighetsprincipen och sekretess bör endast gälla i den omfattning som är nödvändig. Informationen i incidentrapporterna är normalt knapphändig och namnen på de inblandade personerna anges i regel inte. En del incidentrapporter innehåller visserligen beskrivningar som gör att en inblandad person enkelt kan identifiera sig själv, t.ex. utifrån uppgifter om tjänstetitel och kön. I motsats till beskrivningen av händelsen och de åtgärder som vidtagits är personuppgifter emellertid inte något som behöver anges i incidentrapporterna med hänsyn till ordnings- och säkerhetsarbetet. Det är också möjligt att uppgifter om en medarbetares identitet i vissa fall kan omfattas av den föreslagna regleringen. Till skillnad från *Domstolsverket* delar regeringen utredningens uppfattning att skälen för sekretess för uppgifter i incidentrapporter som kan användas för att identifiera enskilda personer inte har sådan tyngd att det finns skäl att göra avsteg från huvudregeln om offentlighet. Någon bestämmelse som uttryckligen skyddar personuppgifter i incidentrapporter bör följaktligen inte införas.

Den nya sekretessregleringen

Som huvudregel gäller sekretess inte bara i förhållande till enskilda utan också mellan myndigheter (8 kap. 1 och 2 §§ offentlighets- och sekretesslagen). Domstolsverket har en central roll för ordnings- och säkerhetsarbetet i domstol och incidentrapporteringen är uppbyggd på så sätt att uppgifterna rapporteras dit. Detta är inte möjligt om sekretess gäller mellan myndigheterna. Det är också de incidentrapporter som innehåller sådana uppgifter som nu föreslås omfattas av sekretess som är särskilt viktiga för ordnings- och säkerhetsarbetet. En bestämmelse som gör att

domstolarna kan lämna sådana uppgifter till Domstolsverket bör därför införas.

En närliggande fråga är om sekretessen ska följa med när en domstol lämnar uppgifter till Domstolsverket. Här är huvudregeln att sekretess inte följer med en uppgift när den lämnas till en annan myndighet. Incidentrapporteringen i domstol utgår dock från att uppgifterna ska rapporteras till en annan myndighet och eventuell sekretess måste därmed kunna överföras till denna myndighet. I annat fall skulle sekretessskyddet för uppgifterna i praktiken bli verkningslöst. Regeringen anser därför, liksom utredningen, att en bestämmelse om överföring av sekretess bör införas.

Sekretesstidens längd varierar beroende på vilket skyddsintresse som motiverar sekretessen. I allmänhet innehåller bestämmelser om sekretess dock en begränsning av den tid som sekretessen gäller. På längre sikt bör inte heller uppgifterna kunna motverka arbetet med ordningen och säkerheten på ett sätt som motiverar att sekretessen upprätthålls. Regeringen anser därför att det är tillräckligt med en sekretesstid på fyrtio år.

Den nya regleringen har ett sakligt samband med vissa bestämmelser i 18 kap. offentlighets- och sekretesslagen. Redaktionellt framstår det mest lämpligt att placera den i anslutning till 18 kap. 8 §.

Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter bör inte begränsas

Sekretess innebär ett förbud att röja en uppgift, vare sig det sker genom utlämnande av allmän handling, muntligt eller på annat sätt (3 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen). Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter som följer av yttrandefrihetsgrundlagarna har dock som huvudregel företräde framför tystnadsplikten. Stor återhållsamhet bör iakttas vid prövningen av om det finns skäl att göra undantag från meddelarfriheten. I detta fall rör det sig dessutom om sekretess med ett rakt skaderekvisit och där uppgifterna många gånger rör myndighetsutövning där insynsintresset är starkt (jfr prop. 1979/80:2 Del A s. 111 f.). Mot den bakgrunden bedömer regeringen att rätten att meddela och offentliggöra uppgifter bör ha företräde framför den tystnadsplikt som följer av den nya regleringen.

12 Stärkt säkerhet i psykiatrimål

12.1 Säkerhetskraven vid muntliga förhandlingar som hålls på en sjukvårdsinrättning

Regeringens förslag: Det klargörs att det vid en sjukvårdsinrättning ska finnas den personal, de lokaler och den utrustning som behövs för att säkerheten ska kunna tillgodoses vid muntliga förhandlingar som hålls där.

Utredningens förslag överensstämmer huvudsakligen med regeringens. Utredningen föreslår dock en annan lagteknisk lösning som

innebär att den föreslagna nya paragrafen inte ges ett självständigt innehåll utan hänvisar till befintliga bestämmelser om god säkerhet i vården.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget tillstyrks det av *Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Linköping, Förvaltningsrätten i Luleå, Inspektionen för vård och omsorg, Sveriges kommuner och landsting* och *Östergötlands läns landsting*.

Förvaltningsrätten i Stockholm och *Förvaltningsrätten i Göteborg* anser att förslaget inte är tillräckligt för att tillgodose de behov som finns. Förvaltningsrätten i Göteborg anser dessutom att den nya paragrafen bör ges ett självständigt innehåll och inte hänvisa till befintlig paragraf om god säkerhet i vården.

Skälen för regeringens förslag: Psykiatrisk tvångsvård ges som huvudregel på en sjukvårdsinrättning som drivs av ett landsting. Vården ska bedrivas så att den uppfyller kraven på god säkerhet i verksamheten. Vid sjukvårdsinrättningen ska det finnas den personal, de lokaler och den utrustning som behövs för att en god säkerhet ska kunna tillgodoses i verksamheten (15 och 15 a §§ lagen [1991:1128] om psykiatrisk tvångsvård, LPT).

Vissa frågor om psykiatrisk tvångsvård prövas av förvaltningsrätt. Det gäller bl.a. frågan om vården ska upphöra. Förvaltningsrätten ska hålla muntlig förhandling om det inte är uppenbart obehövligt (36 § LPT). Förhandlingen hålls på sjukvårdsinrättningen, om inte särskilda skäl talar för något annat (37 § LPT). Motsvarande bestämmelser gäller vid frågor om rättspsykiatrisk vård (6 och 21 b §§ lagen [1991:1129] om rättspsykiatrisk vård, LRV).

Enligt utredningen är förvaltningsrättsdomare i stort sett eniga om att säkerheten ibland är bristfällig vid de muntliga förhandlingarna i psykiatrimålen. Kritiken tar sikte bl.a. på att lokalerna inte är säkra och ändamålsenliga och att det inte finns fungerande överfallslarm. Muntliga förhandlingar får ibland hållas i lunchrum, bibliotek och andra lokaler med bristfällig säkerhet. Det kan också saknas säkra utrymningsvägar för rätten. Det förekommer att knivar, bestick, tillbringare och andra föremål som kan användas som tillhyggen finns tillgängliga i lokalen där den muntliga förhandlingen hålls. Vidare är ingången som patienten använder i vissa fall placerad bakom rätten. Det saknas rutiner för att patienter som har permission eller genomgår öppen psykiatrisk tvångsvård träffar någon från vårdavdelningen innan förhandlingen. Det görs därför sällan någon kontroll av patientens stämningsläge eller om patienten har med sig farliga föremål. Enligt utredningen har det till och med förekommit att patienter burit hammare eller kniv under förhandlingen. Det har också hänt att rätten vid utpassering har hamnat i ett låst utrymme tillsammans med patienten. Bilden av säkerhetsbristerna vid de muntliga förhandlingarna i psykiatrimålen bekräftas av flera remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Göteborg*.

Med hänsyn till den samstämmiga bilden av det bristfälliga säkerhetsläget vid de muntliga förhandlingarna som hålls vid sjukvårdsinrättningarna föreslår utredningen att det införs bindande krav på säkerheten vid sådana förhandlingar. *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Göteborg* ifrågasätter dock om ett bindande krav på säkerheten kommer att innebära några faktiska förändringar. Förvaltningsrätten i Göteborg framför också att genom den föreslagna hänvisningen till 15 a § LPT är

det fortfarande sjukvårdsinrättningens vårdande verksamhet som står i fokus. Förvaltningsrätten anser att den nya regleringen om säkerhetskrav vid muntliga förhandlingar i stället bör ges ett självständigt innehåll.

En hög säkerhetsnivå är en grundläggande förutsättning för en rättssäker domstolsprövning. Säkerheten ska vara hög, oavsett om förhandlingen hålls i domstolens egna lokaler eller på en sjukvårdsinrättning. Såväl domstolar som Sveriges kommuner och landsting har uppgett att de ser fördelar med en tydligare reglering i lag. Regeringen delar därför utredningens och remissinstansernas uppfattning att åtgärder bör vidtas för att säkerställa bättre säkerhet vid muntliga förhandlingar i psykiatrimål.

Det bör således tydliggöras att sjukvårdsinrättningen är skyldig att se till att det finns förutsättningar för säkra och trygga förhandlingar i sjukhusets lokaler. Regleringen bör dock, som Förvaltningsrätten i Göteborg anför, inte knytas till bestämmelser som reglerar säkerheten i vården. Den nya regleringen bör i stället ges ett självständigt innehåll. Det bör av regleringen framgå att det vid sjukvårdsinrättningen ska finnas den personal, de lokaler och den utrustning som behövs för att en god säkerhet ska kunna tillgodoses vid en muntlig förhandling som hålls på sjukvårdsinrättningen. På sikt bör detta förbättra säkerhetsrutinerna och minska problemet med att domstolarna upplever att man inte får gehör för krav på grundläggande säkerhetsåtgärder.

Förvaltningsrätten i Stockholm och *Förvaltningsrätten i Göteborg* anser att ytterligare åtgärder behövs för att säkerheten i psykiatrimål ska kunna garanteras. Förvaltningsrätten i Stockholm framför att det bör införas en möjlighet att kroppsvisitera en part som ska närvara vid en muntlig förhandling för att säkerställa att farliga föremål inte tas med in. Förvaltningsrätten i Göteborg anser att det för fullgod säkerhet vid en förhandling i princip krävs en förhandlingssal som motsvarar domstolens egna rättssalar med avseende på avstånd mellan parter och mellan parter och rätten, in- och utpassering, utrymningsvägar och larm. Dessa frågor har inte övervägts av utredningen och kan därför inte behandlas inom ramen för detta lagstiftningsärende.

12.2 Deltagande genom videokonferens i psykiatrimål

<p>Regeringens förslag: Det förtydligas att muntliga förhandlingar i psykiatrimålen inte måste hållas på sjukvårdsinrättningen om patienten deltar genom videokonferens eller per telefon.</p>

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att det, utöver vad som redan framgår av förvaltningsprocesslagen, ska framgå att rättens ordförande ska få besluta att patienten och andra personer får delta i muntlig förhandling genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring, men föreslår inte någon begränsning av i vilka situationer sådant deltagande kan tillåtas.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget tillstyrker *Förvaltningsrätten i Göteborg*, *Sveriges kommuner och landsting* och *Östergötlands läns landsting* förslaget.

Förvaltningsrätten i Göteborg framhåller att det är mycket positivt att det enligt lagtexten inte krävs några särskilda skäl för att tillåta deltagande genom videokonferens, men understryker vikten av att gränsen för när videokonferens kan användas inte sätts för högt.

Förvaltningsrätten i Linköping ser inget behov av den föreslagna regleringen eftersom det framgår av 14 § förvaltningsprocesslagen att deltagande vid muntlig förhandling kan ske genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring även i psykiatrimålen.

Skälen för regeringens förslag: Muntlig förhandling i psykiatrimål ska hållas på sjukvårdsinrättningen, om inte särskilda skäl talar för något annat (37 § LPT och 21 b § LRV). Enligt 14 § andra stycket förvaltningsprocesslagen får sökanden eller klaganden och den som har att svara i målet delta i en muntlig förhandling genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring under samma förutsättningar som gäller enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken. Samma reglering gäller för vittnen och sakkunniga (25 § förvaltningsprocesslagen). Av förarbetena framgår att det är möjligt att använda videokonferens i alla typer av mål och förhandlingar och att även andra, t.ex. ombud, vårdnadshavare och tolkar, utan särskild reglering kan delta i en muntlig förhandling genom videokonferens (prop. 2007/08:139 s. 19).

Videokonferens används enligt utredningen i viss omfattning i psykiatrimålen. Rätten är då i domstolens lokaler medan patienten, chefsöverläkaren och det offentliga biträdet deltar genom videokonferens från sjukvårdsinrättningen. Enligt utredningen råder det emellertid viss osäkerhet bland domare om möjligheten att använda videokonferens i dessa fall. Anledningen är att förhandlingen anses hållas där rätten befinner sig. Om rätten befinner sig i domstolens lokaler och patienten deltar genom videokonferens från sjukvårdsinrättningen är det möjligt att kravet på att den muntliga förhandlingen ska hållas på sjukvårdsinrättningen inte är uppfyllt. Det har därför i litteraturen ifrågasatts om det är möjligt att använda videokonferens i psykiatrimål (se Ulrik von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. En kommentar, 7 uppl, s. 183 f.). Enligt utredningen har flera domstolar uttryckt att det är positivt om det förtydligas att videokonferens kan användas även i psykiatrimålen. Utredningen föreslår därför ett sådant förtydligande.

Som *Förvaltningsrätten i Linköping* framhåller framgår det redan av förvaltningsprocesslagen att ett deltagande genom videokonferens är möjligt. Det är regleringen om att muntlig förhandling i psykiatrimålen som huvudregel hålls på sjukvårdsinrättningen som har skapat oklarheter kring möjligheten att delta genom videokonferens. Det bör därför förtydligas att muntlig förhandling i psykiatrimål inte måste hållas på sjukvårdsinrättningen om patienten deltar genom videokonferens. Detsamma bör gälla deltagande per telefon. En annan sak är att det inte i alla sammanhang är lika lämpligt att använda sig av telefon som av videokonferens. I tidigare förarbeten uttalas att videokonferens i de flesta fall överträffar deltagande per telefon (prop. 2004/05:131 s. 98). Uttalandena har alltså varit fog för sig.

Förvaltningsrätten i Göteborg framför synpunkter på vilka överväganden som bör göras vid bedömningen av om deltagande genom videokonferens ska tillåtas. Det finns emellertid inte skäl att utöka möjligheten att använda videokonferens till fler situationer än de som

ursprungligen var avsikten och som framgår av 14 och 25 §§ förvaltningsprocesslagen. Det innebär att de närmare förutsättningarna för deltagande genom videokonferens framgår av 5 kap. 10 § rättegångsbalken. För övervägandena angående denna paragraf, se avsnitt 5.2.

13 Ickraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2019.

Regeringens bedömning: Det behövs inte några övergångsbestämmelser.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår ett tidigare ikraftträdande.

Remissinstanserna: Remissinstanserna yttrar sig inte i denna del.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. De bör därför träda i kraft den 1 mars 2019.

Utgångspunkten när det gäller processrättslig lagstiftning är att nya regler blir tillämpliga genast efter ikraftträdandet. Det finns inget behov av övergångsbestämmelser.

14 Konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen innebär att domstolarna får bättre förutsättningar att genomföra sammanträden under ordnade och säkra former och att förhörspersoner kan lämna sina uppgifter utan att känna sig störda, hotade eller utsatta för påtryckningar.

Förslagen beräknas medföra endast marginella kostnadsökningar för Sveriges Domstolar, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och landstingen. Kostnaderna ryms inom befintliga anslag.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna invänder inte mot bedömningen. *Hovrätten för Västra Sverige* ifrågasätter om de ökade kostnaderna kommer att rymmas inom ordinarie budget. *Umeå tingsrätt* anser att en utökad användning av sidosal kommer att medföra ökade kostnader eftersom sidosalen måste bemannas med ordningsvakt. *Domstolsverket* bedömer att förslaget som möjliggör att tillstånd ges till kameraövervakning av rättssalen när överfallslarmet har utlösts kommer att medföra ökade kostnader eftersom ny inspelningsutrustning behöver installeras för att få tillräcklig kvalitet på de bilder som spelas in. Kostnaderna för sådan inspelningsutrustning kan beräknas uppgå till mångmiljonbelopp.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser för enskilda

Syftet med förslagen är att förbättra ordningen och höja säkerheten i domstolarna. Förslagen ger domstolarna bättre förutsättningar att genomföra sammanträden på ett tryggt och rättssäkert sätt. Att målsägande, parter och vittnen vågar lämna sina berättelser inför rätten är av central betydelse för att gärningsmän ska kunna lagföras och för att säkerställa att domstolarna grundar sina avgöranden på korrekta underlag. Det är därför viktigt att skapa goda förutsättningar för att alla förhörspersoner ska kunna lämna sina uppgifter under trygga och ordnade former. Flera av förslagen innebär förbättrade förutsättningar för förhörspersoner att lämna sina uppgifter utan att känna sig störda, hotade eller utsatta för påtryckningar. Det gäller särskilt de utökade möjligheterna att delta genom videokonferens, möjligheten att i större utsträckning hänvisa åhörare till en sidosal och den utvidgade möjligheten att utvisa en part eller åhörare under förhör eller andra delar av sammanträdet.

Regleringen av användningen av elektronisk utrustning i rättssalarna och det utvidgade fotograferingsförbudet innebär också ett förstärkt skydd för de personer som deltar i sammanträdet och som därmed inte riskerar att bli filmade eller fotograferade under sammanträdet.

Även för domstolens medarbetare, rättsliga biträden och andra som vistas i domstolens lokaler kommer många av förslagen att innebära en högre grad av säkerhet.

Konsekvenser för myndigheter

Förslagen kan innebära vissa initiala kostnader för Sveriges Domstolar i form av t.ex. uppdatering av informationsmaterial, handböcker och information till medarbetare om de nya reglerna. Kostnaderna för dessa åtgärder bedöms rymmas inom befintliga anslag.

Förslaget om en utvidgad möjlighet att hänvisa åhörare till en sidosal av ordnings- eller säkerhetsskäl kan på sikt leda till att domstolarnas lokalbehov förändras. Redan i dag hänvisas dock åhörarna till en sidosal av sådana skäl vid vissa domstolar och erfarenheterna visar att domstolarna har kunnat planera lokalanvändningen så att det funnits tillgång till en sidosal när så har behövts.

Umeå tingsrätt anför att den utvidgade möjligheten att använda sidosal kommer att medföra ökade kostnader för ordningsvakter eftersom sidosalen måste bemannas med en sådan. Som utredningen anför kommer användning av sidosal av ordnings- eller säkerhetsskäl främst att aktualiseras i mål där en vakt ändå hade behövt vara närvarande i rättssalen. Användning av sidosal ställer därför i normalfallet inte högre krav på vaktbemanning än vad som annars hade varit fallet.

Den utvidgade möjligheten att delta genom videokonferens kan innebära att det på sikt kan komma att behövas fler salar som är utrustade med videokonferensutrustning. Av Domstolsverkets budgetunderlag för 2019–2021 framgår att behovet av videokonferens teknik är fortsatt stort och att utbyggnaden pågår i den takt som domstolarna kan avvara nuvarande salar. Det bedöms inte finnas behov av ytterligare utbyggnad utöver den planerade.

Domstolsverket bedömer att förslaget som möjliggör att tillstånd ges till kameraövervakning av rättssalen när överfallslarmet har utlösts kommer att medföra ökade kostnader eftersom ny inspelningsutrustning behöver installeras för att få tillräcklig kvalitet på de bilder som spelas in. Regeringens förslag innebär emellertid endast att det processuella hindret mot att tillstånd ges till kameraövervakning tas bort. Vidare är utgångspunkten för utredningens förslag att den inspelningsutrustning som i dag finns på många domstolar kan användas. En bedömning av förutsättningarna för kameraövervakning och utrymmet för att finansiera installation av ny inspelningsutrustning får göras för varje domstol.

Förslaget om att det ska vara straffbart att fotografera in i rättssalen beräknas inte ge upphov till mer än ett fåtal nya mål. Förslaget kan därmed inte förväntas leda till annat än marginella merkostnader för Sveriges Domstolar, Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten. Kostnaderna ryms inom befintliga anslag.

Förslagen förväntas dessutom leda till att färre sammanträden behöver ställas in på grund av att rädda och otrygga parter, målsägande och vittnen inte kommer till domstolen. Förslagen kan därför, åtminstone på sikt, kunna leda till något minskade kostnader för Sveriges Domstolar. Domstolarna får överlag bättre förutsättningar att tillgodose medborgarnas krav på god ordning och hög säkerhet i domstolarna, vilket i förlängningen kan stärka förtroendet för domstolarna ytterligare.

Konsekvenser för landstingen

Förslaget om att införa bindande krav på säkerheten vid muntliga förhandlingar som hålls på en sjukvårdsinrättning kan medföra ökade kostnader för landstingen. Det rör sig dock i första hand om ett förtydligande av vilka regler som gäller. Några nya uppgifter läggs inte på landstingen. Muntliga förhandlingar hålls redan i dag på sjukvårdsinrättningar. På de sjukvårdsinrättningar där säkerhetsarbetet fungerar väl innebär förslaget att kravet på god säkerhet ska gälla även vid muntliga förhandlingar på sjukvårdsinrättningen inga merkostnader.

För att videokonferens ska kunna användas i psykiatrimål krävs det att vårdgivaren ordnar med den tekniska utrustning som behövs. Videokonferens används i viss utsträckning redan i dag och den nödvändiga tekniska utrustningen finns redan på flera sjukvårdsinrättningar. På längre sikt och i takt med att videokonferens kan komma att användas i större utsträckning kan det dock behövas bättre teknisk utrustning.

Övriga konsekvenser

Samtliga förslag är könsneutrala. De förslag som syftar till att förbättra förutsättningarna för förhörspersoner att lämna sina uppgifter utan att känna sig störda, hotade eller utsatta för påtryckningar gäller alltså oavsett om förhörspersonen är kvinna eller man, flicka eller pojke. Kvinnor är i större utsträckning utsatta för mäns våld i nära relation och sexualbrott. Förslagen om utökade möjligheter till deltagande genom videokonferens, möjligheten att i större utsträckning hänvisa åhörare till en sidosal och den utvidgade möjligheten att utvisa part eller åhörare under förhör eller andra delar av sammanträdet kan därmed bidra till att uppnå det jämställdhetspolitiska målet att kvinnor och män ska ha samma makt att

forma samhället och sina egna liv där ett av delmålen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Förslagen bedöms inte ha någon påverkan på möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

15 Författningskommentar

15.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

5 kap.

3 §

Rättens ordförande *får tillåta att en anställd* vid domstolen, *eller någon* som tjänstgör där i utbildningssyfte, *får närvara vid ett sammanträde som hålls inom stängda dörrar. Om det finns särskilda skäl får ordföranden tillåta även andra att närvara vid ett sådant sammanträde.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om närvaro vid sammanträde som hålls inom stängda dörrar. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

Liksom hittills gäller att rättens ordförande får tillåta att en anställd vid domstolen, eller någon som tjänstgör där i utbildningssyfte, får närvara vid ett sammanträde som hålls inom stängda dörrar. Enligt paragrafens hittillsvarande lydelse har rätten kunnat tillåta även andra att närvara vid ett sådant sammanträde. Paragrafen ändras på så sätt att det är rättens ordförande som får besluta även i dessa fall.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

9 §

Rättens ordförande *ska upprätthålla ordningen* vid rättens sammanträden och *besluta* de ordningsregler som behövs. Ordföranden får också begränsa antalet åhörare i rättsalen för att undvika trängsel.

Det finns särskilda föreskrifter om säkerhetskontroll i domstol.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ordning i rättsalen. Övervägandena finns i avsnitt 8.1 och 8.2.

Ändringen i *första stycket* innebär att det förtydligas att ordföranden är skyldig att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och besluta de ordningsregler som behövs. Ordföranden ska således ingripa med adekvata åtgärder vid störande beteenden. Den hittillsvarande regleringen om utvisning i första stycket flyttas till 9 a §.

Fotograferingsförbudet och möjligheten för rätten att förbjuda ljudupptagning och ljudöverföring under ett förhör i hittillsvarande andra stycket flyttas till 9 b § respektive 9 c §.

Möjligheten i tredje stycket att häkta den som tränger sig in i rättsalen efter att ha utvisats, eller den som i övrigt inte lyder en tillsägelse, tas bort. Se dock 9 a § tredje stycket angående möjligheten att avvisa en åhörare i en sådan situation.

Det hittillsvarande fjärde stycket blir ett nytt *andra stycke*.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

9 a §

Rättens ordförande får utvisa den som stör ett sammanträde eller på något annat sätt uppträder olämpligt.

En part som utvisas ska om möjligt få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om detta inte kan ske ska det som inträffar vid sammanträdet återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Parten ska få möjlighet att ställa frågor till en person som hörs i partens frånvaro.

Om en åhörare återvänder till rättssalen efter att ha utvisats eller i övrigt inte rättar sig efter en tillsägelse av ordföranden, får ordföranden besluta att åhöraren ska avvisas från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet.

Om ordföranden inte bestämmer något annat, upphör ett beslut om utvisning att gälla när sammanträdet har avslutats och ett beslut om avvisning när sammanträdet har avslutats för dagen.

Paragrafen, som är ny, gör det möjligt för rättens ordförande att utvisa eller avvisa personer som på olika sätt stör ordningen vid ett sammanträde. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 9 § första stycket andra meningen med den ändringen att ordet otillbörligt byts ut mot ordet olämpligt. Det innebär att beslut om utvisning kommer att kunna aktualiseras i fler situationer än i dag. Exempel på ett beteende som kan vara olämpligt utan att vara direkt störande eller otillbörligt är att skapa irritation genom att viska eller göra vissa gester. Ytterligare ett exempel kan vara att någon upprepade gånger går in i och ut ur rättssalen (jfr SOU 2001:103 s. 317).

Enligt andra stycket ska en part som utvisas om möjligt få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om inte det är möjligt ska det som inträffar vid sammanträdet återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Parten ska också ges möjlighet att ställa frågor till personer som hörs under partens frånvaro. Se vidare författningskommentaren till 36 kap. 18 § tredje stycket.

I tredje stycket införs en möjlighet att avvisa en störande åhörare från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet.

Ett beslut om avvisning innebär att åhöraren ska avlägsna sig från lokalerna och inte får återvända så länge beslutet gäller. Ett sådant beslut är en ingripande åtgärd och möjligheten bör tillämpas efter noggranna avvägningar i fråga om behov och proportionalitet.

Ett beslut om avvisning får fattas om en åhörare som har utvisats återvänder till rättssalen. Typfallet är en åhörare som, efter att först ha utvisats, under lugna former går tillbaka in i rättssalen när målet senare ropas på. Ett beslut om avvisning får också fattas om en åhörare i övrigt inte rättar sig efter en tillsägelse av rättens ordförande. I många fall bör en tillsägelse användas som en första åtgärd mot störningar eller annat olämpligt beteende. Om åhöraren trots detta fortsätter att störa sammanträdet finns det inte sällan förutsättningar att både utvisa åhöraren ur rättssalen och att avvisa honom eller henne från domstolens lokaler. Valet av åtgärd får göras utifrån en bedömning av vad som är nödvändigt och proportionerligt i det enskilda fallet. Eftersom avvisning från domstolens lokaler är en mer ingripande åtgärd bör utvisning ur rättssalen

normalt övervägas i första hand. Om ett beslut om utvisning inte kan antas leda till att störningarna upphör kan dock avvisning från domstolens lokaler användas som en första åtgärd efter en tillsägelse.

Ett beslut om avvisning omfattar domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet. Det senare uttrycket avser situationen att ett sammanträde äger rum i andra lokaler än domstolens egna, t.ex. när en annan domstol har ställt en rättssal eller en sidosal till domstolens förfogande.

Möjligheten till avvisning är avsedd att tillämpas vid sidan av regleringen i polislagen (1984:387) som styr under vilka förutsättningar domstolens ordningsvakter får avvisa eller avlägsna den som stör den allmänna ordningen (13 och 29 §§).

Av *fjärde stycket* framgår hur länge ett beslut om utvisning eller avvisning gäller. Om ordföranden inte bestämmer något annat upphör ett beslut om utvisning att gälla när sammanträdet har avslutats. Pågår sammanträdet i flera dagar gäller beslutet alltså till och med den sista sammanträdesdagen. En helhetsbedömning får göras i det enskilda fallet, där såväl störningens allvar som sammanträdets längd måste beaktas. Ljud- eller ringsignaler från mobiltelefoner, korta samtal mellan åhörare eller kommentarer som inte kan uppfattas som kränkande är exempel på störningar där beslutet om utvisning skulle kunna begränsas till en dag eller kortare. Vid mer allvarliga störningar saknas normalt skäl att begränsa beslutet i tiden. Det skulle t.ex. kunna röra sig om åhörare som skrattar, fäller kränkande kommentarer eller applåderar. Detta gäller i synnerhet om störningarna upprepas.

Ett beslut om avvisning upphör att gälla när sammanträdet har avslutats för dagen, om ordföranden inte bestämmer något annat. Om en åhörare avvisas från resterande del av sammanträdet är det inte möjligt att neka åhöraren tillträde till domstolens lokaler annat än under den tid som sammanträdet pågår. Det är alltså inte möjligt att neka en avvisad person tillträde till domstolens lokaler under förhandlingsfria dagar i ett flerdagarsmål. I många fall kan det vara lämpligt att kombinera ett beslut om avvisning med ett beslut om utvisning om avsikten är att personen inte ska få komma tillbaka till rättssalen efter det att avvisningsbeslutet har upphört att gälla.

9 b §

Vid rättens sammanträden är det förbjudet att med tekniskt hjälpmedel ta upp bild i eller in i rättssalen om inte något annat följer av lag.

Förbudet hindrar inte att domstolen tar upp bild i rättssalen när domstolens överfallslarm har utlösts.

Paragrafen, som är ny, innehåller regler om fotografering i rättssalen. Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

Första stycket motsvarar i huvudsak det hittillsvarande fotograferingsförbudet i 9 § andra stycket första meningen med den ändringen att förbudet utvidgas till att även omfatta situationer där bild tas in i en rättssal, t.ex. genom en öppen dörr eller genom en fönsterruta. Med att med tekniskt hjälpmedel ta upp bild avses såväl bildupptagning som bildöverföring, oavsett vilken teknik som används. Således omfattas fotografering och annan bildupptagning med såväl analog som digital

teknik, exempelvis fotografering med systemkamera eller kamera i mobiltelefon, inspelning med videoteknik samt bildupptagning med webbkamera eller tv-kamera för direktsändning (jfr prop. 2012/13:69 s. 39).

Det klargörs också att förbudet gäller fotografering som sker vid rättens sammanträden, dvs. från det att målet ropas på till dess att parter, ombud, åhörare och andra som närvarar har lämnat rättssalen efter att en dom avkunnats eller underrättelse om tid för meddelande av dom lämnats.

I *andra stycket* införs en möjlighet för domstolen att ta upp bild i rättssalen när domstolens överfallslarm har utlöst. Med överfallslarm avses den signal som en larmanläggning avger till en larmcentral eller en larmmottagare hos Polismyndigheten vid intrång, överfall eller liknande brottsligt angrepp (jfr lagen [1983:1097] med vissa bestämmelser om larmanläggningar m.m.). Domstolarnas interna vaktlarm är inte ett överfallslarm i den mening som avses i paragrafen, även om det skulle användas i en överfallssituation.

Undantaget från fotograferingsförbudet syftar framför allt till att möjliggöra att tillstånd ges till kameraövervakning av rättssalen i överfallssituationer. I kameraövervakningslagen (2013:460) regleras tillståndsplikten för kameraövervakning av platser dit allmänheten har tillträde. Ett beslut om tillstånd kan vara förenat med villkor för övervakningen, t.ex. hur länge bilder får sparas, om även ljud får tas upp och andra aspekter av betydelse för övervaknings- och integritetsintresset.

Upptagning av bilder i strid med fotograferingsförbudet kan föranleda straffansvar enligt 9 kap. 5 a §.

9 c §

Rättens ordförande får förbjuda ljudupptagning eller ljudöverföring som görs av någon annan än rätten under ett förhör, om det kan antas att upptagningen eller överföringen besvärar den som hörs i sådan grad att det påverkar utredningen negativt.

Paragrafen, som är ny, reglerar möjligheten att förbjuda ljudupptagning och ljudöverföring under ett förhör. Paragrafen motsvarar hittillsvarande 9 § andra stycket andra meningen. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

Bestämmelsen ändras på så sätt att det i stället för rätten är rättens ordförande som får förbjuda ljudupptagningar eller ljudöverföringar som görs av någon annan än rätten under ett förhör.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

9 d §

Elektronisk utrustning som åhörare har med sig i rättssalen och som kan störa ordningen eller användas för att ta upp bild ska vara avstängd och undanstoppad. Om det finns skäl för det får rättens ordförande besluta om undantag.

Paragrafen, som är ny, reglerar användningen av elektronisk utrustning i rättssalen. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Huvudregeln är att elektronisk utrustning som åhörare har med sig i rättssalen och som kan störa ordningen eller användas för att ta upp bild ska vara avstängd och undanstoppad. All elektronisk utrustning omfattas om den kan störa ordningen vid ett sammanträde eller användas för att ta upp bild, även om utrustningen kan användas också för andra ändamål. Det

innebär att regleringen omfattar de allra flesta mobiltelefoner, surfplattor och bärbara datorer liksom smarta klockor, glasögon, pennor och liknande smarta föremål. Regleringen omfattar däremot inte sådan elektronisk utrustning som enbart kan användas för ändamål som är tillåtna i rättssalen. Ett exempel är elektroniska diktafoner som används för att spela in ljud. Om det inte har meddelats något förbud mot ljudupptagning eller ljudöverföring får sådan utrustning alltså användas.

Den elektroniska utrustning som omfattas av regleringen ska vara avstängd och undanstoppad i rättssalen. Öppen hantering av mobiltelefoner och liknande utrustning ska alltså som huvudregel inte förekomma, utan utrustningen ska vara undanstoppad i exempelvis en ficka eller väska.

Om det finns skäl för det får rättens ordförande besluta om undantag. Sådana omständigheter som att elektronisk utrustning behövs för rapportering som sker som ett led i nyhetsförmedling eller i något annat sammanhang av samhällligt intresse kan ofta vara skäl att tillåta användning av elektronisk utrustning. Ett annat exempel är studenter som i studiesyfte är på plats i rättssalen och vars möjlighet att dokumentera vad som händer där påtagligt underlättas om elektronisk utrustning får användas. Alla undantag ska bygga på objektiva och sakliga kriterier. Ett beslut om undantag innebär att den elektroniska utrustningen får användas för ändamål som är tillåtna i rättssalen. En åhörare som har medgetts undantag har alltså inte rätt att t.ex. filma eller fotografera i rättssalen (9 b §).

10 §

Den som ska delta i ett sammanträde inför rätten ska infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls.

Om det finns skäl för det får rätten besluta att den som ska delta i ett sammanträde i stället ska delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Rättens ordförande får besluta i frågan om den uppkommer under ett sammanträde.

Vid bedömningen av om det finns skäl för ett deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring ska rätten, eller rättens ordförande, särskilt beakta

- 1. de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som ska delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen,*
- 2. om någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla för att vara närvarande i rättssalen,*
- 3. om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar, och*
- 4. om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.*

Ett deltagande enligt andra stycket får inte ske om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter.

Den som deltar i ett sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring ska anses ha inställt sig inför rätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om deltagande vid sammanträden. Övervägandena finns i avsnitt 5.2 och 8.1.

Ändringen i *andra stycket* innebär att rättens ordförande får besluta om deltagande vid sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring om frågan uppkommer under ett sammanträde.

Tredje stycket motsvarar delvis det hittillsvarande andra stycket andra meningen. Den *andra punkten* ändras på så sätt att det hittillsvarande

kravet på att rädslan ska vara påtaglig för att deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring ska vara möjligt tas bort. Tröskeln för när rädsla kan vara ett skäl till deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring sänks alltså något, vilket överensstämmer med hur bestämmelsen hittills har tillämpats i praxis. Rädslan får inte framstå som alltför abstrakt eller obefogad och kan exempelvis avse hot eller trakasserier i eller utanför rättsalen från parter eller åhörare.

Enligt *tredje punkten*, som är ny, ska man vid bedömningen av om det finns skäl för deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring särskilt beakta om det kan antas att någon som ska delta utsätts för påtryckningar. Påtryckningar innefattar, utöver öppna hot och trakasserier, även mer subtila åtgärder som t.ex. obehagliga gester, intensivt stirrande, frågor som visar att man vet var någon bor eller går i skolan, lyckönskningar inför vittnesmål eller anspelningar på repressalier. Sådant beteende kan upplevas som särskilt obehagligt och skrämmande om det kommer från personer som bär kläder eller symboler som anspelar på organiserad brottslighet eller ett våldskapital. Domstolen ska kunna ta upp frågan på eget initiativ om det finns skäl för det, t.ex. om uppgifter från åklagaren eller ett målsägandebiträde ger anledning till det eller om det i samband med delgivningsförsök eller ett inställt sammanträde framkommer uppgifter som tyder på att den som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar. Det krävs alltså inte att personen själv agerar i frågan och påtalar sin rädsla.

I en ny *fjärde punkt* förtydligas att det vid bedömningen av om det finns skäl för någon att delta i ett sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring särskilt ska beaktas om det är nödvändigt av säkerhetsskäl (jfr prop. 2004/05:131 s. 225). Att det finns en konkret hotbild mot målsägande, vittnen eller andra förhörspersoner kan innebära att det finns skäl för ett deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Kravet på att åtgärden ska vara nödvändig innebär att behovet av ett sådant deltagande ska vägas mot andra åtgärder som kan förebygga och avhjälpa säkerhetsriskerna. Till sådana åtgärder hör säkerhetskontroll, utökad närvaro av ordningsvakter eller att en utsatt person får hjälp att ta sig till rättsalen genom en särskild ingång.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

12 §

Rätten *ska* se till att de som *ska* delta i ett sammanträde och som inte *får* plats i rättsalen, kan följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en lokal som ställts i ordning för detta ändamål (sidosal).

Rätten får även låta åhörare som inte *får* plats i rättsalen följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring i en sidosal.

Rättens ordförande får besluta om sidosal om frågan uppkommer under ett sammanträde.

Paragrafen reglerar situationen när antalet personer som ska delta eller på annat sätt vill följa ett sammanträde är så stort att inte alla kan beredas plats i rättsalen. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

Enligt *tredje stycket*, som är nytt, får rättens ordförande besluta om sidosal om frågan uppkommer under ett sammanträde. Det hittillsvarande

tredje stycket om att sidosalen i vissa hänseenden likställs med rättssalen flyttas till 14 §.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

13 §

Om det finns skäl för det får rätten besluta att samtliga åhörare ska följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en sidosal. Rättens ordförande får besluta i frågan om den uppkommer under ett sammanträde.

Vid bedömningen av om det finns skäl för ett beslut om sidosal ska rätten, eller rättens ordförande, särskilt beakta

1. om det kan antas att åhörarna kommer att störa sammanträdet eller på något annat sätt uppträda olämpligt i rättssalen,

2. om någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla på grund av åhörarnas närvaro,

3. om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar av åhörarna, och

4. om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Om det finns särskilda skäl får åhörare undantas från ett beslut om sidosal.

Paragrafen, som är ny, reglerar när sidosal kan användas av ordnings- och säkerhetsskäl. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

Av *första stycket* framgår att om det finns skäl för det får rätten besluta att åhörarna ska få följa ett sammanträde i en sidosal i stället för i rättssalen. En förutsättning är att det kan ordnas med både ljud- och bildöverföring till sidosalen.

Sidosal kan användas som en förebyggande åtgärd i mål där störningar, rädsla, påtryckningar eller säkerhetshot kan förväntas och rätten kan därför besluta om sidosal under beredningen av målet. Rätten utgörs då av en lagfaren domare i såväl tingsrätt som hovrätt. Ordföranden får besluta om användning av en sidosal om frågan uppkommer under ett sammanträde. I en sådan situation kan det dock ofta vara mer ändamålsenligt att utvisa eller avvisa enskilda åhörare (9 a § och 36 kap. 18 §).

I *andra stycket* anges vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om det finns skäl att använda en sidosal. Genom att ordet åhörarna används markeras att de förutsättningar som ställs upp för att en sidosal ska få användas ska vara uppfyllda för fler än en person. Det centrala är att åhörarna, eller en del av dem, som grupp kan antas agera på ett sätt som motiverar att samtliga åhörare hänvisas till en sidosal. Åhörarna kan, enligt *första punkten*, hänvisas till en sidosal om det kan antas att de kommer att störa sammanträdet eller på något annat sätt uppträda olämpligt t.ex. genom att skratta, applådera eller kommentera vad som händer i rättssalen. Ett sådant agerande kan i vissa fall förväntas i t.ex. vissa mål mot unga tilltalade där det ofta är många kamrater till parterna på plats. Det saknar betydelse om beteendet riskerar att rikta sig mot rätten, en part, en målsägande, ett vittne eller andra åhörare.

Enligt *andra punkten* kan användning av en sidosal aktualiseras om någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla på grund av åhörarnas närvaro. Rädslan får inte framstå som alltför abstrakt eller obefogad och kan exempelvis avse hot eller trakasserier i eller utanför rättssalen från

åhörare. Att hänvisa åhörarna till en sidosal får då vägas mot alternativet att låta förhörspersonen delta genom videokonferens.

Enligt *tredje punkten* kan åhörarna hänvisas till en sidosal om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar från åhörarna. Påtryckningar innefattar, utöver öppna hot och trakasserier, även mer subtila åtgärder som t.ex. obehagliga gester, intensivt stirrande, frågor som visar att man vet var någon bor eller går i skolan, lyckönskningar inför vittnesmål eller anspelningar om represalier. Sådant beteende kan upplevas som särskilt obehagligt och skrämmande om det kommer från personer som bär kläder eller symboler som anspelar på organiserad brottslighet eller ett våldskapital.

Enligt *fjärde punkten* kan en sidosal användas om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Att det finns en konkret hotbild mot målsägande, vittnen eller andra förhörspersoner är exempel på en situation där det kan finnas skäl att använda en sidosal. Kravet på att åtgärden ska vara nödvändig innebär att behovet ska vägas mot andra åtgärder som kan förebygga och avhjälpa säkerhetsriskerna. Till sådana åtgärder hör säkerhetskontroll, utökad närvaro av ordningsvakter eller att en utsatt person får hjälp att ta sig till rättssalen genom en särskild ingång.

Enligt *tredje stycket* får åhörare undantas från ett beslut om sidosal om det finns särskilda skäl för det. Genom att ställa upp ett krav på särskilda skäl markeras att omständigheterna ska ha särskild tyngd. Exempel på åhörare som det kan finnas skäl att undanta är stödpersoner, nära anhöriga till en part och personer som rapporterar som ett led i nyhetsförmedling eller i något annat sammanhang av samhällligt intresse. Alla undantag ska bygga på objektiva och sakliga kriterier. Villkoren bör också vara desamma för alla parter i målet så att det inte kan uppfattas som att parternas likställighet i domstolsprocessen rubbas. Detta förhindrar i de flesta fall att ordföranden i ett brottmål medger undantag för exempelvis målsägandens anhöriga och vänner enligt mer generösa kriterier än för anhöriga och vänner till den tilltalade.

Initiativet till att placera åhörarna i en sidosal kan komma från rätten, men inget hindrar att t.ex. en åklagare, försvarare eller ett målsägandebiträde väcker frågan då dessa personer ofta har bättre förutsättningar att uppmärksamma i vilka mål det finns en potentiell risk för störningar, rädsla, påverkansförsök och hot mot säkerheten.

14 §

Bestämmelserna i 9–9 d §§ ska tillämpas också i fråga om en sidosal.

Paragrafen, som är ny, reglerar vilka bestämmelser som gäller i en sidosal. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

Regleringen har hittills funnits i 12 § tredje stycket och varit begränsad till sidosalar som används vid platsbrist. En ändring görs nu så att alla sidosalar, även sådana som används av ordnings- och säkerhetsskäl, omfattas.

Liksom hittills innebär hänvisningen till andra bestämmelser i 5 kap. att sidosalen i stor utsträckning likställs med rättssalen. Det betyder att de befogenheter och skyldigheter som ordföranden har i fråga om ordningen i rättssalen gäller även i sidosalen. Ordföranden får t.ex. förbjuda att någon annan än rätten tar upp eller överför ljud under ett förhör, om det kan antas

att upptagningen eller överföringen besvärar den som hörs i sådan grad att det påverkar utredningen negativt. Hänvisningen innebär också att det är förbjudet att ta upp bild i eller in i en sidosal. Det gäller såväl bilder av sådant som utspelar sig i sidosalen som bilder av sådant som visas där på en bildskärm. De regler som gäller för användning av elektronisk utrustning i rättssalen gäller också för sådan utrustning i en sidosal.

15 §

Om rättens ordförande vid ett sammanträde är förhindrad att upprätthålla ordningen enligt 9 § på grund av rättssalens utformning eller för att en sidosal används, får uppgiften delegeras till en polisman eller ordningsvakt. Innan delegering sker till en polisman ska samråd ske med Polismyndigheten.

Delegeringen får inte omfatta

- 1. avvisning av en åhörare enligt 9 a § tredje stycket,*
- 2. förbud mot ljudupptagning eller ljudöverföring enligt 9 c §,*
- 3. beslut om undantag från skyldigheten att ha elektronisk utrustning avstängd och undanstoppad enligt 9 d §, eller*

4. andra uppgifter som bör utföras av en lagfaren domare.

Om en polisman eller ordningsvakt efter delegering har beslutat om utvisning enligt 9 a § första stycket ska han eller hon skyndsamt anmäla det till ordföranden som snarast ska pröva frågan.

Paragrafen, som är ny, ger ordföranden en möjlighet att delegera vissa uppgifter när det gäller att upprätthålla ordningen. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Enligt *första stycket* har ordföranden möjlighet att delegera vissa av sina uppgifter när det gäller att upprätthålla ordningen till en polisman eller ordningsvakt. Ordningstvaktens förordnande meddelas med stöd av 3 § lagen (1980:589) om ordningstvakter. Det saknar betydelse om ordningstvaktens är inhyrd eller anställd vid domstolen. Innan delegering sker till en polisman ska samråd ske med Polismyndigheten. Delegering är möjlig endast i de fall då ordföranden inte har någon reell möjlighet att upprätthålla ordningen. Så är fallet i vissa rättssalar där t.ex. åhörarplatserna är placerade bakom en glasvägg och vid användning av en sidosal. Det är endast möjligt att delegera uppgiften att upprätthålla ordningen vid ett sammanträde. Att besluta de ordningsregler som behövs är alltså förbehållet ordföranden (9 § första stycket).

Exempel på uppgifter som kan vara lämpliga att delegera är att generellt övervaka ordningen, reglera in- och utpassering och att meddela tillsägelser. Andra exempel är att se till att åhörarna inte bryter mot förbudet att fotografera i rättssalen eller mot regleringen om att elektronisk utrustning ska vara avstängd och undanstoppad. Om någon bryter mot dessa regler kan polismannen eller ordningstvaktens ingripa genom att påtala vad som gäller och säga till den berörda personen att sluta med det otillåtna beteendet. Polismannen eller ordningstvaktens kan även ingripa mot personer som agerar i strid med ordningsregler som ordföranden har beslutat med stöd av 9 § första stycket. Vidare kan den som delegering har skett till ingripa mot personer som genom att göra vissa gester, kommentera vad förhörs personer säger eller på något annat sätt agerar olämpligt eller störande. En naturlig första åtgärd är att säga till personen i fråga, men om inte det är tillräckligt kan även utvisning ske.

I *andra stycket* klargörs vilka uppgifter som inte får delegeras. Delegeringen får inte omfatta möjligheten att avvisa en åhörare som stör ordningen (9 a § tredje stycket), förbjuda ljudupptagning eller ljudöverföring (9 c §) eller besluta om undantag från skyldigheten att ha elektronisk utrustning avstängd och undanstoppad (9 d §). Delegeringen får inte heller omfatta andra uppgifter som bör utföras av en lagfaren domare. Det innebär att uppgifter som är rättsligt komplicerade, av stor betydelse för enskilda eller kräver särskilda intresseavvägningar inte omfattas av möjligheten till delegering. De uppgifter som delegeras till en polisman eller ordningsvakt gäller vid sidan av de befogenheter som polismän och ordningsvakter har enligt polislagen.

Enligt *tredje stycket* ska en polisman eller ordningsvakt som har visat ut en störande person från rättsalen skyndsamt anmäla det till ordföranden som snarast ska pröva frågan, vanligen i samband med nästa paus i sammanträdet.

9 kap.

5 §

Den som vid ett sammanträde inför rätten stör förhandlingen *eller* bryter mot en ordningsregel eller ett förbud som har meddelats med stöd av 5 kap. 9 *eller* 9 c § döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i *en* rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.

Första stycket *ska* tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 *eller* 13 §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straff för ordningsstörningar m.m. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Första stycket anpassas till att möjligheten att förbjuda ljudupptagning och ljudöverföring flyttas från 5 kap. 9 § andra stycket andra meningen till 5 kap. 9 c §. Regleringen som straffbelägger överträdelse av fotograferingsförbudet flyttas till 5 a §.

Andra stycket ändras på så sätt att straffbestämmelserna utsträcks till att även gälla ordningsstörningar m.m. i en sådan sidosal som avses i 5 kap. 13 §.

Enligt det *tredje stycket*, som är nytt, ska det inte dömas till ansvar i ringa fall. Vid bedömningen av om en gärning är ringa ska hänsyn tas bl.a. till i vilken utsträckning gärningen har skadat de skyddsintressen som ligger till grund för den ordningsregel eller det förbud som personen brutit mot. Exempel på situationer som kan vara att bedöma som ringa är om personer i strid med en ordningsregel som ordföranden har beslutat tar med sig mat eller dryck in i rättsalen eller lämnar kvar kläder och andra tillhörigheter under en paus i sammanträdet.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

5 a §

Den som tar upp bild i strid med 5 kap. 9 b § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 eller 13 §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om straff för brott mot fotograferingsförbudet. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Regleringen som straffbelägger överträdelse av fotograferingsförbudet flyttas från 5 § första stycket till *första stycket* i denna paragraf. Vidare anpassas regleringen till hur fotograferingsförbudet utformas i 5 kap. 9 b §.

Straffskalan skärps till böter eller fängelse i sex månader. Det medför att straffet för brott mot fotograferingsförbudet normalt bör bestämmas till dagsböter. Ett exempel på en situation som skulle kunna motivera att ett högt antal dagsböter döms ut är när någon filmar en förhörsperson som lämnar sin berättelse inför rätten. Vidare ska brott mot fotograferingsförbudet inte längre vara en rättegångsförseelse. Rätten kan därför inte på eget initiativ ta upp frågan om ansvar för brott mot fotograferingsförbudet (jfr 20 kap. 1 §). I stället gäller rättegångsbalkens allmänna brottmålsregler för åtal och forum samt för handläggningen i övrigt.

När det gäller *andra* och *tredje styckena* hänvisas till författningskommentaren till 5 § andra och tredje styckena. Ett exempel på en situation som kan vara att bedöma som ringa är när en person bryter mot fotograferingsförbudet utan att varken störa sammanträdet eller kränka någons personliga integritet.

36 kap.

18 §

Rättens ordförande får besluta att en part eller en åhörare inte får *närvara i rättssalen*

1. om det *kan antas* att *ett vittne* av rädsla eller *någon* annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro,

2. om parten eller åhöraren *utsätter ett vittne för påtryckningar*, eller

3. om *parten eller åhöraren genom att avbryta eller på något annat sätt hindrar ett vittne i hans eller hennes berättelse.*

Om det finns särskilda skäl får ordföranden under de förutsättningar som anges i första stycket 1 eller 2 besluta att en åhörare ska avvisas från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet.

När ett sammanträde hålls i en parts frånvaro enligt första stycket, ska parten om möjligt få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om detta inte kan ske, ska det som inträffar vid sammanträdet återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Parten ska få möjlighet att ställa frågor till ett vittne som hörs i partens frånvaro.

Paragrafen ger rättens ordförande en möjlighet att utvisa parter och åhörare ur rättssalen och att avvisa åhörare från domstolens lokaler. Den ger också en part som utvisats möjlighet att följa sammanträdet. Övervägandena finns i avsnitt 5.4 och 8.1.

Ändringarna i *första stycket* innebär att rättens ordförande får besluta att en part eller en åhörare inte ska få närvara i rättssalen. Det krävs alltså inte som hittills att det är rätten som beslutar. Första stycket ändras också på så sätt att beslutet kan avse hela sammanträdet och inte – som hittills – bara själva vittnesförhöret. Det blir t.ex. möjligt att besluta att en part eller en

åhörare inte får närvara under sakframställningarna. Av beslutet måste tydligt framgå under vilka delar av sammanträdet parten eller åhöraren inte får närvara och åtgärden får inte vara mer omfattande än vad som är nödvändigt.

Den *andra punkten* är ny och innebär att ordföranden får besluta att en part eller en åhörare som utsätter ett vittne för påtryckningar inte får närvara i rättssalen. Utöver öppna hot och trakasserier kan påtryckningar innefatta mer subtila åtgärder som t.ex. obehagliga gester, intensivt stirrande, frågor som visar att man vet var någon bor eller går i skolan, lyckönskningar inför vittnesmål eller anspelningar på repressalier. Klädsel, symboler och andra anspelningar på organiserad brottslighet eller ett våldskapital kan – i förening med andra omständigheter – vara en påtryckning i den mening som avses i andra punkten. Ett sådant exempel kan vara när personer uppträder i grupp med synliga kännetecken på ett sätt som är att anse som en maktdemonstration. En helhetsbedömning får göras i det enskilda fallet med utgångspunkt i personens beteende vid sammanträdet. Omständigheter som t.ex. målets karaktär, tidigare händelser och vittnets relation till parten eller åhöraren kan också vägas in.

Den hittillsvarande möjligheten i andra punkten att utvisa en part eller en åhörare som avbryter ett vittne flyttas till en *ny tredje punkt*.

I *andra stycket* införs en möjlighet att avvisa en åhörare från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet. Det senare uttrycket avser situationen att ett sammanträde äger rum i andra lokaler än domstolens egna, t.ex. när en annan domstol har ställt en rättssal eller en sidosal till domstolens förfogande. En avvisning innebär att åhöraren ska avlägsnas från lokalerna och inte får återvända så länge beslutet gäller. På samma sätt som vid beslut enligt första stycket måste det av beslutet tydligt framgå under vilka delar av sammanträdet åhöraren inte får vara närvarande och åtgärden får inte vara mer omfattande än vad som är nödvändigt.

Ett beslut om avvisning får fattas om det kan antas att ett vittne av rädsla eller någon annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av åhörarens närvaro eller om åhöraren utsätter ett vittne för påtryckningar.

Ett beslut om avvisning är en ingripande åtgärd och möjligheten bör tillämpas efter noggranna avvägningar i fråga om behov och proportionalitet. Genom kravet på särskilda skäl markeras att åtgärden ska användas med restriktivitet och att den förutsätter att det finns omständigheter av särskild tyngd. Särskilda skäl kan exempelvis vara att trycket på vittnet kan antas fortsätta i samband med pauser i sammanträdet.

I vissa fall finns det förutsättningar att både utvisa en åhörare ur rättssalen och att avvisa denne från domstolens lokaler. Valet av åtgärd får då göras utifrån en bedömning av vad som är nödvändigt och proportionerligt i det enskilda fallet. Eftersom avvisning från domstolens lokaler är en mer ingripande åtgärd bör utvisning ur rättssalen normalt övervägas i första hand. Det finns dock inget som hindrar att avvisning från domstolens lokaler används som en första åtgärd.

Regleringen av möjligheten för en part som utvisats att följa det förhör som pågår i rättssalen och ställa frågor till vittnen som hörs när parten inte är närvarande flyttas från andra stycket till ett nytt *tredje stycke*. Regleringen ändras på så sätt att parten ges möjlighet att följa även andra delar av sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och

bildöverföring. Om det inte är möjligt för parten att följa sammanträdet genom en sådan överföring ska det som inträffar vid sammanträdet återges i den omfattning som behövs när parten åter är närvarande. Bedömningen av vad som behöver återges får göras utifrån förhållandena i det enskilda fallet och med utgångspunkt i att rätten till försvar ska iakttas. Normalt sett ska parten åtminstone ges möjlighet att ta del av en sammanfattning av sakframställningar, förhör och slutanförenden som hålls i partens frånvaro.

Möjligheterna till utvisning och avvisning gäller också i mål där förhör hålls med en part eller en målsägande som inte för talan (37 kap. 3 §).

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

15.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

27 §

Mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år *ska*, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, *om* möjligt sättas ut till handläggning *på ett sådant sätt* att målet inte *drar till* sig uppmärksamhet.

Rätten får i mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år *besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen* är till uppenbar olägenhet *på grund* av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. *Om rätten anser* att ett sådant *beslut* bör meddelas och *om någon* som har fyllt tjuogoett år *också är* tilltalad i målet, *ska rätten handlägga åtalet* mot den som är under tjuogoett år som ett särskilt mål, *om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras*.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får *rättens ordförande tillåta* att den tilltalades anhöriga och andra vars närvaro kan väntas bli till nytta får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt arton år *ska* tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till *någon* annan påföljd än böter.

Paragrafen innehåller bestämmelser om huvudförhandlingen i mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

Ändringen i *tredje stycket* innebär att rättens ordförande, i stället för rätten, får besluta att den tilltalades anhöriga och andra vars närvaro kan väntas bli till nytta får närvara vid en förhandling inom stängda dörrar.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

15.3 Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

16 §

I fråga om offentlighet och ordning vid *en* muntlig förhandling gäller 5 kap. 1–5, 9–9 d och 12–15 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten *besluta* att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att läggas fram *en* uppgift, för vilken *det* hos domstolen gäller sekretess som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Paragrafen innehåller bestämmelser om offentlighet och ordning vid en muntlig förhandling. Övervägandena finns i avsnitt 9.

I *första stycket* hänvisas det till ytterligare paragrafer i 5 kap. rättegångsbalken (9 a–d och 13–15 §§). Det innebär att det vid muntliga förhandlingar i allmän förvaltningsdomstol blir möjligt att bl.a. avvisa störande åhörare från domstolens lokaler. Det blir också möjligt att hänvisa åhörarna till en sidosal i större utsträckning än vad som hittills har varit fallet. Se vidare författningskommentaren till angivna paragrafer.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

38 §

Den som vid *en* muntlig förhandling stör förhandlingen eller bryter mot *en* föreskrift eller *ett* förbud som har meddelats med stöd av 16 §, jämfört med 5 kap. 9 *eller* 9 c § rättegångsbalken, döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i *en* skrivelse till rätten uttalar sig otillbörligt.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 16 § jämfört med 5 kap. 12 eller 13 § rättegångsbalken.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straff för ordningsstörningar m.m. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Första stycket anpassas till att möjligheten att förbjuda ljudupptagning och ljudöverföring flyttas från 5 kap. 9 § andra stycket andra meningen till 5 kap. 9 c § rättegångsbalken. Regleringen som straffbelägger överträdelse av fotograferingsförbudet flyttas från första stycket i denna paragraf till 38 a §.

Regleringen i det nya *andra stycket* innebär att straffbestämmelserna utsträcks till att även gälla ordningsstörningar m.m. i en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 eller 13 § rättegångsbalken.

Enligt det *tredje stycket*, som är nytt, ska det inte dömas till ansvar i ringa fall. Se vidare författningskommentaren till 9 kap. 5 § rättegångsbalken.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

38 a §

Den som tar upp bild i strid med 16 § jämfört med 5 kap. 9 b § rättegångsbalken döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 16 § jämfört med 5 kap. 12 eller 13 § rättegångsbalken.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om straff för brott mot fotograferingsförbudet. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Regleringen som straffbelägger överträdelse av fotograferingsförbudet flyttas från 38 § första stycket till *första stycket* i denna paragraf. Vidare anpassas regleringen till hur fotograferingsförbudet utformas i 5 kap. 9 b § rättegångsbalken.

Straffskalan skärps till böter eller fängelse i sex månader och brott mot fotograferingsförbudet ska inte längre vara en rättegångsförseelse. Rätten kan därför inte på eget initiativ ta upp frågan om ansvar (jfr 42 §). I stället gäller rättegångsbalkens allmänna brottmålsregler för åtal och forum samt

för handläggningen i övrigt. Se vidare författningskommentaren till 9 kap. 5 a § rättegångsbalken.

När det gäller *andra* och *tredje styckena* hänvisas till författningskommentaren till 38 § andra och tredje styckena och till 9 kap. 5 a § rättegångsbalken.

15.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol

2 §

Säkerhetskontroll beslutas av domstolens chef eller någon annan lagfaren domare som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. *Om en säkerhetskontroll ska genomföras med anledning av en viss förhandling, får den även beslutas av rätten.*

Innan *en* säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten och, om *kontrollen* ska genomföras med anledning av en viss förhandling i brottmål, med åklagaren. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse *en* viss tid, dock längst *sex* månader, eller en viss förhandling. I beslutet ska det anges vilka lokaler som kontrollen ska omfatta.

I paragrafen regleras vem som beslutar om säkerhetskontroll, när samråd ska ske med Polismyndigheten och åklagaren samt vad ett beslut om säkerhetskontroll ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

I *tredje stycket* förlängs giltighetstiden för ett beslut om säkerhetskontroll till längst sex månader. Liksom hittills gäller att säkerhetskontrollen inte ska pågå under längre tid än vad som behövs med hänsyn till riskerna för domstolen. Domstolen ska alltså även fortsättningsvis under ett besluts giltighetstid löpande ompröva förutsättningarna för säkerhetskontrollen.

3 §

En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats att närvara vid en förhandling och övriga besökare till de lokaler som beslutet om säkerhetskontroll avser.

Kontrollen omfattar inte domstolens anställda eller nämndemän och inte heller åklagare, advokater, polismän eller ordningsvakter som i tjänsten infinner sig i berörda lokaler. Kontrollen omfattar inte heller personer som är anhållna, häktade eller intagna i kriminalvårdsanstalt eller de som ombesörjer transporten av dessa personer. Om det finns särskilda skäl får den som enligt 2 § beslutar om säkerhetskontrollen undanta andra personer från kontrollen eller besluta att personer som annars skulle vara undantagna ska omfattas av den.

I paragrafen anges vilka som omfattas av säkerhetskontrollen, när denna personkrets kan inskränkas respektive utökas samt vem som fattar beslut i en sådan fråga. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

Andra stycket, som är nytt, motsvarar delvis nuvarande andra och tredje meningarna i första stycket. Liksom hittills undantas domstolens anställda och nämndemän, liksom åklagare, advokater, polismän och ordningsvakter

från säkerhetskontroll. För åklagare, advokater, polismän och ordningsvakter förtydligas det att undantaget gäller endast när de infinner sig i tjänsten. Kontrollen omfattar inte heller personer som är anhållna, häktade eller intagna i kriminalvårdsanstalt eller de som ombesörjer transporten av dessa personer. Övriga personer som utövar allmän tjänst eller offentligt uppdrag och som hittills har varit undantagna från säkerhetskontroll omfattas däremot av kontrollen. Möjligheten att besluta om att inskränka eller att utöka kretsen av personer som omfattas av säkerhetskontrollen är oförändrad.

15.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

37 §

En muntlig förhandling hålls på sjukvårdsinrättningen, om inte patienten deltar genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring enligt 14 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) eller särskilda skäl talar för något annat. Patienten ska vara närvarande vid förhandlingen, om det är möjligt med hänsyn till patientens psykiska tillstånd. Patientens stödperson har rätt att närvara vid förhandlingen och ska om möjligt underrättas om den. Chefsöverläkaren ska höras vid förhandlingen om det inte är uppenbart obehövligt.

Om det inte är uppenbart obehövligt ska förvaltningsrätten i ett mål enligt denna lag höra en lämplig sakkunnig vid *den muntliga förhandlingen*. Vid förhandlingen får den sakkunnige, i syfte att få upplysning om omständigheter som är av betydelse för dennes uppgift, ställa frågor till chefsöverläkaren och patienten.

Om en patient som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten *besluta* att *patienten ska* hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om muntlig förhandling i mål om psykiatrisk tvångsvård. Övervägandena finns i avsnitt 12.2.

I *första stycket* görs ett tillägg av vilket följer att en muntlig förhandling inte behöver hållas på sjukvårdsinrättning om patienten deltar genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Det innebär att rätten kan vara i domstolens lokaler medan t.ex. patienten, chefsöverläkaren och det offentliga biträdet deltar genom videokonferens från sjukvårdsinrättningen.

Hänvisningen i 14 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) till 5 kap. 10 § rättegångsbalken innebär att de förutsättningar för att tillåta deltagande genom videokonferens eller per telefon som anges där är tillämpliga även vid mål om psykiatrisk tvångsvård. Det innebär bl.a. att en bedömning av om det är lämpligt med ett sådant deltagande måste göras utifrån förhållandena i det enskilda fallet. Se vidare författningskommentaren till 5 kap. 10 §.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

37 a §

Vid sjukvårdsinrättningen ska det finnas den personal, de lokaler och den utrustning som behövs för att en god säkerhet ska kunna tillgodoses vid en muntlig förhandling som hålls där enligt 37 §.

I paragrafen, som är ny, regleras kravet på god säkerhet vid muntlig förhandling som hålls på en sjukvårdsinrättning. Övervägandena finns i avsnitt 12.1.

Enligt paragrafen ska det vid sjukvårdsinrättningen finnas den personal, de lokaler och den utrustning som behövs för att en god säkerhet ska kunna tillgodoses vid muntlig förhandling som hålls på sjukvårdsinrättningen. Genom de krav som ställs upp tydliggörs att sjukvårdsinrättningen är skyldig att se till att det finns förutsättningar för säkra och trygga förhandlingar i sjukvårdsinrättningens lokaler.

15.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

21 b §

I fråga om muntlig förhandling gäller bestämmelserna i 36–37 a §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. I fråga om mål enligt 10 a eller 10 b § *ska* dock 36 § och 37 § andra stycket nämnda lag inte tillämpas.

Paragrafen innehåller hänvisningar till de paragrafer i lagen om psykiatrisk tvångsvård som är tillämpliga vid muntlig förhandling i mål enligt lagen om rättspsykiatrisk vård. Övervägandena finns i avsnitt 12.1 och 12.2.

Paragrafen ändras på så sätt att den även hänvisar till den nya 37 a § lagen om psykiatrisk tvångsvård. Den nya hänvisningen innebär att kravet på god säkerhet vid muntlig förhandling som gäller vid mål om psykiatrisk tvångsvård även gäller vid muntlig förhandling i mål enligt förevarande lag.

Genom hänvisningen till 37 § lagen om psykiatrisk tvångsvård blir de ändringar som görs i första stycket i den paragrafen avseende skyldigheten att hålla muntlig förhandling på sjukvårdsinrättningen tillämpliga även i mål om rättspsykiatrisk vård. Se vidare författningskommentaren till den paragrafen.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

15.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden

21 §

I fråga om offentlighet och ordning m.m. vid ett sammanträde tillämpas 5 kap. 1–5 och 9–15 §§ rättegångsbalken.

Under sammanträdet *ska* det föras anteckningar om vad som förekommer vid detta när det gäller yrkanden, medgivanden, bestridanden, åberopanden, invändningar och erkännanden samt om den utredning som läggs fram vid sammanträdet. *Om* sammanträdet *har* begränsats enligt 13 § *ska* även det antecknas.

I fråga om dokumentation av berättelser som lämnas i bevissyfte och av syn tillämpas 6 kap. 6 och 6 a §§ rättegångsbalken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om offentlighet och ordning samt användning av ljud- och bildteknik. Övervägandena finns i avsnitt 9.

I *första stycket* hänvisas till ytterligare paragrafer i 5 kap. rättegångsbalken (9 a–d och 13–15 §§). Det innebär att det vid sammanträden i ärenden som handläggs enligt förevarande lag blir möjligt att bl.a. avvisa störande åhörare från domstolens lokaler. Det blir också möjligt att delta i ett sammanträde genom videokonferens eller per telefon och att hänvisa åhörarna till en sidosal i större utsträckning än vad som hittills har varit fallet. Se vidare författningskommentaren till angivna paragrafer.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

43 §

I fråga om straff för en förseelse under förfarandet, *för brott mot förbudet att ta upp bild* och för brott mot tystnadsplikt som ålagts av domstolen tillämpas 9 kap. 5–6 §§ rättegångsbalken.

I fråga om vite och hämtning tillämpas 9 kap. 7–10 §§ rättegångsbalken.

Domstolen *ska* själv ta upp frågor om ansvar för rättegångsförseelse och om utdömande av vite som förelagts med stöd av denna lag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för förseelser under förfarandet och för andra brott som regleras i rättegångsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Första stycket anpassas till att regleringen som straffbelägger överträdelse av fotograferingsförbudet flyttas från 9 kap. 5 § till 9 kap. 5 a § rättegångsbalken.

Enligt *tredje stycket* kan domstolen på eget initiativ ta upp bl.a. frågan om ansvar för rättegångsförseelser. Genom ändringen i rättegångsbalken är brott mot fotograferingsförbudet inte längre en rättegångsförseelse, se kommentaren till 9 kap. 5 a § rättegångsbalken. Domstolen kan därför inte på eget initiativ ta upp frågan om ansvar för brott mot fotograferingsförbudet. I stället gäller rättegångsbalkens allmänna brottmålsregler för åtal och forum samt för handläggningen i övrigt.

I övrigt ändras paragrafen språkligt.

15.8 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

18 kap.

8 a §

Utöver vad som följer av 8 § gäller sekretess hos domstol, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten för uppgift i en incidentrapport, om det kan antas att arbetet med ordningen och säkerheten i domstolens eller myndighetens verksamhet motverkas om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst fyrtio år.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om sekretess för uppgifter i domstolarnas, Åklagarmyndighetens och Ekobrottsmyndighetens incidentrapporter. Övervägandena finns i avsnitt 11.

I *första stycket* skyddas uppgifter i incidentrapporter. Med incidentrapport avses sådana uppgifter om ordningsstörningar och säkerhetsbrister som domstolarna, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten dokumenterar med anledning av en inträffad händelse. Sekretessen enligt paragrafen gäller utöver vad som följer av 8 §.

Paragrafen har ett rakt skaderekvisit vilket innebär att en uppgift ska hållas hemlig endast om det kan antas att arbetet med ordningen och säkerheten i domstolens eller myndighetens verksamhet motverkas om uppgiften röjs. Så kan vara fallet om uppgifterna kan användas för att identifiera brister eller för att kartlägga säkerhetssituationen i domstolen eller myndigheten, t.ex. när det gäller utrycknings- och svarstider vid larm, egenskaper hos lås- och larmsystem, val av åtgärd och bemanning vid olika incidenter, uppgifter om säkerhetskontroller, vaktbemanning, beredskap och säkerhetsorganisation.

Enligt *andra stycket* gäller sekretessen i högst fyrtio år.

8 b §

Sekretess enligt 8 a § hindrar inte att en domstol lämnar uppgiften till Domstolsverket.

Paragrafen, som är ny, innehåller reglering som bryter sekretessen för uppgifter i domstolarnas incidentrapporter i förhållande till Domstolsverket. Övervägandena finns i avsnitt 11.

Regleringen ger domstolarna möjlighet att lämna incidentrapporter som innehåller sekretesskyddade uppgifter till Domstolsverket.

8 c §

Om Domstolsverket får en uppgift som är sekretessreglerad i 8 a § från en domstol blir 8 a § tillämplig på uppgiften också hos Domstolsverket.

Paragrafen, som är ny, innehåller reglering om överföring av sekretess till Domstolsverket för uppgifter i domstolarnas incidentrapporter. Övervägandena finns i avsnitt 11.

Av regleringen följer att om Domstolsverket får uppgifter som är sekretessreglerade i 8 a § från en domstol, blir den paragrafen tillämplig på uppgifterna också hos Domstolsverket.

19 §

Den tystnadsplikt som följer av 5–8, 9 och 10 §§, 11 § första stycket och 12 och 13 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1–3 §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare eller inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

Den tystnadsplikt som följer av 17 § inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om kvarhållande av

försändelse på befordringsföretag, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol eller åklagare.

Att den tystnadsplikt som följer av 1–3 §§ i vissa fall inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter utöver det som anges i andra stycket följer av 7 kap. 10, 12–18 §§, 20 § 3 och 22 § första stycket 1 och andra stycket tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § och 4 § första stycket 1 och andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen.

I paragrafen regleras rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 11.

Första stycket ändras så att den nya 8 a § inte omfattas av den uppräknade av paragrafer som görs där. Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter får därmed företräde framför den tystnadsplikt som följer av 8 a §.

Sammanfattning av betänkandet Stärkt ordning och säkerhet i domstol (SOU 2017:46)

Bilaga 1

Vårt uppdrag

Vi har fått i uppdrag att se över bestämmelserna om ordning i domstol och vid behov föreslå förändringar. Förslagen ska underlätta för domstolarna att upprätthålla ordningen så att domstolarna kan vara trygga och säkra miljöer för alla som medverkar i en domstolsförhandling. Vi ska analysera de rättsliga förutsättningarna för och, om det bedöms möjligt och lämpligt, föreslå bl.a.

1. ett förbud mot att vid en förhandling bära kläder eller symboler som kan uppfattas som hotfulla av personer som medverkar i förhandlingen eller av domstolens personal,
2. en reglering av bruket av elektronisk utrustning i rättssalarna, och
3. ett förbud mot bildupptagning i och bildöverföring från andra delar av domstolsbyggnaden än rättssalen och från området omedelbart utanför domstolsbyggnaden.

I uppdraget ingår också att överväga behovet av att ändra reglerna som gäller möjligheterna för ordföranden vid en förhandling att upprätthålla ordningen vid förhandlingen. Vi har också getts möjlighet att analysera andra närliggande frågor som avser ordning och säkerhet i domstolarna. Vi har därför analyserat fotografering in i rättssalen, utformningen av undantagen från säkerhetskontrollen, säkerheten vid psykiatriförhandlingar samt behovet av ett förstärkt sekretesskydd för uppgifter i domstolarnas incidentrapportering och i ritningar över domstolsbyggnader.

Bättre ordning och högre säkerhet i domstolarna

Det är generellt god ordning och en hög säkerhetsnivå i domstolarna. Stök, hot och andra ordningsstörningar förekommer relativt sällan och de flesta professionella aktörer uppfattar att ordningen är god både i och utanför rättssalarna. Men det förekommer också problem och framför allt från åklagare framförs viss kritik mot ordningen och säkerheten i domstolarna. Vår bedömning är att det finns problem på flera enskilda områden, se nedan. Även om ordnings- och säkerhetsarbetet i stort fungerar väl finns det därför ett behov av att förbättra ordningen och höja säkerheten i domstol.

Bättre ordning vid sammanträden

En stärkt roll för rättens ordförande

Delar av det rättsliga regelverket är otydligt och inte fullt ut anpassat till de utmaningar som domstolarna ställs inför i dag. Det har också framförts

viss kritik mot ordförandenas sätt att hantera ordningsstörningar. Vi föreslår att rättens ordförande ska få större möjligheter vid ordningsstörningar och ett förtydligt ansvar för ordningen vid rättens sammanträden. Rättens ordförande ska också ensam få fatta beslut i fler ordningsfrågor än i dag.

Effektiva åtgärder mot störningar och olämpligt uppträdande

Den som stör ett sammanträde eller uppträder olämpligt ska kunna avvisas från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet. Beslut ska fattas av rättens ordförande. Avvisning ska få ske om någon som har visats ut ur rättssalen återvänder eller om någon i övrigt inte rättar sig efter en tillsägelse som ordföranden har meddelat för att upprätthålla ordningen.

Vi föreslår även att reglerna om utvisning ur rättssalen förtydligas. Det ska tydligt framgå dels hur länge ett beslut om utvisning varar, dels att bestämmelserna om att få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring gäller om en störande part visas ut. Möjligheten att häkta den som stör ordningen är obsolet och tas bort.

En möjlighet att delegera

Om åhörarna följer förhandlingen från en sidosal eller bakom en glasvägg i rättssalen kan det vara svårt för ordföranden att uppfatta och ingripa mot störande och olämpligt beteende. Vi föreslår att ordföranden i sådana situationer ska kunna delegera uppgifter som inte bör utföras av lagfarna domare till en polisman eller ordningsvakt.

Bättre ordning med hjälp av ordningsregler

Ordningsregler i väntrum och allmänna utrymmen används i domstolarna, men det saknas tydliga regler på området. Vi föreslår att det förtydligas att domstolen ska få meddela de ordningsregler som behövs i lokaler och utrymmen som disponeras av domstolen och är tillgängliga för allmänheten. Det ska vara straffbart att bryta mot domstolens ordningsregler, vilket bl.a. gör det möjligt för domstolens ordningsvakter att avvisa eller avlägsna den som inte rättar sig efter ordningsreglerna från domstolens lokaler.

En mer ändamålsenlig användning av straffrättsliga sanktioner

Alla gärningar som omfattas av dagens straffbestämmelser är inte så klandervärda att de över huvud taget bör straffas. Vi föreslår att det i ringa fall inte ska dömas till ansvar för rättegångsförseelse. Detta är i linje med den praxis som redan tillämpas.

Med dagens regelverk är det oklart vilka möjligheter rätten har att ingripa mot föremål som används som hjälpmedel vid störningar och

otillåtet handlande under rättegångar. Det kan t.ex. gälla mobiltelefoner som används för att filma under förhandlingar eller som lämnas kvar för att spela in rättsens enskilda överläggningar. Vi föreslår att rätten ska få förklara föremål förverkade om dessa använts som hjälpmedel vid vissa brott som begåtts inför rätten. Förverkande ska inte få ske om det är uppenbart oskäligt.

Större trygghet för parter och vittnen

Sidosal ska få användas av ordnings- och säkerhetsskäl

Genom att hänvisa åhörarna till en sidosal skapas bättre förutsättningar för ordnade och säkra förhandlingar i mål där åhörarna annars hade störst ordningen eller med subtila medel försökt skrämma, hota och påverka parter och vittnen. Detta kan bl.a. vara viktigt i mål som rör eller har anknytning till organiserad brottslighet eller gängkriminalitet och där det kan förekomma synliga anspelningar på vissa grupperingar och dessas våldsamt. I dag saknas emellertid uttrycklig lagreglering.

Vi föreslår att det av lagtexten tydligt ska framgå att sidosal får användas av ordnings- och säkerhetsskäl. Om det finns skäl för det, ska rättsens ordförande få besluta att åhörarna ska få följa ett sammanträde genom en ljud- och bildöverföring i en sidosal i stället för i rättssalen. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett beslut om sidosal ska det särskilt beaktas (1) om det kan antas att åhörarna kommer att störa sammanträdet eller på annat sätt uppträda olämpligt i rättssalen, (2) om någon som ska delta i förhandlingen känner rädsla för åhörarna, och (3) om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar. Rättsens ordförande ska, om det finns särskilda skäl, kunna tillåta familjemedlemmar, företrädare för medier och vissa andra åhörare att närvara i rättssalen.

Mer effektiva åtgärder mot påtryckningar

Vår bedömning är att domstolarna bör få bättre möjligheter att motverka subtila hot, trakasserier och andra påtryckningar mot bl.a. brottsoffer och vittnen. Vi föreslår att rättsens ordförande ska kunna visa ut en part eller åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar ur rättssalen. Möjligheten att visa ut en part eller åhörare ska också vara tillämpliga under t.ex. en sakframställning som föregår ett målsägandeförhör och andra delar av ett sammanträde än förhör. Om det finns särskilda skäl, ska ordföranden få besluta att en åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar ska avvisas från domstolens lokaler. Detsamma ska gälla om en förhörsperson av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av en parts eller åhörare närvaro.

Utökade möjligheter att närvara genom videokonferens

Vi föreslår att möjligheten för rädda och utsatta personer att få delta i ett sammanträde genom främst videokonferens ska utökas. Vid bedömningen

av om det finns skäl att låta någon som är rädd för att komma till domstolen i stället ska få närvara genom i första hand videokonferens ska det inte längre krävas att rädslan är påtaglig. Rättens ordförande ska även kunna besluta om närvaro genom i första hand videokonferens om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar. Det klargörs också i lagtexten att säkerhetsskäl kan motivera att någon får närvara vid ett sammanträde genom i första hand videokonferens.

Ett förbud mot vissa kläder och symboler

Det förekommer att personer som ingår i kriminella nätverk eller andra organisationer som upplevs som hotfulla öppet bär kläder eller symboler med koppling till nätverket eller organisationen i domstol. Vår bedömning är att det inte bör införas något allmänt förbud mot att i domstol bära vissa kläder, emblem och symboler. Ett direkt förbud mot vissa uppräknade organisationers kläder och symboler kräver grundlagsändring. Problem med anknytning till att åhörare och andra bär kännetecknen som kan uppfattas som hotfulla eller som en påtryckning mot parter och vittnen motverkas bättre med att åhörarna hänvisas till en sidosal eller med att den utsatta personen får närvara genom videokonferens. Som nämnts föreslår vi också att den som utövar påtryckningar ska kunna visas ut från rättssalen och avvisas från domstolsbyggnaden. Ett exempel kan vara personer som utöver att bära de aktuella kännetecknen, stirrar intensivt, gör obehagliga gester eller uppträder i grupp på ett sätt som är att anse som en makt demonstration. Domstolarna får genom förslagen goda möjligheter både att förebygga och ingripa mot de problem som kan följa av att parter och åhörare bär vissa kläder och symboler i domstol.

Elektronisk utrustning

Tydliga och effektiva regler om elektronisk utrustning

Det finns problem med hur mobiltelefoner och annan elektronisk utrustning används i domstolarna. Utrustningen kan bl.a. användas för att fotografera och filma i rättssalarna och spela in rättens enskilda överläggningar. Vi föreslår en tydlig huvudregel: elektronisk utrustning som kan störa ordningen eller användas för att ta upp eller överföra bilder ska vara avstängd i rättssalen och i övrigt hanteras så att den inte kan användas på ett otillåtet sätt. Detta innebär att den normalt sett ska vara ordentligt undanstoppad. Öppen hantering av elektronisk utrustning som kan störa ordningen eller användas för att fotografera och filma ska normalt inte få förekomma i rättssalen.

För att inte hindra legitim användning av elektronisk utrustning ska det i domstolens ordningsregler få beslutas om undantag. Rättens ordförande ska också kunna meddela undantag och är inte bunden av de undantag som domstolen bestämmer.

En möjlighet att förbjuda elektronisk utrustning i rättssalen

Bilaga 1

Vi föreslår att det ska framgå av lagtexten att rättens ordförande får förbjuda elektronisk utrustning i rättssalen. Ordföranden ska få meddela ett sådant förbud om det kan antas att elektronisk utrustning kan komma att användas på ett otillåtet sätt eller det finns andra skäl av synnerlig vikt. I domstolens ordningsregler ska det få beslutas om undantag. De undantag som domstolen bestämmer ska inte vara bindande för ordföranden. Det ska vara straffbart att föra in elektronisk utrustning i rättssalen i strid mot ett förbud. Elektronisk utrustning som förs in i en rättssal i strid mot ett förbud ska kunna förverkas.

Hur ska ett förbud kunna kontrolleras?

Säkerhetskontroll ska få användas för att förhindra att elektronisk utrustning förs in i en rättssal. Detta ska få ske om det finns förutsättningar för säkerhetskontroll och om en sådan kontroll behövs också för att begränsa risken för att någon för in elektronisk utrustning i en rättssal i strid mot ett förbud som ordföranden har meddelat. Kroppsvisitation ska få utföras och väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som omfattas av säkerhetskontrollen undersökas.

Fotografering i domstol

Fotografering i rättssalen

Fotografering i domstol kan både störa ordningen och vara känslig ur integritetsskyddssynpunkt, inte minst med hänsyn till risken för att bilderna och filmerna sprids på sociala medier. Vi föreslår att det tydligt ska framgå att fotograferingsförbudet – som gäller även om avsikten är att publicera bilden i grundlagsskyddade medier – är tillämpligt även i den situationen när någon fotograferar eller filmar *in i* en rättssal. När ett sammanträde inte pågår, ska rättens ordförande kunna tillåta att någon fotograferar eller filmar i eller in i en rättssal. Maximistraffet för brott mot fotograferingsförbudet höjs från penningböter till fängelse i sex månader.

Fotografering i väntrum och allmänna utrymmen

Av ordnings- och integritetsskyddsskäl bör det i princip inte vara tillåtet för enskilda att fotografera andra personer i väntrum och andra allmänna utrymmen i domstolarna. Vi föreslår att en bildupptagning av någon som befinner sig i andra lokaler och utrymmen i en domstol som är tillgängliga för allmänheten ska få ske endast om det med hänsyn till syftet och övriga omständigheter är försvarligt. Fotografering som sker som ett led i nyhetsförmedling i grundlagsskyddade medier bör som regel anses försvarlig och därmed tillåten.

En möjlighet att kameraövervaka rättssalar

Den nuvarande utformningen av fotograferingsförbudet hindrar att tillstånd ges till kameraövervakning av rättssalar i överfallssituationer. De polismän och ordningsvakter som ska svara på ett överfallslarm behöver information om situationen inne i salen för att inte utsätta sig själva eller andra för onödiga risker. Vi föreslår att en bildupptagning i eller en bildöverföring från rättssalen ska få ske om någon har utlöst ett överfallslarm i rättssalen.

Spridning av bilder och filmer

Lagstiftning mot spridning av bilder och filmer från rättegångssituationer bör samordnas med de förslag som lämnas av Utredningen om ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten (SOU 2016:7). Vi föreslår att det ska vara straffbart att göra intrång i någon annans privatliv genom att sprida bilder från rättegångssituationer. Straffansvaret ska endast gälla om spridningen var ägnad att medföra kännbar skada för den som bilden rör. Förbudet ska inte gälla på det grundlagsskyddade området.

Fotografering utanför domstolsbyggnaden

Det bör inte införas något förbud mot att fotografera och filma utanför domstolsbyggnaden eller lokalerna.

Mer effektiv och enhetlig säkerhetskontroll

Vi föreslår att undantagen från säkerhetskontrollen i domstol begränsas till domstolens anställda samt nämndemän, åklagare och advokater samt polismän som i tjänsten infinder sig i domstolens lokaler. Tolkar, rättsliga biträden som inte är advokater och andra som utövar allmän tjänst och offentligt uppdrag ska inte längre vara generellt undantagna. De möjligheter till undantag för andra grupper som finns enligt nu gällande lag bör finnas kvar. Liksom i dag bör det krävas särskilda skäl för att medge undantag.

Giltighetstiden för beslut om säkerhetskontroll förlängs till som längst sex månader.

Höjd säkerhet vid psykiatriförhandlingar

Det införs bindande säkerhetskrav

Säkerheten vid muntliga förhandlingar som förvaltningsdomstolar håller på sjukvårdsinrättning behöver förbättras. Vi föreslår att det införs bindande krav på säkerheten. Det ska tydligt framgå att kraven på god säkerhet i verksamheten som gäller enligt de psykiatriska

tvångsvårdslagarna även gäller vid en muntlig förhandling som hålls på sjukvårdsinrättningen. Bilaga 1

Videokonferens vid psykiatrförhandlingar

Huvudregeln bör även i fortsättningen vara att en muntlig förhandling hålls på sjukvårdsinrättningen. Vi föreslår emellertid att det uttryckligen ska framgå av de psykiatriska tvångsvårdslagarna att patienten, chefsöverläkaren och andra personer får delta i förhandlingen genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Närvaro genom videokonferens ska inte få ske om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter. Rättens ordförande ska få besluta i frågor som rör närvaro genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring.

Ett starkare sekretesskydd för incidentrapporter

Det finns känsliga uppgifter om ordnings- och säkerhetsarbetet i domstolarna som inte omfattas av befintliga sekretessbestämmelser. Vi föreslår att sekretessen för uppgifter i domstolarnas, Åklagarmyndighetens och Ekobrottsmyndighetens incidentrapporter stärks. Sekretessen utsträcks till att gälla sådana uppgifter om det motverkar arbetet med ordningen och säkerheten i domstolens eller myndighetens verksamhet om uppgiften röjs. För uppgift i en allmän handling ska sekretessen gälla i högst fyrtio år. Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter ska ha företräde framför den tystnadsplikt som följer av den nya sekretessbestämmelsen.

Det bör inte införas något särskilt sekretesskydd för enskildas namn och andra personuppgifter i incidentrapporter eller för uppgifter om domstolsbyggnader.

Lagstiftning utanför rättegångsbalken

De nya och ändrade bestämmelserna i rättegångsbalken ska vara tillämpliga i förvaltningsprocessen och vid handläggning av domstolsärenden. Vi föreslår även att det ska finnas en möjlighet till medhörning m.m. vid förhör i bevissyfte med en part i allmän förvaltningsdomstol.

Förslagets konsekvenser

Förslagen bör leda till tryggare, säkrare och effektivare domstolsprocesser, eftersom antalet avbrott under förhandlingar, inställda förhandlingar och andra negativa konsekvenser av bristande ordning och säkerhet i domstolarna minskar. Förslagen kan hanteras inom befintliga kostnadsramar.

När ska förändringarna genomföras?

Vi föreslår att de nya reglerna ska träda i kraft den 1 juli 2018. Det finns inte något behov av övergångsbestämmelser.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 5 kap. 2 §, 3 §, 4 §, 5 § och 9 §, 10 §, 12 §, 9 kap. 5 § och 36 kap. 18 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas nio nya paragrafer, 5 kap. 8 a §, 9 a §, 9 b §, 9 c §, 9 d §, 13 §, 14 §, 15 § och 9 kap. 5 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

2 §¹⁶

Tillträde till offentlig förhandling må, när rättens ordförande finner skäl därtill, vägras den som enligt vad är känt eller må antagas ej fyllt aderton år.

Om det finns skäl för det, får rättens ordförande besluta att den som är eller kan antas vara under arton år inte får närvara vid ett offentligt sammanträde.

3 §

Vid förhandling inom stängda dörrar må efter medgivande av rättens ordförande tjänsteman vid domstolen så ock den som för sin utbildning tjänstgör vid denna vara närvarande. När särskilda skäl äro därtill, må rätten medgiva även annan att närvara vid sådan förhandling.

Vid ett sammanträde som hålls inom stängda dörrar får rättens ordförande tillåta en tjänsteman vid domstolen eller den som tjänstgör vid domstolen i utbildnings-syfte att närvara. Om det finns särskilda skäl, får rättens ordförande tillåta även andra att närvara vid ett sådant sammanträde.

4 §¹⁷

Har en förhandling hållits inom stängda dörrar och har det då lagts fram uppgift, för vilken det hos domstolen gäller sekretess som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får rätten besluta att uppgiften inte får uppenbaras.

Har en förhandling hållits inom stängda dörrar och har det då lagts fram uppgift, för vilken det hos domstolen gäller sekretess som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får rättens ordförande besluta att uppgiften inte får uppenbaras.

5 §¹⁸

Överläggning till dom eller beslut ska hållas inom stängda dörrar, om rätten inte finner att det

Överläggning till dom eller beslut ska hållas inom stängda dörrar, om rättens ordförande inte

¹⁶ Senaste lydelse 1974:239.

¹⁷ Senaste lydelse 2009:401.

¹⁸ Senaste lydelse 2016:502.

kan ske offentligt. Hålls överläggning inom stängda dörrar, får, förutom rättens ledamöter, närvara endast sådan rättens tjänsteman som har att ta befattning med målet. När det finns särskilda skäl får *rätten* tillåta även annan att närvara vid sådan överläggning.

finner att det kan ske offentligt. Hålls överläggning inom stängda dörrar, får, förutom rättens ledamöter, närvara endast sådan rättens tjänsteman som har att ta befattning med målet. När det finns särskilda skäl får *rättens ordförande* tillåta även annan att närvara vid sådan överläggning.

Avkunnande av dom eller beslut ska ske offentligt. I den utsträckning domen eller beslutet innehåller uppgift som omfattas av beslut om sekretess enligt 43 kap. 8 § andra stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), ska dock avkunnandet ske inom stängda dörrar.

8 a §

En domstol får meddela de ordningsregler som behövs i lokaler och utrymmen som disponeras av domstolen och är tillgängliga för allmänheten.

9 §¹⁹

Det ankommer på rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och att meddela de ordningsregler som behövs. Ordföranden får utvisa den som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt. Ordföranden får också begränsa antalet åhörare i rättsalen för att undvika trängsel.

Rättens ordförande ska upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och meddela de ordningsregler som behövs. Ordföranden får också begränsa antalet åhörare i rättsalen för att undvika trängsel.

En bildupptagning i eller en bildöverföring från rättsalen får ske endast om det följer av lag. Rätten får förbjuda annans ljudupptagning eller ljudöverföring under ett förhör, om det kan antas att upptagningen eller överföringen besvärar den som hörs i sådan grad att det blir till men för utredningen.

Ordföranden får delegera uppgifter som avses i första stycket till en polisman eller ordningsvakt. Uppgifter som bör utföras av lagfarna domare får inte delegeras.

Om någon som har utvisats tränger sig in i rättsalen eller om någon i övrigt inte lyder en tillsägelse som har meddelats för att upprätthålla ordningen, får rätten

besluta att han eller hon omedelbart skall häktas och kvarbli i häkte så länge sammanträdet pågår, dock inte längre än tre dagar.

Om säkerhetskontroll i domstol finns särskilda föreskrifter.

9 a §

Rättens ordförande får visa ut den som stör ett sammanträde eller på annat sätt uppträder olämpligt. Om en part visas ut gäller 36 kap. 18 § tredje stycket i tillämpliga delar.

Om någon som har visats ut återvänder till rättssalen eller om någon i övrigt inte rättar sig efter en tillsägelse av ordföranden, får ordföranden besluta att han eller hon ska avvisas från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet.

Om ordföranden inte bestämmer något annat, upphör ett beslut om utvisning att gälla när sammanträdet har avslutats och ett beslut om avvisning när sammanträdet avslutats för dagen.

9 b §

En bildupptagning i eller in i en rättssal är tillåten endast om det följer av lag. När sammanträde inte pågår, får rättens ordförande tillåta att bilder tas upp i eller in i en rättssal.

En bildupptagning av någon som befinner sig i andra lokaler och utrymmen i en domstol som är tillgängliga för allmänheten är tillåten endast om den med hänsyn till syftet och övriga omständigheter är försvarlig.

Det som sägs om bildupptagningar i första och andra stycket gäller även bildöverföringar från sådana lokaler och utrymmen.

9 c §

Rättens ordförande får förbjuda en part, åhörare eller någon annan att ta upp ljud eller överföra ljud

under ett förhör, om det kan antas att upptagningen eller överföringen stör den som hörs i sådan grad att det påverkar utredningen negativt.

9 d §

Elektronisk utrustning som kan störa ordningen eller användas för att ta upp eller överföra bilder ska vara avstängd i rättssalen och i övrigt hanteras så att den inte kan användas på ett otillåtet sätt.

Om det kan antas att utrustning som avses i första stycket kan komma att användas på ett otillåtet sätt eller det finns andra skäl av synnerlig vikt, får rättens ordförande förbjuda sådan utrustning i rättssalen.

I domstolens ordningsregler får det beslutas om undantag från bestämmelserna i första och andra stycket. Ordföranden får, oavsett vad domstolen bestämt, bestämma vilka undantag som ska gälla vid sammanträdet.

I lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol finns bestämmelser om när säkerhetskontroll får användas för att begränsa risken för att utrustning som avses i första stycket förs in i en rättssal.

10 §²⁰

Parter och andra som *skall* delta i ett sammanträde inför rätten *skall* infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls.

Om det finns skäl för det, får *rätten* besluta att en part eller annan som avses i första stycket i stället *skall* delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett sådant deltagande *skall rätten* särskilt beakta

Parter och andra som *ska* delta i ett sammanträde inför rätten *ska* infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls.

Om det finns skäl för det, får *rättens ordförande* besluta att en part eller annan som avses i första stycket i stället *ska* delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett sådant deltagande *ska ordföranden* särskilt beakta

1. de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som *skall* delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen, *och*

2. om någon som *skall* delta i sammanträdet känner *påtaglig* rädsla för att vara närvarande i rättssalen.

1. de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som *ska* delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen,

2. om någon som *ska* delta i sammanträdet känner rädsla för att vara närvarande i rättssalen,

3. *om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar, och*

4. *om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.*

Ett deltagande enligt andra stycket får inte ske, om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter.

Den som deltar i ett sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring *skall* anses ha inställt sig inför rätten.

Den som deltar i ett sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring *ska* anses ha inställt sig inför rätten.

12 §²¹

Rätten skall se till att de, som *skall* delta i ett sammanträde och som inte *kan beredas* plats i rättssalen, kan följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en lokal som ställts i ordning för detta ändamål (sidosal).

Rätten får även låta åhörare som inte *kan beredas* plats i rättssalen följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring i en sidesal.

Bestämmelserna i 9 § skall tillämpas också i fråga om en sidesal.

Rättens ordförande ska se till att de, som *ska* delta i ett sammanträde och som inte *får* plats i rättssalen, kan följa sammanträdet genom en ljud- och bildöverföring i en lokal som ställts i ordning för detta ändamål (sidosal).

Ordföranden får även låta åhörare som inte *får* plats i rättssalen följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring i en sidesal.

13 §

Om det finns skäl för det, får rättens ordförande besluta att åhörarna ska få följa ett sammanträde genom en ljud- och bildöverföring i en sidesal i stället för i rättssalen.

Vid bedömningen av om det finns skäl för ett beslut enligt första stycket ska det särskilt beaktas

²¹ Senaste lydelse 2005:683.

1. om det kan antas att åhörarna kommer att störa sammanträdet eller på annat sätt uppträda olämpligt i rättsalen,

2. om någon som ska delta i sammanträdet känner rädsla för åhörarna, och

3. om det kan antas att någon som ska delta i sammanträdet utsätts för påtryckningar.

Ordföranden får, om det finns särskilda skäl för det, undanta åhörare från ett beslut enligt första stycket.

14 §

Bestämmelserna i 9–9 d §§ ska tillämpas också i fråga om en sidosal som avses i 12 § och 13 §.

15 §

En bildupptagning i eller en bildöverföring från rättsalen är tillåten om någon har utlöst ett överfallslarm i rättsalen.

9 kap.

5 §²²

Den som vid ett sammanträde inför rätten stör förhandlingen, bryter mot en ordningsregel eller ett förbud, som har meddelats med stöd av 5 kap. 9 §, eller tar upp eller överför bild i strid mot 5 kap. 9 § andra stycket döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.

Första stycket skall tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 §.

Den som stör ett sammanträde, bryter mot en ordningsregel eller ett förbud, som har meddelats med stöd av 5 kap. 8 a §, 9 §, 9 c § eller 9 d § döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.

Den som tar upp eller överför en bild i strid mot 5 kap. 9 b § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Första och andra styckena ska tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 § och 13 §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

5 a §

Föremål som använts som hjälpmedel vid brott som anges i 5 § och andra brott som begåtts inför rätten, får förklaras förverkade. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.

Lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. ska inte tillämpas i fråga om förverkande enligt denna paragraf.

36 kap.18 §²³

Rätten får besluta att en part eller en åhörare inte får vara närvarande vid ett vittnesförhör

1. om det finns anledning att anta att vittnet av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro, eller

2. om parten eller åhöraren hindrar vittnet i hans eller hennes berättelse genom att falla honom eller henne i talet eller på annat sätt.

När en vittnesberättelse enligt första stycket lämnas i en parts frånvaro, skall parten om möjligt få följa förhöret genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om detta inte kan ske, skall vittnesberättelsen återges i behövlig omfattning när parten åter är närvarande. Parten skall beredas tillfälle att ställa frågor till vittnet.

Rättens ordförande får besluta att en part eller en åhörare inte får närvara i rättssalen

1. om det kan antas att ett vittne av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av partens eller åhörarens närvaro,

2. om parten eller åhöraren utsätter ett vittne för påtryckningar, eller

3. om parten eller åhöraren hindrar vittnet i hans eller hennes berättelse genom att avbryta eller på annat sätt.

Om det finns särskilda skäl, får ordföranden under de förutsättningar som anges i första stycket 1 och 2 besluta att en åhörare ska avvisas från domstolens lokaler eller de andra lokaler som används vid sammanträdet.

När ett vittne hörs eller ett sammanträde i övrigt hålls i en parts frånvaro enligt första stycket, ska parten om möjligt få följa sammanträdet genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. Om detta inte kan ske, ska vittnesberättelsen återges i

²³ Senaste lydelse 2005:683.

behövlig omfattning när parten åter är närvarande. Parten ska få möjlighet att ställa frågor till vittnen som hörs i hans eller hennes frånvaro.

49 kap.

5 §²⁴

En tingsrätts beslut får överklagas särskilt, om tingsrätten i beslutet

1. avvisat ett ombud, ett biträde eller en försvarare eller ogillat ett yrkande om detta,

2. ogillat ett yrkande av tredje man att få delta i rättegången som intervenient eller målsägande eller prövat fråga enligt 13 kap. 7 § om övertagande av ett käromål,

3. förelagt en part eller någon annan att lägga fram skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning eller vid prövning enligt 3 kap. 3 § andra stycket 4 eller 5 tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § andra stycket 4 eller 5 yttrandefrihetsgrundlagen funnit det vara av synnerlig vikt att en uppgift som avses där lämnas vid vittnesförhör eller förhör med en part under sanningsförsäkran,

4. prövat en fråga om utdöm-
ande av förelagt vite eller häkte
eller om ansvar för förseelse i
rättegången eller om skyldighet
för någon att ersätta rättegångs-
kostnad,

4. prövat en fråga om utdöm-
ande av förelagt vite eller häkte
eller om ansvar för förseelse i
rättegången, *förverkande enligt
9 kap. 5 a §* eller om skyldighet
för någon att ersätta rättegångs-
kostnad,

5. prövat en fråga om ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller enskild part eller om ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller någon annan,

6. prövat en fråga i tvistemål om kvarstad eller annan åtgärd enligt 15 kap. eller i brottmål om häktning, tillstånd till restriktioner enligt 24 kap. 5 a §, en åtgärd som avses i 25–28 kap. eller omhändertagande enligt 28 kap. brottsbalken,

7. avslagit en begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag utsett någon annan än parten föreslagit,

8. prövat en fråga som gäller rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619) i annat fall än som avses i 5 eller 7,

9. avslagit en begäran om att ersättning till vittne som åberopats av en enskild part skall utgå av allmänna medel enligt 36 kap. 24 § andra stycket, eller

10. prövat en fråga enligt 33 kap. brottsbalken om avräkning av tiden för vissa frihetsberövanden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken (1962:700) att 4 kap. 6 b § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

6 b §²⁵

Den som gör intrång i någon annans privatliv genom att sprida

1. bild eller annan uppgift om någons sexualliv,	
2. bild eller annan uppgift om någons hälsotillstånd,	
3. bild eller annan uppgift om att någon utsatts för ett allvarligt brott,	
4. bild på någon som befinner sig in en mycket utsatt situation,	
5. bild på någons nakna kropp,	5. bild på någons nakna kropp,
eller	6. bild som avses i 5 kap. 9 b §
6. annan liknande bild eller uppgift om någons privatliv	7. annan liknande bild eller uppgift om någons privatliv

döms, om spridningen var ägnad att medföra kännbar skada för den som bilden eller uppgiften rör, för olaga integritetsintrång till böter eller fängelse i högst två år.

Det ska inte dömas till ansvar om gärningen med hänsyn till syftet och övriga omständigheter var försvarlig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

²⁵ Lydelse enligt SOU 2016:7.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare att 27 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §²⁶

Mål mot den som inte har fyllt tjuugoett år *skall*, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, såvitt möjligt sättas ut till handläggning i sådan ordning att målet inte tilldrar sig uppmärksamhet.

Om offentlighet vid förhandling i mål mot den som inte har fyllt tjuugoett år är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för, får rätten förordna att målet *skall* handläggas inom stängda dörrar. Anser rätten att ett sådant förordnande bör meddelas och är också någon som har fyllt tjuugoett år tilltalad i målet *skall* rätten, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras, handlägga åtalet mot den som är under tjuugoett år som ett särskilt mål.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får *rätten* medge att den tilltalades anhöriga, liksom annan vars närvaro kan väntas bli till nytta, får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt arton år *skall* tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

Mål mot den som inte har fyllt tjuugoett år *ska*, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, såvitt möjligt sättas ut till handläggning i sådan ordning att målet inte tilldrar sig uppmärksamhet.

Om offentlighet vid förhandling i mål mot den som inte har fyllt tjuugoett år är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för, får rätten förordna att målet *ska* handläggas inom stängda dörrar. Anser rätten att ett sådant förordnande bör meddelas och är också någon som har fyllt tjuugoett år tilltalad i målet *ska* rätten, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras, handlägga åtalet mot den som är under tjuugoett år som ett särskilt mål.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får *rättens ordförande* medge att den tilltalades anhöriga, liksom annan vars närvaro kan väntas bli till nytta, får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt arton år *ska* tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om förvaltningsprocesslagen (1971:291) dels att 16 § och 38 § ska ha följande lydelse, dels att det ska införas en ny paragraf, 24 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §²⁷

I fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling gäller 5 kap. 1–5, 9 och 12 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten förordna att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att läggas fram uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

I fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling gäller 5 kap. 1–5, 8 a, 9–9 d och 12–15 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten förordna att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att läggas fram uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

24 a §

Vid förhör i bevissyfte med en part gäller 36 kap. 18 § rättegångsbalken i tillämpliga delar.

38 §²⁸

Den som vid muntlig förhandling stör förhandlingen eller *fotograferar i rättsalen* eller bryter mot föreskrift eller förbud, som har meddelats med stöd av 16 §, jämfört med 5 kap. 9 § rättegångsbalken, döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i skrivelse till rätten uttalar sig otillbörligt.

Den som vid muntlig förhandling stör förhandlingen eller bryter mot föreskrift eller förbud, som har meddelats med stöd av 16 §, jämfört med 5 kap. 8 a §, 9 §, 9 c § eller 9 d § rättegångsbalken, döms till penningböter. Till samma straff döms den som muntligen inför rätten eller i skrivelse till rätten uttalar sig otillbörligt.

Den som tar upp eller överför en bild i strid mot 5 kap. 9 b § rättegångsbalken döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

²⁷ Senaste lydelse 2009:409.

²⁸ Senaste lydelse 1991:298.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Förslag till lag om ändring i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol att 1 §, 2 §, 3 § och 5 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²⁹

Säkerhetskontroll i domstol får genomföras om en sådan kontroll behövs för att begränsa risken för att det i en domstols lokaler eller i andra lokaler som används vid domstolsförhandling begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Om det finns förutsättningar för säkerhetskontroll enligt första stycket och om en sådan kontroll behövs för att begränsa risken för att någon för in elektronisk utrustning i en rättssal i strid mot ett förbud enligt 5 kap. 9 d § andra stycket rättegångsbalken, får säkerhetskontroll genomföras även för detta ändamål.

2 §³⁰

Säkerhetskontroll beslutas av domstolens chef eller någon annan lagfaren domare som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. Ska säkerhetskontroll genomföras med anledning av en viss förhandling, får den även beslutas av rätten.

Innan säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten och, om kontroll ska genomföras med anledning av en viss förhandling i brottmål, med åklagaren. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse viss tid, dock längst *tre* månader, eller en viss förhandling. I beslutet ska det anges vilka lokaler som kontrollen ska omfatta.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse viss tid, dock längst *sex* månader, eller en viss förhandling. I beslutet ska det anges vilka lokaler som kontrollen ska omfatta. *Om kontrollen även ska omfatta elektronisk utrustning enligt 1 § andra stycket ska också detta anges i beslutet.*

²⁹ Senaste lydelse 2012:325.

³⁰ Senaste lydelse 2014:645.

En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats att närvara vid en förhandling och övriga besökare till de lokaler som beslutet om säkerhetskontroll avser. Kontrollen omfattar dock inte domstolens anställda eller nämndemän *och andra som in-finner sig i berörda lokaler när de utövar allmän tjänst eller offentligt uppdrag och inte heller advokater*. Om det finns särskilda skäl får den som enligt 2 § får besluta om den aktuella säkerhetskontrollen undanta andra personer från kontrollen eller besluta att personer som annars skulle vara undantagna ska omfattas av denna.

En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats att närvara vid en förhandling och övriga besökare till de lokaler som beslutet om säkerhetskontroll avser. Kontrollen omfattar dock inte domstolens anställda eller nämndemän, *polismän, åklagare och advokater som i tjänsten in-finner sig i berörda lokaler*. Om det finns särskilda skäl får den som enligt 2 § får besluta om den aktuella säkerhetskontrollen undanta andra personer från kontrollen eller besluta att personer som annars skulle vara undantagna ska omfattas av denna.

Vid en säkerhetskontroll ska vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som avses i 1 § eftersökas. För *detta* ändamål får kroppsvisitation utföras och väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som omfattas av säkerhetskontrollen undersökas.

Vid en säkerhetskontroll ska vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som avses i 1 § eftersökas. *Om säkerhetskontrollen omfattar elektronisk utrustning enligt 1 § andra stycket ska även sådan utrustning eftersökas*. För *dessa* ändamål får kroppsvisitation utföras och väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som omfattas av säkerhetskontrollen undersökas.

Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning eller, om det finns särskilda skäl, på annat sätt.

Om kroppsvisitation eller undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras på annat sätt än med metalldetektor eller annan liknande anordning, ska uppgiften utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för sådana uppgifter.

Identitetskontroll får genomföras endast för att fastställa om en person som uppger sig inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen.

³¹ Senaste lydelse 2012:325.

³² Senaste lydelse 2014:645.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

dels att det ska införas två nya paragrafer, 36 a § och 37 a §, av följande lydelse,

dels att 37 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 a §

Muntlig förhandling hålls på sjukvårdsinrättningen, om inte särskilda skäl talar för något annat eller annat följer av andra stycket.

Rättens ordförande får besluta att patienten och andra personer som avses i 37 § ska delta i förhandlingen genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring från sjukvårdsinrättningen.

37 §³³

Muntlig förhandling hålls på sjukvårdsinrättningen, om inte särskilda skäl talar för något annat. Patienten skall vara närvarande vid förhandlingen, om det är möjligt med hänsyn till hans psykiska tillstånd. Patientens stödperson har rätt att närvara vid förhandlingen och skall om möjligt underrättas om den. Chefsöverläkaren skall höras vid förhandlingen, om det inte är uppenbart obehövt.

Om det inte är uppenbart obehövt, *skall* förvaltningsrätten i ett mål enligt denna lag höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling. Vid förhandlingen får den sakkunnige, i syfte att få upplysning rörande omständigheter som är av betydelse för dennes uppgift, ställa frågor till chefsöverläkaren och patienten.

Om en patient som har kallats vid vite att inställa sig personligen till

Patienten *ska* vara närvarande vid förhandlingen, om det är möjligt med hänsyn till hans eller hennes psykiska tillstånd. Patientens stödperson har rätt att närvara vid förhandlingen och *ska* om möjligt underrättas om den. Chefsöverläkaren *ska* höras vid förhandlingen, om det inte är uppenbart obehövt.

Om det inte är uppenbart obehövt, *ska* förvaltningsrätten i ett mål enligt denna lag höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling. Vid förhandlingen får den sakkunnige, i syfte att få upplysning rörande omständigheter som är av betydelse för dennes uppgift, ställa frågor till chefsöverläkaren och patienten.

en förhandling uteblir, får rätten förordna att han *skall* hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Om en patient som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten *besluta* att han *eller hon ska* hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

37 a §

Bestämmelserna i 15 a § gäller i tillämpliga delar vid muntlig förhandling som hålls på sjukvårdsinrättningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård att 21 b § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 b §³⁴

I fråga om muntlig förhandling gäller bestämmelserna i 36 och 37 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. I fråga om mål enligt 10 a eller 10 b §§ skall dock 36 § och 37 § andra stycket nämnda lag inte tillämpas.

I fråga om muntlig förhandling gäller bestämmelserna i 36–37 a §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. I fråga om mål enligt 10 a eller 10 b §§ ska dock 36 § och 37 § andra stycket nämnda lag inte tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Förslag till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1996:242) om domstolsärenden
dels att 21 § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 24 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 §³⁵

I fråga om offentlighet och ordning m.m. vid ett sammanträde tillämpas 5 kap. 1–5 och 9–12 §§ rättegångsbalken.

Under sammanträdet *skall* det föras anteckningar om vad som förekommer vid detta när det gäller yrkanden, medgivanden, bestridanden, åberopanden, invändningar och erkännanden samt om den utredning som läggs fram vid sammanträdet. Har sammanträdet begränsats enligt 13 §, *skall* även det antecknas.

I fråga om dokumentation av berättelser som lämnas i bevissyfte och av syn tillämpas 6 kap. 6 och 6 a §§ rättegångsbalken.

I fråga om offentlighet och ordning m.m. vid ett sammanträde tillämpas 5 kap. 1–5 och 9–15 §§ rättegångsbalken.

Under sammanträdet ska det föras anteckningar om vad som förekommer vid detta när det gäller yrkanden, medgivanden, bestridanden, åberopanden, invändningar och erkännanden samt om den utredning som läggs fram vid sammanträdet. Har sammanträdet begränsats enligt 13 §, *ska* även det antecknas.

24 a §

Vid förhör i bevissyfte med en part tillämpas 36 kap. 18 § rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

³⁵ Senaste lydelse 2005:707.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 18 kap. 19 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 18 kap. 8 a §, av följande lydelse,

dels att det före 18 kap. 8 a § ska införas en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

Incidentrapporter

8 a §

Sekretess gäller, utöver vad som följer av 8 §, hos domstol, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten för uppgift i incidentrapport, om det kan antas att det motverkar arbetet med ordningen och säkerheten i domstolens eller myndighetens verksamhet om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst fyrtio år.

Sekretess enligt första stycket hindrar inte att en domstol lämnar uppgiften till Domstolsverket. Om Domstolsverket får en uppgift från en domstol som är sekretessreglerad i första stycket blir sekretessbestämmelsen tillämplig på uppgiften också hos Domstolsverket.

19 §³⁶

Den tystnadsplikt som följer av 5–13 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 2 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 5–8 och 9–13 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 2 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1–3 §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation,

hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning på grund av beslut av domstol, undersökningsledare eller åklagare eller inhämtning av uppgifter enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

Den tystnadsplikt som följer av 17 § inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om kvarhållande av försändelse på befordringsföretag, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning på grund av beslut av domstol eller åklagare.

Att den tystnadsplikt som följer av 1–3 §§ i vissa fall inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter utöver vad som anges i andra stycket följer av 7 kap. 3 § första stycket 1, 4 § 1–8 och 5 § 3 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 1 yttrandefrihetsgrundlagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet Stärkt ordning och säkerhet i domstol (SOU 2017:46) inkommit från Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Attunda tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Södertälje tingsrätt, Södertörns tingsrätt, Falu tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Växjö tingsrätt, Örebro tingsrätt, Lunds tingsrätt, Malmö tingsrätt, Varbergs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Alingsås tingsrätt, Värmlands tingsrätt, Gävle tingsrätt, Umeå tingsrätt, Kammarätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Linköping, Förvaltningsrätten i Luleå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Migrationsverket, Datainspektionen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Skatteverket, Kammarkollegiet, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län, Myndigheten för press, radio och tv, Östergötlands läns landsting, Uppsala universitet – Juridiska fakulteten, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges kommuner och landsting, Brottsofferjourernas riksförbund, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Unizon, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges domareförbund, Sveriges förenade ordningsvakter, Sveriges Television AB, TV4 AB, Sveriges Radio AB, Bildleverantörernas förening, Svenska Journalistförbundet, TU Medier i Sverige AB och Nämndemännens riksförbund.

Yttrande har även inkommit från Payback Sweden.

Kronobergs läns landsting, Skåne läns landsting, Svenska psykiatriska föreningen, Tidningarnas Telegrambyrå, Utgivarna och Sveriges tolkförbund har inte kommit in med något remissyttrande. SACO har avstått från att yttra sig.